

Φίλτατοι,

Ἀπαντῶν εἰς τὴν φιλικὴν ἐπιστολὴν σας διὰ τῆς ὑποίας μου ζητεῖτε χάριν τῆς "Ποικίλης Ἐποῆς", μερικὰς Ποιητικὰς Σελίδας, οἷς στέλλω μίαν σύντομον ἀφήγησιν γεγονότων τινῶν τοῦ τελευταίου πολέμου μας, τῶν ὁποίων ἀπόστασις ἤμην.

Πρὸ τούτου ὅμως ἀφίστατέ με νὰ σᾶς ἐκφράσω τὴν χάριν μου διὰ τὴν ἐπαινήσαντίν με ἐκδόσεως τοῦ λαμπροῦ ἔργου σας, διὰ τὴν ἐκ νέου ἐμφάνισιν εἰς τὸν φιλολογικὸν μας ὀρίζοντα τῆς μοναδικῆς "Ποικίλης Ἐποῆς", σας, τῆς ὑποίας ἡ ἐπί δωδεκαετίαν ἐκλειψίς

βαθύτατα ἐλόπει ἄλους τοὺς ἀπ' ἀρχῆς παρακολουθήσαντας αὐτὴν εἰς τὴν ἐξέλιξίν της καὶ ἀγαπήσαντας τὸ δημιούργημα ταῦτα τῆς ἰδικῆς Σας πρωτοβουλίας καὶ ἐπιμελείας. Τὴν "Ποικίλην Ἐποῆν", ἐγὼ τοῦλάχιστον, δὲν τὴν θεωρῶ ὡς ἀπλοῦν ἐτήσιον δημοσίευμα, ἀλλ' ὡς ἔργον, τὸ ὑπαῖον δὲν διαστάζω νὰ ἀνομίωσιν ἔθνικόν.

Καὶ τώρα, ἄς ἐπανέλθω εἰς τὰς σελίδας τῆς ὑποίας

Γ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐργόγραφος ἱστολογίας τοῦ ἀγρίου

σᾶς στέλλω διὰ νὰ καταλάβωσιν μικρὰν θέσιν εἰς τὸ πολυτίμον ἔργον σας. Ἡ ἀφήγησις αὕτη εἶναι ἐντελῶς προσωπικὰ ἐντυπώσεις, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ τοῦ πολέμου μας, εἰς ὃν ἔλαβον κ' ἐγὼ μέρος μεταξὺ τῶν τῶσων μυριάδων ἀδελφῶν. Περιορίσθην νὰ γράψω ὅσα εἶδα καὶ ἀντελήφθην μέρος μου ἐντὸς τοῦ κύκλου τοῦ Συντάγματός μου καὶ διὰ ταῦτα εἰς τὰς σελίδας μου ταύτας, ἂν δὲν εἴρητε ἄλλο τι προσῶν, θὰ ἔχητε ὅμως τὸ μέγιστον, τὴν ἀκρίβειαν. Ἀφηγοῦμαι ὅ,τι ἀντελήφθην ὁ ἴδιος, ὅ,τι εἶδα ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ ἐγὼ αὐτός. Καὶ νομίζω, ὅτι αἱ σελίδες αὗται, αἱ γραφείσαι ὑπὸ τῶσων στενῶν περιορισμῶν ὡσὺν ἀφορὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων, θὰ ἠμπούσαν νὰ χρησιμεύσουν ἡμέραν τινὰ ὡς ἐλάχιστον βυθίθημα εἰς τὴν ἱστορικὴν, ἥστις θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ γράψῃ τὴν ἀκριβῆ ἱστορίαν. Αἱ τοιαῦται προσωπικὰ ἐντυπώσεις καὶ τὰ ἡμερολόγια τὰ ὅποια ἐκρατήσαμεν, ὡσὺν ἠτύχησαμεν νὰ μετᾶσχωμεν τῆς ἐκαταστάσεως αὐτῆς, εἶναι, ὑπαθέτω, ἡ πολυτιμότερα συμβολὴ εἰς τὴν συγγραφὴν ὁλοκλήρου τῆς ἱστορίας τοῦ τελευταίου πολέμου μας.

Μι ἡρὴν καὶ ἀγάπην

Ἀκούσας

Ἰαννουάριος 1913

Γ. Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐργόγραφος τοῦ Λίμου Ἀθηνῶν

ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

ΕΛΛΗΝΟΓΡΑΦΟΝ — ΓΙΧΝΗΓΙΤΣΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

***

Θ πανελλήμιον αἰσθημα ὑπηγόρευεν ἡ περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 17ης Σεπτεμβρίου τοῦ 1912 ἀνά τὰ κέντρα τῆς πρωτευούσης ἐκτραγεῖσα ἐνθουσιώδης τὴν ἐφημεριδοπωλῶν ἀναγγελία:

—Τὸ παράρτημα καὶ ἡ γενικὴ ἐπιστράτευσις τῆς Ἑλλάδος!

Καὶ ἠκούσθη μὲ αἰσθημα ἀνακουφίσεως καὶ χαρμονῆς ἡ προσδοκωμένη αὕτη στιγμή, ἡ ἡμέρα τῆς διεκδικήσεως τῶν ἑθνικῶν πόθων. Καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, οἱ εἰς τὰ διάφορα θέατρα καὶ τὰ θερινὰ ἐντευκτήρια συγκεντρωμένοι, ἀφῆκαν τὴν ἐκ τῶν θεαμάτων καὶ ἀκροαμάτων τέρψιν καὶ ἀπόλαυσιν καὶ ἔλαβον τὴν πρὸς τὰς οἰκίας των ἀγούσαν, εὐλογούντες τὴν ὥραν καὶ τὴν στιγμήν τὴν ἐποῖαν μετὰ συγκινήσεως ἀνέμενον πάντες, ἀδιακρίτως ἡλικίας, γένους, καταστάσεως κοινωνικῆς.

Καὶ τὴν ἐπομένην πρωΐαν οἱ ὑπὸ τὰ ὅπλα καλούμενοι ἐφεδροὶ ἐσπευδον ἐν ἡλεκτρικῇ ταχύτητι καὶ προσητοιμάζον τὰς στρατιωτικὰς ἀποσκευὰς των, παρήγγελλον τὰς στολὰς των ἂν ἦσαν ἀξιωματικοί, ἐκανόνιζον τὰ οἰκογενειακὰ των, τὰς λειψοδοσίας των, τὰ δοῦναι καὶ

λαβειν των, αδιαφοροῦντες ἂν θὰ ἐπιστρέψουν, ἢ ὄχι, ἐκ τοῦ πολέμου— καὶ μὲ τὰς πρώτας εὐκαιρίας, μὲ τὰ πρώτα τῆς συγκοινωνίας μέσα, θαλάσσια ἢ στεριανὰ, κατηυθύνετο ἕκαστος εἰς τὸ Σῶμά του. Καὶ ἐβλεπε συνωθουμένους τοὺς ἐφεδρους εἰς τοὺς σταθμοὺς τοὺς σιδηροδρομικοὺς, προπεμπομένους ὑπὸ τῶν οἰκείων καὶ ἤκουες ζητωκραυγὰς καὶ ἐκρήξεις ἐνθουσιασμοῦ καὶ εὐχὰς ἑλων:

— Στὸ καλὸ! κατενόδιο σας! μὲ τὸ καλὸ νὰ γυρίσετε!

Καὶ ἀντελαμβάνετο τοῦ γνησίου πατριωτικοῦ φρονήματος ἐκδήλωσιν καὶ ἐβλεπε μητέρας τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πόλεων ὄχι λυσικόμους καὶ κλαυθμηριζούσας, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ τὸν ἀντίον ὡς νεωτέρας Λακαίνας, περιχαρεῖς, προπεμπούσας μὲ χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμόν τὰ τέκνα των καὶ προέβλεπε ἐκ τῶν θερμῶν τούτων ἐκδηλώσεων εὐδόξωσιν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν. Καὶ τ' ἀτμόπλοια καὶ τὰ τραίνα παμπλήρη ἀπτόχοντο, σημαιοστόλιστα καὶ μυρτοστόλιστα καὶ μουσικαὶ ἀπαιάνιζον καὶ τραγούδια ἐφέδρων ἀντήχουν καὶ μόνον πυροβολισμοὺς, — εὐτυχῶς ποῦ τοῦ Ἰννενηνταεπτὰ ἢ φρενοπάθεια ἐκεῖνη δὲν ἐπανελήφθη— δὲν ἤκουες, ἀντικατασταθέντας ἀπὸ ζητωκραυγὰς καὶ τραγούδια καὶ ἐνθουσιώδεις ἰαχὰς καὶ θούρια πολεμιστήρια. Καὶ τοῦ αἰσθήματος τούτου τοῦ ἁγίου καὶ ἱεροῦ, οὐδεὶς ἔμεινε ξένος. Ἐρόντες, νέοι, μητέρες, ἀδελφαί, οὐζυγοί, μνησταί, πάντες μ' ἐμπνευσμένην τὴν ψυχὴν, μὲ θερμότητην τὴν καρδίαν προέπεμπον τοὺς ἰδικούς των καὶ ἄμιλλα μεταξὺ τῶν ἀπαλλαγέντων προσκλήθη, ποτὸς πρῶτος νὰ σπεύσῃ εἰς τὰ ἐθελοντικὰ σώματα, καὶ οἱ πρόσηθοι καὶ οἱ ἐφηβοί, οἱ μὴ καλούμενοι εἰς τὰ ὅπλα, ὡς ἐκ τοῦ αἵματος τῆς ἡλικίας των, προσεφέροντο δι' ἐπικουρικὰς ὑπηρεσίας καὶ οἱ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐνθουσιώδεις Ἑλληνας ἐτηλεγράφουν ὅτι προσέρχονται μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἐθνικὸν τοῦτον συναγεμῖδν καὶ αἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀδυνατοῦ φύλου, ἀφίνουσαι τὴν κατ' οἶκον εὐμάρειαν καὶ χλιδὴν, προσφέρονται ὡς θεραπευτικὰς ἐν νοσοκομείοις καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα, προσφέρουσιν ὁ μὲν τὰ ὑστερήματά του, ὁ δὲ τὰ περισσεύματά του, καὶ ὁ ἴσος ἐν μῆ φωνῇ δημοσιεύει θούρια ἄρθρα, παρακελεύων τὸν Ἑλληνισμόν νὰ ριφθῇ εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ἑλων ἁγῶνα καὶ τοῦ Ἱερατείου μας ἀντιπρόσωποι νέοι ἢ γέροντες, μιμούμενοι τοὺς ἐνδόξους λευκίκοις προγόνους μας, ἀφίνοντες τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ψαλμωδίας, ἀναρτῶν τὸν Σταυρόν, ζώνονται τὸ σπαθὶ καὶ τάσσονται εἰς τὰ τακτικὰ σώματα ὡς στρατιῶται ἄπλοοι καὶ δὲν παρέρχεται ἐσδομάς καλὸ ἦν ἐρημοῦται στρατευομένων ἀνδρῶν ἢ πρωτεύουσα τοῦ Πανελληνίου καὶ περὶ τὰς δώδεκα μυριάδας ἀνδρῶν ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν εὐρίσκονται εἰς τὰ σύνορα ἀντιμέτωποι τῶν ἐχθρῶν στρατευμάτων....

Εἰς τὰς Πατράς * ΜΙΑ ΔΕΗΣΙΣ

Αὐτὸ τὸ συναίσθημα μοῦ ἐγεννήθη ἔταν, ἐπιθὰς τοῦ τραίνου τὴν πρῶτην τῆς 19ης Σεπτεμβρίου, ἀπηρχόμην εἰς Πατράς, τὴν ἔδραν τοῦ

12ου Συντάγματός μου εἰς τὸ ὅποιον εἶχον τοποθετηθῆ δύναμις ἐγγράφου εἰδοποιήσεως τῆς Ἐπιτελικῆς Ἱπηρεσίας τοῦ Ἱπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν.

Βράδῃ ἐφθασα εἰς τὴν πολυδύρουδον πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου, ἀμέσως δ' ἔσπευσα νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸ Σύνταγμα μου, τοῦ Συνταγματάρχου Ἀνδρέας Μπαίρας. Πῶς κατωρθώθη ἐντὸς τεσσαρῶν μόλις ἡμερῶν νὰ συγκεντρωθῇ δύναμις δέκα χιλιάδων ἐν Πατράς, νὰ ἐφοδιασθῶν πάντες οἱ ἐφεδροὶ μὲ πλήρη τὰ ἐξαρτήματά των καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν νὰ ἴμεθα πάντες ἔτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν, τοῦτο μόνον εἰς τὴν θαυμασίαν τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας ὀργανώσιν καὶ εἰς τὴν ἀπαράμιλλον φιλοτιμίαν τῶν ἐπιτετραμμένων τὰ τοῦ ἐφοδιασμοῦ ἀξιωματικῶν καὶ τὴν προσωπικὴν δραστηριότητα καὶ αὐτενέργειαν τοῦ Συνταγματάρχου Μπαίρα ὀφείλεται.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΠΑΪΡΑΣ
Συνταγματάρχης
Διοικητὴς τοῦ 12ου πεζικοῦ Συντάγματος

Τὴν 10ην πρωινήν ὥραν τῆς 25ης τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τὸ 12ον Πεζικὸν Σύνταγμα πλήρες, ἄρτιον, ὀργανωμένον, προητοιμασμένον καθ' ἑλα, παρετάσσετο κατ' ἀραιὰς φάλαγγας εἰς τὴν παραλίαν τῶν Πατρῶν.

Καὶ εἰς ὥρατος οἰωνός. Ὁ Συνταγματάρχης μας Μπαίρας, ἐκ παραδόσεων καὶ ἐνδομύχου πίστεως εὐλαθῆς, καὶ τὰ φιλόχριστα τῶν ἀνδρῶν οὕς διόκει αἰσθήματα σεβόμενος, ἀπὸ Θεοῦ ἤρξατο, ἐπικαλεσθεὶς τὴν θείαν ἀντίληψιν ὑπὲρ τῆς εὐδωσῆς καὶ τῆς νίκης τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Καὶ ἀφοῦ ἐγένετο ἡ παράταξις καὶ ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ στρατιῶται κατέλαβον, πάνοπλοι, τὰς θέσεις των, ἐκλήθη ὁ ἱερεὺς τῆς πόλεως Πατρῶν κ. Λεονταρίτης, ὅστις καὶ ἀνέγνωσε τὴν κάτωθι ὥραϊαν παρακλητικὴν δέησιν, τοῦ στρατεύματος ὄλου γονυπετήσαντος:

« Ἐπουράνιε Βασιλεῦ, ἴψιστε, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ ὑπὸ παντοίων πολεμίων καταδιωκόμενον Ἑλληνικὸν Ἔθνος, καὶ ἴδε καὶ ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ ἐγλασον καὶ εὐλόγησον τὴν σημαίαν

ταύτην τοῦ Σταυροῦ Σου, ὅπως ἡ δόξα, ἡ νίκη καὶ ὁ ἐκ δάφνης στέφανος ᾧσιν ἀεὶ ἐπ' αὐτῆς. Σκέπαζε ταύτην ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερυγίων Σου. Ἐνίσχυε τὸν ὑπὸ ταύτην ἀγωνιζόμενον περιοῦσιον λαόν Σου καὶ ἐπισκίαζε τοῦτον ἐν ἡμέραις πολέμου. Δὲς ἵνα ἡ κυανόλευκος σταυροφόρος σημάδι Σου ὑψωθῇ ἐκεῖ..... ἔνθα ἀπ' αἰῶνων κατευθύνονται οἱ ἱεροὶ πόθοι πάσης Ἑλληνικῆς καρδίας! Ὅτι Σὺ εἶ ἡ βοήθεια καὶ ἡ ἰσχύς ἡμῶν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην».

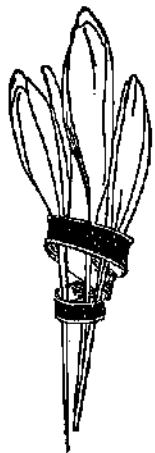
Καὶ αἱ Πάτριαι ὄλαι συνεμερίσθησαν τῆς συγκινητικῆς ταύτης στιγμῆς καὶ εὐφημότατα ὠμίλουν περὶ τῆς εὐλαδοῦς ταύτης ἐκπληρώσεως τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος τοῦ ἀγαπητοῦ Συντάγματος τῶν καὶ πρὸς τὸ βράδυ χιλιάδες λαοῦ προέπεμπον αὐτό, ἐπιβιβαζόμενον ἐντὸς μόλις πέντε ὥρων ἐπὶ πέντε ἐπιτάκτων ἀτμοπλοίων καὶ συγκλίσεις βαθυτάτη ἐπεκράτει καθ' ἑλλην τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην νύκτα τῆς 25ης Σεπτεμβρίου καὶ μόλις περὶ τὸ μεσονύκτιον ὑπὸ τὰς πλέον γλυκυτέρας ἐντυπώσεις καὶ τὴν ρεμβώδη τοῦ ἀστερίνου στερεώματος ἀναύγειαν, ἀφίνομεν τὰς Πάτριαι περιχαρεῖς καὶ εὐθυμότατοι πάντες, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, εἰ μεταβαίνομεν πρὸς τέλει τοῦ ὑψίστου πρὸς τὴν φιλότατην πατρίδα καθήκοντές μας.

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΩΛΟΝ ☩ ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΝ

Ἄλλὰ τί πλοῦς ἐυκύμαντος ἦτο ἐκεῖνος. Ποῦ εὐρέθη τοῦ Κορινθιακοῦ ἢ Θεσπεσία ἐκείνη ψυχροδασιά, τὸ αἴθριον τοῦ δριζόντος, τὸ γαλανὸν τοῦ κύματος. Καὶ ἔταν διαβαίοντες τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου ἀντικρύσαμεν τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς, τὴν προσφιλεῖς μας πόλιν, τὰς Ἀθήνας, τί αἰσθημα νοσταλγὸν μὰς κατέλαβε, χωρὶς ἑμῶν οὐδεὶς νὰ ποθήσῃ τὴν εἰς αὐτὰς ἐπάνοδόν του. Καὶ ἔταν μετὰ τὴν Σουινιάδα ἄκραν εἰσήλθομεν εἰς τὸν ἀθάνατον Ἰσθμὸν, τί πανόραμα φύσεως ὑγρᾶς καὶ χέρσου, τί ἀρώματα ἐκ τῆς σπαργίσης στερεᾶς ἀνεπνέομεν, καὶ τί μῦρα ἀπὸ τὴν κυματοπαίδιαν τοῦ ὄραίου κόλπου ὠσφραϊνόμεθα!

Καὶ ἔταν περὶ τὸν Συνταγματάρχην Μπαϊρίν συνκεντρούμεθα πρὸς τὸ βράδυ δέκα πέντε ἐν ὄλῃ ἀξιωματικοί, ἀποτελοῦντες τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Συντάγματος καὶ συνεζητοῦμεν ψυχραίμως τὰ τῆς ἐκστρατείας, παρακολουθοῦντες κατὰ τὰς ἀστεροέσσης νύκτας τὴν κατὰ παραγωγὴν προέλασιν — διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν πολεμικὸν θρον — τῶν πέντε ἐπιτάκτων ἀτμοπλοίων τὰ ὅποια φωτολαμπὴ διέσχίζον τὰ νερὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ μεταφέροντα ὡς ἐπὶ τῶν ἀφῶν τοῦ κύματος τὸ Σύνταγμα μας, οὐδὲν ἄλλο αἰσθημα ἐκυριάζει εἰς τὴν ψυχὴν μας παρὰ ὁ πόθος τῆς ταχυτέρας ἀποβιβάσεώς μας εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τῆς παρατάξεώς μας εἰς τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων.

Κατὰ τὸ γλυκοχόραγμα τῆς 27ης τοῦ μηνὸς φθάνομεν εἰς τὸν Βῶλον. Ἡ ἀτμόπλοια διπλωρῶνουν εἰς τὸν μῶλον. Ἐντὸς μίας καὶ μόνης ὥρας ἀπεβιβάσθη ἐλόκληρον τὸ Σύνταγμα μας, μετὰ τοῦτο ἄλλα πέντε ἀτμόπλοια ἀπεβίβασαν ἐντὸς ἄλλης ὥρας τὸ Ἴδιον Πεζικὸν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Παπούλιαν καὶ ἀκριβῶς μετὰ τινα ἄλλην ὥραν

ἀπεβιβάζετο τὸ θον ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Δημητρακόπουλον, οὕτω δὲ μέχρι τῆς μεσημβρίας καὶ ἐντὸς ἡμέρας ἐλόκληρος ἡ Μεραρχία ἐστρατοπέδευσεν ἐκτὸς τῆς πόλεως τοῦ Βῶλου καὶ ἐκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ Βελεστίνον.

Ἡ πρώτη καὶ ἱερὰ νύξ τοῦ ὑπαίθρου στρατιωτικοῦ βίου, ἡ πρώτη νύξ τοῦ στρατοπέδου, ὑπὸ τὰ δαντελωτὰ ἀντίσκηνα, ἔδωκε νὰ ἐννοήσωμεν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ὅτι εἴμεθα ἐν πραγματικῇ ἐκστρατείᾳ, ἐν πολεμικῇ ὀργασμῇ, ἐν ὑψίστῃ ἀποστολῇ ὑπὲρ τῆς διεκδικήσεως τῆς τιμῆς τοῦ Ἑθνους.

Ἐκάμομεν, ὅσοι ἐπρολάδομεν, τὴν συμπλήρωσιν τῶν προμηθειῶν μας ἀπὸ τὸν Βῶλον καὶ τὴν ἐπομένην 28ην τοῦ μηνὸς περὶ τὴν ὕην πρωινήν ἀρχίζομεν τὴν πρώτην πορείαν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Γάλλου Συνταγματάρχου Ζενέν, διοικητοῦ τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων καὶ τοῦ ἐπιτελείου του.

Ἀθήεις, βεβαρυμένοι ἐκ τοῦ φόρτου τοῦ γυλισοῦ καὶ τῆς ἐν γένει ἐξαρτήσεως, ἐβάδιζον ἐν κανονικῇ τάξει πορείας οἱ ἄνδρες, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Κανονισμοῦ ἐκστρατείας, τῶν ὠρῶν στάσεων καὶ λαμβανομένων ὄλων τῶν αὐστηρῶν προφυλακτικῶν μέσων ὅσα οὕτως προβλέπει.

Πρὸς τὸ βράδυ ἰδοῦ ἡ Μεραρχία μας στρατοπεδεύει — ἡμέρα Κυριακή — εἰς τὴν γενέτειραν Ρήγα τοῦ Φερραίου, τὸ Βελεστίνον. Ὁ πρῶτος σταθμὸς ἐγένετο ἐν κωμοπόλει τὴν ὁποίαν ἀθηθανάτισεν ἡ λύρα τοῦ νέου Τυρταίου τοῦ Εὐλοσιένα καὶ ὁ ἥρωϊσμός τῆς ὑπὸ τὸν γενναῖον Σμυλέρικην Ἰαξιαρχίας, τῆς τόσον δοξασθείσης κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Ἰννενηντα ἐπτά.

Ἰδοῦ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῆς πολίχνης ἀναμνηστικὴ στήλη τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐκείνον πεσόντων, ἀπέναντι δ' αὐτῆς ἡ λαοσεφὰ ὁπόθεν ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς γενναίας δρακὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ Σμυλέρικου ὁ ἐχθρός.

Οἱ ἄνδρες τῆς Μεραρχίας ἐπλημμύρησαν τὴν κωμόπολιν, συγκεντρωθέντες δ' εἰς τὸ παρὰ τὸν ναὸν Ταχυδρομικὸν γραφεῖον παρέδιδον τὰς ἐπιστολάς των διὰ τοὺς οἰκείους των. Ἐκεῖ ἔκαμε τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του ὁ ἐμπνευσμένος ψάλτης τοῦ νέου ἐθνικοῦ συναγερμῶ Σπύρος ὁ Μιτισσίκας. Ἦν μέση τῶν ἐνθουσιωδῶν ἀνδρῶν εὐρεθεῖς ἐκήρυττεν ἐν πεζῇ ἢ ἐμμέτρῳ κήρυγμα ἐθνεγεργήριον, συναγέρον καὶ συναρπάζων καὶ φρονηματίζων τοὺς ὀπλίτας ὁ νέος τῆς πατρίδος τροβαδούρος. Καὶ δὲν ἐφρονηματίζε μόνον τοὺς μαχητάς· ἐνεθάρρυνε καὶ ἐγκαρδίωκε τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους τοῦ Βελεστίνου, οἵτινες, ἀναπολοῦντες τὰς δεινὰς τοῦ Ἰννενηντα ἐπτά συμφορὰς, ἔντρομοὶ ἔλεγον πρὸς τοὺς ὀπλίτας:

— Δὲν φοδοῦμεστα τώρα, παιδιά μας, γιατί εἰσθε σεῖς μαζί μας. Ἄμ σὰν φύγετε ἀπιδῶθε, μὴν πᾶς καὶ ἔρθουν οἱ Τούρκοι.

Ἀποτέλεσμα τῆς κεκτημένης ἐκ τῆς Οὐλιβεράς ἐκείνης ἱστορικῆς περιόδου ἐθνικῆς καταπτοήσεως.

ΔΙΑ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΚΑΜΠΩΝ

Ἀφήκαμεν τὸ πρῶτ' τῆς ἐπομένης τὸ Βελεστίνον καὶ ὑπὲρ βροχὴν ἀγλήραν, τὴν ὁποίαν θμως ἐπηκολούθησεν εὐδα, καθιστώσα τὴν πορείαν διὰ μέσου τῶν Θεσσαλικῶν κάμπων, εὐάρεστον, ἀκοπον, ὀμαλὴν, πρὸς τὸ ἀπόγευμα ἐσταθμεύσαμεν εἰς ἄλλο χωρίον, στὸ Κερκελίο. Οἱ ἄνδρες, μὴ ἐξομοιωθέντες ἀκόμη εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ κανονισμοῦ ἐκστρατείας, ἐξετράπησαν κατ' ἀρχάς εἰς ἐλαφρὰς καταχρήσεις, διαρπαγὴν κυρίως κατοικιδίων. Ἀλλὰ τὸ ἀγρυπνον τοῦ διοικητοῦ τοῦ Συντάγματος βλέμμα ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, τῶν ἀξιοματικῶν αὐτοῦ γενομένων προσωπικῶς ὑπευθύνων διὰ πάσαν παρεκτροπὴν ὀπλιτῶν ἐν τῇ μέλλοντι.

Καὶ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου συνέχεια τῆς πορείας καὶ μόλις πρὸς τὴν ὄην ἐσπερινήν, στρατοπέδευσε εἰς τὸ Μαϊμοῦλι, δῖωρον τῆς Λαρίσης ἀπέχον, πεδινὸν χωρίον, ἔπου καὶ τὸ Ἰηλεγραφεῖον. Ἡ πρώτη μεγάλη πορεία μας δώδεκα ὥρων μετὰ στάσεως ἡμιώρου κατεπόνησέ πως τὸ στρατεύμα, παρὰ τὸν ἐξόχως γλυκύτατον καιρὸν, μετριάζοντα τὴν ἐκ τῆς κοπώσεως ἐξάντλησιν, ἀλλ' ἡ ὑγρασία ὑετώθη κατὰ τὴν νύκτα ὡς ἐκ τῆς κορυφότητος καὶ ὑγρότητος τοῦ ἐδάφους. Ἰδῶν ἐδοκιμάσαμεν τὰ πρῶτα δεινὰ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων καὶ ὕδατος. Ἰβύρομεν ἐκεῖ φρέαρ, ἀλλ' ἐκ τῆς συνεχοῦς ἀντλήσεως τὸ ὕδωρ ἐθολώθη, ἔσοι δ' ἐπιον, ἔπως σέσσουν τὴν δίψαν των, προσεβλήθησαν ἀπὸ κωλικούς. Καὶ ὁμοίως εἶδα ὀπλιτάς, οἵτινες ἐπλήρουν τὴν ὑδροδόχην ἀπὸ τὸ ὀλιωμένον αὐτὸ νερὸ καὶ τοποθετοῦντες ἐπὶ τοῦ στομίου τῆς τὸ ἀκάθαρτον μανδύλι των ἐπιον, νομίζοντες ὅτι τὸ ὕδωρ διηθεῖτο καὶ ὅτι ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὰ ... μικρόβια· κάμπος γὰρ ἐσπαρμένος ἀπὸ τῆς Δήμητρος τὰ δάρα. Ἰκινήσαμεν προχωροῦντες πρὸς βορρᾶν σπεύδοντες ἀνευ κἄν ἀναπαύσεως καὶ μετὰ ὀκτώωρον πορείαν φθάσαμεν εἰς Ἰσαρμακλή διὰ Νεμπερλέρ· ἐκεῖθεν διὰ Χατζιλάρ εἰς τὸ Ἰσαουσάνι. Ἰκεῖ προσῆλθε δυστυχῆς χωρικός ὁδηγῶν ἀμὰξι πληρὴς σταφυλῶν. Φαντάζεσθε τὴν βουλημίαν τῶν ὀπλιτῶν. Ἐπέπεσαν ἐπὶ τοῦ πολυτίμου τούτου ὀπωρικοῦ ὡς λύκοι, κατόπιν τόσων ἡμερῶν στερήσεως· ὁ σταφυλοπώλης, ἀνίσχυρος νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἐπιδρομείς, ἐσπύρωσε τὰς χεῖρας, ἀρκεσθεῖς νὰ θεᾶται τοὺς βουλημιῶντας ὀπλίτας, ἀπὸ τοὺς ὀποίους μόλις κερμάτια τινα ἔλαβεν ὡς ἀντίτιμον καὶ μόνη ἡ παρέμβασίς τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Συντάγματος λοχαγοῦ Θεοχάρη, μεταβληθέντος εἰς σταφυλοπώλην, συνεχράτησε τοὺς ἄνδρας, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ καταβάλουν ἕκαστος εἰς τὸν λοχαγὸν τὸ ἀντίτιμον, ἀνελθὸν εἰς τὸ ποσὸν τῶν ὕδρ. περίπου. Φαντάζεσθε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἀτυχοῦς χωρικοῦ, ἔστις, τίς εἶδε πόθεν ἐκινήσας διὰ νὰ θρέψῃ τὸ στρατεύμα, ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ, πλὴν τοῦ ἀμαξιοῦ τὸ ὄπολον ἐπετάχθη, καὶ τὴν ἀξίαν τριακοσίων περίπου ἀκάδων σταφυλῆς.

Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ἐφθάσε διὰ τοῦ ἰλάρου Κιωμαπέλη ἡ πρώτη διαταγὴ τοῦ Μεράρχου μας ὑποστρατήγου Λιμνιωῦ, διότι μόλις τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐσχηματίσθη ἡ Βη Μεραρχία ἐκ τοῦ 13ου τῶν Πατρῶν,

τοῦ 6ου τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ 10ου τῆς Κερκύρας μετὰ τῶν ἀναλόγων δυνάμεων πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ κτλ. ἀποτελεσθείσης ἐν συνόλῳ δυνάμειος ἐκ 12,000 ἀνδρῶν.

Ἰδῶν ἐδόθη εὐκαιρία ν' ἀσκηθοῦν κατὰ λόχους τὰ συντάγματα, ἔπως ἐξοικειωθοῦν μὲ τὰς στοιχειώδεις κινήσεις ἐμπολέμου καταστάσεως.

Ἰτὴν 4ην ὀβρίου ἀπὸ τὸ Ἰσαουσάνι προχωροῦμεν παρὰ τὸ Χάνι Πάλα (Ἀλήφακα) πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὁποίου ἐγένοντο τὰ περὶ τὰ δύο ἑκατομύρια στοιχίσαντα εἰς τὸ Κράτος ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἀποδειχθέντα ἐκ τῶν ὀστέρων ὀρηγῆστα.

ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἰβύρισκόμεθα ἀκριβῶς εἰς τὴν μεθόριον. Ἰβύθεν Ἰλληνικὸς σταθμός, ἐκεῖθεν Ἰουρκικός. Εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου σινηντήσαμεν τὴν πρώτην στρατιωτικὴν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ, τεχνικῶς εὐσυνειδητοῦ ἔσοι καὶ ἀσφαλῆς ἔργον λόγου μηχανικοῦ, ἦν ἀπήρτιζον βαρέλια, ἀκατοι, δοκοί, ξύλα, σανίδες. Ἰδὸν πρῶτον τμήμα τῆς Μεραρχίας ἡμῶν, τὸ 2ον τάγμα, παρ' ἢ ὀπηρέτου, ὕπὸ τὸν ταγματάρχην Πολυχρονόπουλον, εἶχε τὴν εὐτυχιαν ὡς πρωτοπορεία νὰ διέλθῃ ταύτην, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχον τὸν Συνταγματάρχην καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του. Ἰδῶν ἔκαμε τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ὀ Μεράρχου μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του. Ἰσπερχόμεθα πλέον ἐπὶ Ἰουρκικοῦ ἐδάφους. Ἰὰ τμήματα ἐτήρουν κανονικωτάτας τὰς ἀποστάσεις των ἢ εὐθύνῃ τῶν ἡγητῶρων τῶν τμημάτων μεγίστη. Καθ' ὀδὸν συναντῶμεν περιχαρεῖς φεσφοβόρους Ἰλληνας διαβεβαιοῦντας ἡμᾶς ὅτι οἱ Ἰούρκοι ἐκένωσαν τοὺς πέριξ Ἰουρκικοὺς σταθμούς καὶ ἀπῆλθον νύκτωρ.

Μετὰ τὸ Ἀλήφακα καὶ τὸ Ἰεβένι, ἡ πρώτη εὐάρετος καὶ χαρμόσυνος συνάντησίς μας μετὰ δούλων ἀδελφῶν ἐγένετο εἰς τὸ Δαμάσι. Μόλις εἰσῆλθομεν εἰς τὸ χωρίον, ἐγενόμεθα ἐνθουσιωδέστατα δεκτοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Ἰδὸν διδάσκαλος καὶ ὀ ἱερεὺς τοῦ χωρίου μᾶς προῦπήντησαν προσφωνήσαντες τὸ στρατεύμα ἐν διακεκομμένη ἐκ τῆς συγκινήσεως προσλαλιῶ, καὶ ἀλήξαντες δ' ἐν λυγμοῖς: Ζήτω ἡ Ἰλευθερία! Ζήτω ἡ Πατρίδα!

Ἰσπευσαν δὲ οἱ καλοὶ Ἰλληνες νὰ προσφέρουν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας τὰ πρῶτα Ἰουρκικῆς προσελύσεως δωρήματα, τυρόν, σπέρτα, κλπὸν καὶ εἶδος οἶνοπνευματώδους ὀρεκτικοῦ, πιθανῶς τσίπουρο, ἀρνούμενοι νὰ λάβουν τὸ ἀντίτιμον.

Καὶ ἀφοῦ ἀνεπαύθημεν ἐπὶ ἡμῶρον καὶ ἔδροσίσθημεν ὀλίγον μὲ τὸ ρέον διαηγῆς ὕδωρ παραποταμίου τοῦ Ξεριά, συνεχίσσαμεν τὴν πορείαν, καταφθάσαντες πρὸς τὸ ἔσπερα· εἰς ἄλλο χωρίον, τὴν Μολοζοῦστα, τὴν δ' ἐπομένην εἰς τὸ Ἰμοῦρι, ἔπου καὶ διενυκτερεύσαμεν. Ἰξ ὀσων χωρίων διηρχόμεθα ἐλαμβάνομεν τὴν διαβεβαίωσιν παρὰ τῶν κατοίκων ὅτι οἱ Ἰούρκοι, παραλαβόντες ὀτι πολυτιμότερον εἶχον, ἐν καιρῇ νυκτὸς ἀπῆλθον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀπανέλθουν πλέον εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἔχοντες φαίνεται πεποθήσιν ὅτι ταῦτα προσηρητήθησαν ὀριστι-

κως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος.

Τὸ πρῶτ' ἀφίνομεν τὸ Ἀμοῦρι καὶ δεύομεν πρὸς τὴν Μαγούλα, τὴν Κόνιστα, διερχόμενοι γαίας εὐφόρους, ποικίλης καλλιεργείας, ἀληθῶς ἐριδύλακας.

Ἐδῶ ἐλάβομεν τὴν πρώτην πληροφορίαν ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐλασσῶνος, ὀλίγας ὥρας ἀπεχούσης ἑκάσθεν, Ἰουδαῖοι στρατιῶται ἐλάχιστοι διαφυγόντες τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐπλανήθησαν πρὸς τοὺς πέριξ τῆς Μαγούλας λόφους, καὶ ἐν τῇ φόδῃ των, πυροβολήσαντες τοὺς ἡμετέρους, ἐφωρόθησαν. Ἄλλ' ἐκ τούτων ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν.

ΠΟΡΕΙΑΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἰὼν ἀνδρῶν πάντων ἡ ἀντοχή κατὰ τὰς πορείας ἦτο ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστος. Στρατὸς ἀήτης εἰς πορείας καὶ μάχιστα εὐρεθεὶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκτελέσῃ πορείας οὐχὶ κατὰ προαγωγικὴν κλίμακα ἀλλ' ἀποτόμως ὀκταήρους, δεκαήρους καὶ δωδεκαήρους, ἦτο ἀληθῶς ἀξίος θαυμασμοῦ. Πλὴν ὀλίγων βραδυπορούντων, οὐδεὶς καλλωπύρει εἰς τὴν πορείαν, τούναντίον ἐν τῇ γενικῇ ἐνθουσιασμῇ καὶ τῇ κατεχούσῃ τὸ στρατεύμα φρενίτιδι, ἐθεώρει ἀνανδρίαν, ἀτιμίαν νὰ καλλωπύρῃσιν, ἔστι καὶ πάσχοιν καὶ πυρέσσουσιν, τῆς γενικῆς τοῦ στρατοῦ προελάσεως, καὶ μηδὲν ἀναλογιζόμενος μήτε κόπῳσιν τῶν κάτω ἀκρων, μήτε τῶν τραπέμων τὴν σπάνιν -δικαιολογούμενην ὡς ἐκ τῆς ταχείας προόδου τῶν στρατευμάτων, καλλωπύρῃσιν ἀδύνατον τὴν παρακολούθησιν τῶν μεταγωγικῶν, -μήτε ἄλλα τυγῶν φυσικὰ κατ' ἔδδον παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια. Καὶ τὴν φιλότιμον ταύτην προαίρεσιν τοῦ στρατοῦ, προσυπρέτει, κατὰ θέαν προφανῶς παραχώρησιν, διαρκῆς σχεδὸν ἐκ τῆς πρώτης ἡμέρας τῶν πορειῶν νηνεμία καὶ εὐκρασία καιρικῆ, μήτε ψύχος αἰσθητὸν, μήτε θερμότης ὀχληρὰ, καλλωπύρῃσιν οὕτω εἰς τὸν ὀπλίτην τὸν δρόμον κοῦφον, ἄκοπον, εὐάρεστον, ἕσματος προκλητικόν.

Καὶ ἀληθῶς πόσον ἀπέσπα τοῦ κόπῳ καὶ τῆς κακουχίας τοῦ στρατιώτου τὸ τραγοῦδι. Ἦνοιες μὲ ποικίλους τόνους καὶ ρυθμοὺς καὶ πείθειν λαϊκὰ τραγοῦδια, ἔχι κλαυθμηρὰ καὶ πένθημα, ἀλλὰ τούναντίον γοργά, φρονηματικά, ἐνθουσιώδη, εὐλόγως δὲ σοῦ ἐγεννητο τὸ ἐρώτημα πῶς δὲν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε ἡ περισυλλογὴ τῶν ἡραίων αὐτῶν ἡσμάτων τοῦ λαοῦ, τῶν ἀπαραμύλων εἰς ἦψος καὶ ἐμπνευσιν καὶ ἁρμονίαν καὶ χρωματισμούς, τὰ ὅποια οὐ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως λαογραφικῆς, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἀπόψεως ἁρμονίας καὶ παραστατικότητος ἠδύναντο ἢ ἀπα-

τελέσουν περισπούδαστον μνημεῖον ἐθνικῶν ἡσμάτων, ἐθνικῆς μουσικῆς, ἐθνικῆς ὀρχήσεως, διότι κατὰ τὰς στρατοπεδεύσεις καὶ ἐτραγουδοῦσαν καὶ ἐχόρευον οἱ ἄνδρες, Πελοποννήσιοι, Ρουμελιῶται, Θεσσαλοὶ, Ἑπτανήσιοι, Κυκλαδίται ἀναμιξ, ἐδίδοτο δ' εὐκαιρία εἰς πάντα ἢ ἀντιληφθῆ δολκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ὀρχησιν αἰσθημα, τὸ χαρακτηρίζον τὸν Ἑλληνα ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον.

ΔΕΗΣΙΣ ΕΝ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΕΙΑ

Εἰς ἀπόστικον ὥρας ἀπὸ τῆς Ἐλασσῶνος, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατόπιν ἀφίμαχίας μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ, ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸ χωρίον Τσερνίλο ἡ Μεραρχία μας τὴν ὕην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912, ἡμέραν Σάββατον.

Ἐξημέρωνε Κυριακῆ, ὥρατα ἐαρινῆ ἡμέρα. Τὴν θῆν πρωινήν ὁ Διοικητῆς τοῦ 12ου Πεζικοῦ Συντάγματος Α. Μπαϊράς, διέταξε καὶ αἱ σάλπιγγες ἤχησαν προσκλητήριον σάλπισμα ἐκκλησίας. Ἔστεισαν οἱ ἄνδρες καὶ σχηματισθέντες κατὰ λόχους ἀπετέλεσαν μέγα τετράπλευρον, ἐν τῇ κέντρῳ τοῦ ὁποῦ ἐλαβον θέσιν ὁ Διοικητῆς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ πάντες κατὰ σειρὰν βαθμοῦ. Ἐκεὶ παρίστατο καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Συντάγματος, εὐσωμος καὶ μορφωμένος Ἀκαρῶν κληρικὸς, ὅστις περιβληθεὶς τὰ ἱερατικά του ἄμφια, ἐτέλεσε λειτουργίαν ἐν ὑπαίθρῳ. Ἰὼν χορὸν ἀπετέλουν καλλίφωνοι στρατιῶται μετὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐψάλη καὶ τὸ γνωστὸν τροπάριον, πολεμιστήριον οἰονεὶ σάλπισμα: «Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωροῦμενος».

Τρεῖς ἐψάλη τὸ ψαλμὸν μελήδημα, ὑπηχοῦντων αὐτὸ ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐν ὑπαίθρῳ λειτουργίας ταύτης, ὁ εὐμαθῆς Ἀρχιμανδρίτης ἐξεφώνησε βραχεῖαν ἀλλὰ λίαν ἐπικαιρὴν καὶ φρονηματικὴν παραίνεσιν πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἰπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τῶν ἀπόγονοι εἶναι, ποία ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων μέχρι τῶν τελευταίων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας ταύτης γωνίας ἀγώνων, ἀνέπτυξεν εἰς αὐτοὺς τὰ μαρτύρια τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν στεναζόντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἐν τέλει ἐξώρτισεν αὐτοὺς, ὅπως, ἔχοντες τοιαῦτα προγονικὰ ὑποδείγματα, μὴ καθυστερήσωσιν εἰς τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα, ἀγῶνα ὑπὲρ Ἐλευθερίας, ὑπὲρ Πίστεως, ὑπὲρ Πατρίδος.

Τοῦ ἐμπνευσμένου κληρικοῦ τὰ παραινεντικά βήματα βαθύτατα συνεκίνησαν πάντας, ἀξιωματικοὶ δὲ καὶ στρατιῶται ἠδύνατον νὰ συγκρατήσωσιν τὰ δάκρυα συγκινήσεως, ἀλλὰ καὶ ἔρκια δάκρυα ἐκδηλοῦντα ζωηρὸν μένος πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ πατροπαράδοτου ἐχθροῦ.

Ἀπὸ τὸ Τσερνίλο ἀναχωροῦμεν τὸ πρῶτ' τῆς 8ης καὶ κατ' ἔδδον συναντώμεθα μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς 2ης Μεραρχίας. Ἄλλ' ἡ φύσις ἀνώμαλος καὶ δύσδατος. Πῶς κατήλθομεν εἰς βαθύτατον χειμαρῶν καὶ πῶς ἐκ

Ἰ. Α. ΑΡΣΕΝΗ: ΜΙΧ. Α. ΠΑΦΛΗΛΟΒΙΤΣ "ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΔ", 29^ο

τούτου ἀνήλθομεν μετὰ τῶν πυροβόλων καὶ τῶν τετραπόδων, εἶναι θαυμασμοῦ ἄξιον.

ΚΑΤΩΘΕΝ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Ἄλλ' εἶχομεν δρόσον ἑαρινὴν καθ' ὅλην τὴν πορείαν, ἐναλλαγὴν φύσεως ποικιλιωτάτης συνδυαζούσης βράχους ἀποβρώγας, κοιλάδας καταπρασίονες, ποταμούς καὶ χειμάρρους δυσδιαδάτους, δάση εὖοσμα, παρθένα, ἰδοὺ τί ἀνεκούφιζε τοὺς πορευομένους ἐν ἐκστρατεία ἄνδρας, οἴτινες, καίτοι κατάφορτοι, κατάκοποι, κακουχούμενοι, ἐδάδιζον ἐνθουσιώδεις ὡς ἐν πανηγύρει ἄδοντες καθ' ὁμάδας Ἰουμेलιώτικα, Μωραϊτικά, Ἑπτανησιακὰ τραγούδια, συναισθανόμενοι δι' ἐκπληροῦν ὑψίστην ἐθνικὴν ἀποστολήν, ἐλευθερωτὰ γινόμενοι τῶν Ἑλληνικῶν τούτων χωρῶν.

Ὅταν διέδημεν τὸν πλατύστερον Ἀλιάκιμονα καὶ ἀνήλθομεν κατόπιν τὴν κορυφὴν βουνοῦ, ὅποιον θάμβος κατέλαβεν ἡμᾶς, ὅποιον μεγαλεῖον φύσεως ἐξετάθη ἐνώπιόν μας. Ἦς τὸ βάλος κοιλὰς μεγάλης, εὐφοροτάτης καὶ ὑπὲρ τὴν κοιλάδα ἢ ἔδρα τοῦ Δωδεκαθέου, ἡ Θεσπεσία ὄρεοσειρὰ τοῦ Θεοῦ Ὀλύμπου. Ποῖον δράμα τοῦτο! Ποῖον ὄνειρον ἐν ἑλληνόρσει! Φάλαγξ Ἑλληνικὴ εὐρέθη, κατόπιν βιαιῶν ἀπχωρισμοῦ ἀπὸ πεντάδος αἰῶνων, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἰέρω-Ὀλύμπου, τὸν ὅποιον ἀπηθανάτισεν ὁ Βαλαωρίτης:

Ὁ Ὀλυμπος ἀγάπησε τὴν ὄμορφὴν τὴν Ὀσσα.
Καὶ σὺν ἐβγήκε ὁ Λόγγινός καὶ ἀρχίσαιε τὰ ῥόδα,
νὰ ξεφυτρῶναι τῆς ἀγῆς ψιλὰ στὰ κορυφισμένα,
Ὁ Ὀλυμπος ἐκόττιζε τὴν ὄμορφὴν τὴν Ὀσσα.
Τὴν εἶδε ποὺ κοκκίνιζε σὺν ντροπικῇ παρθένα,
Καὶ γένοι, γένοι τὴν κορφή καὶ τὴν φιλή στὸ στόμα!
Τέτοιαι νυχτιὰν ἐδιώλεξεν ὁ Ὀλυμπος τὴν Ὀσσα,
Νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπην του, νὰ πῇ τὸν ἔρωτά του,
Κυττάζατε τὸ σαστικό, πῶς εἶναι στολισμένος!
Κάτωσπρη ἢ χάρη του μακρὰ στ' ἀνδρειωμένα σῆτα
Περὶ ἄρματα τοῦ σφόνεται καὶ γλοκοκυματίζει
Τὴν ἐκτενίζουσε χρυσαῖς τοῦ φεγγαριῦ ἀχτίδες
Καὶ φαίνεται ξανθὴ ξανθὴ καὶ φλοροκαπνισμένη,
Φορεῖ φλοκάτα σῆνεμα, σὺν τὸν ἀερρὸ δροσῆτη
Καὶ τοῦ Μαιροῦ τὴν κίταχνιά φορεῖ γιὰ φουρτανέλλα,
Σπινθοβολοῦν καὶ λίκμαυνε στὴν μέση του, στὴν ὄμο
ἄστροπελέκι γιὰ σπαθί, βροντὴ γιὰ κρημορῆλλι
Χαιρὰ στὴν κόρη π' ἀγαπᾷ ὁ Ὀλυμπος ὁ Κλέφτης...

Περὶ τὴν δειλὴν ἐστρατοπεδεύσαμεν εἰς τὸ χωρίον Λακοῦλι. Ὀλη ἢ ἔκτασις ἐκυκλοῦτο ἀπὸ τὰς ὑψικαρήνους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου. Πόσον εὐτυχεῖς ἡμεῖς οἱ στεγαζόμενοι καὶ περιφρουρούμενοι ἀπὸ τὴν εὐπνοίαν τοῦ Θεοῦ Ὄρους! Κερμηκότες ἐκ τῆς δεκαῶρου πορείας κατακλιθήμεν ἑνωρὶς ὑπὸ τὰ εὐεργετικὰ δρυφ καὶ λεπτεπιλεπτα ἀντίοκηνα. Ὁ ὕπνος μας γλυκὺς, ἀδιατάρακτος, κοῦφος. Ἀὐτὸς καὶ ὁ γερῶ-Ὀλυμπος περιεκάλυπτε τοὺς Ἑλληνας ἐλευθερωτὰς μὲ παμμεγέθη ἀερρὴν δρόνην.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΓΗ

Ἐξυπνήσαμεν πάντες ὡς ἐξ ἐνοστίχτου φαῖδροι, εὐφρόσυνοι, ἀελλόποδες, συλλαβόντες ἐπ' αὐτοφώρῃ τὴν Ἡώ, τὴν θείαν χαραυγὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς Ὀλύμπου. Καὶ πρὶν αἱ εὐγραμμοὶ ὄρεοσειραὶ τοῦ χρονοῦ ἀπὸ τὰς πρώτας τοῦ Φοῖβου βρόδινους ἀκτῖνας, οἱ ἄνδρες τῆς Μερραρχίας πάνοπλοι ἠτοιμάζοντο, ἀναμένοντες διαταγὰς.

Διαγγελεὺς ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἀξιωματικούς κατὰ συντάγματα· συνεκεντρώθημεν ἐν ἀκαρεῖ πρὸ τῆς κεφαλῆς ἐκάστου συντάγματος. Ἐκεῖ κατὰ τὴν μόλις ὑποφώσκουσαν αὐγὴν, ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ τάγματος τῆς ὑπηρεσίας ἀνθυπολοχαγός, ἀνέγνωσε τὴν πρώτην πολεμικὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου Διαδόχου, διαταγὴν λακωνικὴν, ἀποφασιστικὴν, ἀπερίφραστον, εὐκρινῆ.

Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐν σιγῇ ἀκροώμενοι ἐγράφονε ταύτην ἕκαστος δι' ἴδιαν τοῦ δδηγίαν καὶ τοῦ τμήματός του. Ἴδοὺ αὕτη:

Ὁ ἔχθρος ἐκ μὲς Μερραρχίας καὶ πέντε πυροβολαρχιῶν ἀποτελούμενος κατέχει διὰ τοῦ μεγαλειτέρου τῶν ἐννάμιόν του μέρος τὰ ἐκτεθῶθεν τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ Σαρανταπόρου ὑψόμενα Βιγλα καὶ Γλύκοβον, μὲ προκορημένα μικρὰ τμήματα μέχρι Χανίου Χατζηγέγου. Μικρὰ ἀποσπάσματα εὐρίσκονται εἰς Βλαχολαίβιδον καὶ εἰς τὰς διὰ Τσεπουρνιά, Μονῆς Ἀγ. Τριάδος ἐκτίσεις τῶν ὄρεων. Σήμερον ἐνάτην Ὀκτωβρίου ἡ στρατιὰ ἡμῶν ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ἔχθρου. Ἡ 3η Μερραρχία ἡμῶν ἐνεργήσῃ, ἔχουσα δεξιὰ τὴν 2αν καὶ ἡμῶν ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ ἔχθρου μετὰ δύο συνταγμάτων, συμπαρατεταγμένων καὶ τῶν δύο ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ κ.τ.λ. κ.τ.λ. ...

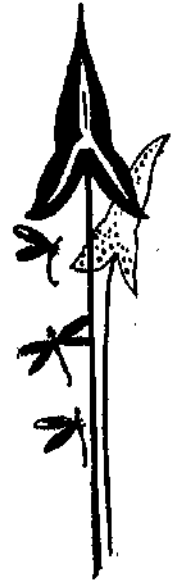
Ἦτο ἡ πρώτη πρὸς ἐνέργειαν διαταγὴ τοῦ Στρατάρχου Διαδόχου Κοροστρατίου, ἡ κοινοποιηθεῖσα ἀπαραλλάκτως εἰς πάσας τὰς Μερραρχίας. Τὴν ἐνετυπώσαμεν ὡς διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου εἰς τὴν ψυχὴν μας καὶ ἐσπεύσαμεν περιχαρεῖς ἀλλὰ καὶ ἐμφρόντιδες, ἀναλογιζόμενοι τὰς εὐθύνας ἕκαστος, εἰς τὰ τμήματά μας.

ΠΡΟΣ ΣΤΗΝΑΝΤΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ

Ὡρὴ ἑβδόμη ἡ Μερραρχία μας ἐκκινεῖ τὰ τρία συντάγματα παραλλήλως πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν κατὰ κανονισμένας ἀποστάσεις βαδίζουσα. Ἡ διάταξις κανονικὴ. Ἐκαστὸν σύνταγμα, ἕκαστος λόχος, μὲ τὰ συμπληρωματικά του τμήματα, τὸ πυροβολικόν, τὰ μεταγωγικά, τὰ χειρουργεῖα, προχωροῦν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ἐκστρατείας ἐπιζωόμενας διατάξεις. Μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης κατεπονούμεθα εἰς πορείας κατ' ἀρχὰς πενταῶρους, ἔπειτα δεκαῶρους, καὶ ἐν τέλει δωδεκαῶρους. Ἐδαδίζομεν ἐπιτελοῦντες μᾶλλον στρατιωτικὸς περιπάτους, κατακτινόντες ἀμαχητὶ ἔδαφος κατὰ συνθήκην καὶ κατὰ πλάσμα ἐχθρικόν, κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ παράδοσιν ἔδαφος Θεσσαλικόν, Μακεδονικόν, γνησίως Ἑλληνικόν.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ἐπορευόμεθα εἰς συνάντησιν τοῦ ἔχθρου. Ἦς τοὺς στρατιώτας, ἀντιληφθέντας τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς, ἀνεκοινώσαμεν ἑτι, ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν.

— Παιδιά, σήμερον θὰ βαπτισθῶμε στὴ φωτιά. Ὁ ἔχθρος μᾶς περιμένει. Καθ' ἕνα, τὸ καθήκόν του τὸ γνωρίζει.

Οι άνδρες με παραδειγματικήν άταραξίαν ήκουσαν τήν χαρμόσυνον δι' αὐτοὺς ἀναγγελίαν. Ἐφαίνοντο μεταδαινόντες ὡς εἰς πανήγυριν· ἀλλ' ἐνθ' ἑκάστην κατὰ τὰς μέχει τοῦδε πορείας αἱ φάραγγες καὶ αἱ κοιλάδες ἀντήχουν ἀπὸ τραγούδια καὶ πολεμικὰ Οὐρία τῶν ἀνδρῶν, κατὰ τήν ἡμέραν ταύτην τὰ τραγούδια ἀπηγορεύθησαν, ἔλοι δ' ἐδάδιζον σιωπηλοὶ ἀλλ' ἐμπνευσμένοι καὶ ἀπὸ πολεμικὸν μένος κατεχόμενοι.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΓΛΥΚΟΒΟΥ

Ἡ πολεμικὴ πορεία ἐξηκολούθησε μίαν, δύο, τρεῖς ὥρας διὰ μέσου χαραδρῶν, χαιμάδρων, καὶ ἐν γένει ἐπὶ ἐδάφους ἀνωμαλιωτάτου. Ἀνήλθομεν πλέον τ' ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ ὑψώματα. Ἀντικρύσαμεν τὰ Τουρκικὰ πυροβολεῖα, τὸ ὄχρωμένον Γλύκισμα, τήν στενωπὸν τοῦ Σαρανταπόρου. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀνεμένονεν τὸν κρότον τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβόλου. Ἡ 3^η Μεραρχία κατέλαβε τὰς ὀριστείας δι' αὐτὴν θέσεις. Τὸ ἡμέτερον 12ον Πεζικὸν ἐτοπολητήθη ἀκριβῶς εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Γλυκόβου.

Ἡ 10^η ἀκριβῶς ἀκούεται ἡ πρώτη βροντὴ τηλεβόλου ἐκ τῶν Τουρκικῶν πυροβολείων. Συγκλίσεις κατ' ἀρχάς, συναίσθησις μετ' ὀλίγον. Τὸ ἡμέτερον πυροβολικόν, μὴ δυνήθην νὰ παρακολουθήσῃ τὸ Πεζικὸν ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους, ἐδράδυνε ν' ἀπαντήσῃ. Εὐρισκόμεθα εἰς ἀπόστασιν 4-5 χιλ. μέτρων. Ἡ πρώτη ὄλις ἐπέτυχεν ἀντάρτην Ζακυνθινόν, πενηκοντούτην πωγωνοφόρον, Τουρπέτην ὀνόματι, ὅστις παρηκολούθει τὸ Σύνταγμα μας ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐξεκινήσαμεν ἀπὸ τὸ Βελεστίνον! Τὸ πρῶτον ὄμμα τοῦ Σαρανταπόρου ἐπέπρωτο νὰ ἦναι πολίτης τῆς πυροβόλου νήσου. Τὸ ἡμέτερον Πεζικὸν προχωροῦν ἐν τάχει ἀλλὰ καὶ ἐν τάξει προσεπάθει νὰ προσεγγίσῃ τὸν ἐχθρόν. Τὸ Τουρκικὸν πυροβολικὸν ἤρξατο ἀμέσως βάλλον κατὰ τῶν προελαινώτων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀπὸ διαφόρων σημείων. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπτόγητα προήλαυον πυροβολοῦντα καὶ καταλαμβάνοντα τὰς διὰ τῆς διαταγῆς τοῦ Διαδόχου καθωρισμένας δι' ἕκαστον τμήμα θέσεις. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ μάχη ἐγενικεύθη. Τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἐμαίνετο κυριολεκτικῶς. Ἀλλ' ὅταν ἀνεφάνη καὶ τὸ ἡμέτερον πυροβολικὸν καὶ ἤρχισε νὰ βάλλῃ ἐκ διαφόρων σημείων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐδόθη τὸ σύνθημα γενικῆς καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ μετώπου ἐπιθέσεως. Ὀλη ἡ πέριξ φύσις ἀντήχει ἀπὸ φοβεροῦς κρότους, πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἀναμίξ. Ἡ ὄψις καὶ τὸ ἄκουσμα ἀγρίως μεγαλοπρεπές. Παρὰ τὴν καλοκαιρίαν τῆς πρωίας, μετὰ τὴν μεσημβρίαν ὁ οὐρανὸς θολλοῦται· τὰ πέριξ ὑψικάρηνα ὄρη καλύπτονται ἀπὸ σύννεφα. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐχθρικὰ πυροβολεῖα ἐστιάσθησαν· ἡ ἀτμόσφαιρα ἐγένετο τόσον βεδοαρημένη, ὥστε ὄχι μόνον τ' ἀντιμέτωπα στρατεύματα δὲν διέκρινον ἀλλήλα, ἀλλὰ καὶ τὰ τμήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὰ μαχόμενα κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς δυσχερῶς ἀνεγνώριζον ἀλλήλα.

ΕΜΠΡΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑ, ΠΑΙΔΙΑ!

Ἡ 4^η μ.μ. βαρεῖα, πνιγηρὰ ἢ ἀτμοσφαιρα, τὴν ὁποίαν πνιγηροτέραν καθίστων ἢ ὁμοβροντία τοῦ πυροβολικοῦ, τοῦ πεζικοῦ καὶ ἰδίως τῶν πολυβόλων Χότσκις τῶν ἡμετέρων. Ἡ μάχη ἐξηκολούθει ἐκκίτρωθεν λυσώδης. Τὰ στρατεύματα τὰ Ἑλληνικὰ, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, εὐρίσκοντο ἐντὸς ἐπικινδύνου ζώνης εἰς ἀπόστασιν 3-4 χιλ. μέτρων. Καὶ αὐτὰ τὰ μεταγωγικά καὶ αὐτὰ τὰ χειρουργεῖα ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, ὅσα παρηκολούθουν ἀπὸ ἀποστάσεως μεγάλης τὰ τμήματα. Αἱ σφαῖραι τοῦ πεζικοῦ, τὰ βλήματα τῶν πυροβόλων ἐθέριζον ἀληθῶς τὸ ἐδαφος τοῦτο, ἐστερημένον παντελῶς φυσικῶν προφυλακτικῶν. Καὶ ἐνθ' αὐτὰ ἐμάχοντο προελκύνοντα, χρησιμοποιοῦντα μόνον ὡς φυσικὰ ὄχυρώματα θάμνους, πετρώματα ἢ λαφίσκους, οἱ Τούρκοι τοῦναντίον ἐμάχοντο ἐκ τοῦ ἀτφαλοῦς ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν ὄχρωμάτων των. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀγὼν ἀνισος ἀπὸ ἀπόψεως· χρησιμοποίησε τοῦ ἐδάφους· ἐνθ' ἀπὸ ἀπόψεως δυνάμεων, ἡ ὑπεραχὴ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν, ἦτο ἀσύγκριτος.

Οἱ ἀξιωματικοί, ἀνεξαρτήτως βαθμοῦ, προεκινδύνουν ἀψηφῶντες τὸν κίνδυνον. Αὐτὸς ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματός μας συνταγματάρχης Μπαίρας, εὐρίσκετο μετὰ τῶν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μαχομένων στρατιωτῶν καὶ ἐν στιγμῇ εὐλόγου ἀνησυχίας περὶ τῶν αποτελεσμάτων τῆς μάχης, ἤρπασε τὴν σημαίαν τοῦ συντάγματος καὶ μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, Γκιώνη, τοῦ ὑπασπιστοῦ του Θεοχάρη, τοῦ ὑποφαινομένου καὶ ἄλλων συναδέλφων παρῶμα τοὺς ἀνδρας κραυγάζων:

—Ἐμπρός ἔλοι μὲ τὴν σημαίαν παιδιὰ! Τὴν σημαίαν τοῦ Συντάγματος παιδιὰ! Ἀκολουθεῖτε ἔλοι!

Καὶ οἱ ἄνδρες ὄντως βλέποντες τοὺς ἀξιωματικούς των ἐκτιθεμένους εἰς τὸ σφοδρὸν ἐχθρικὸν πῦρ, ἐφιλοτιμοῦντο ἔτι μάλλον.

Καὶ ἐνθ' ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος, ὑπόδειγμα αὐτοθυσίας καὶ εὐφυχίας ἐγένετο εἰς τοὺς ἀνδρας, ἐξ ἄλλου ὁ ταγματάρχης διοικητὴς τοῦ 13^{ου} τάγματος Α. Πολυχρονόπουλος ἐφιππος περιεφέρετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐπιθεωρῶν τὸ τάγμα του καὶ ἐμψυχῶν τοὺς μαχομένους, ἐνθ' αἱ σφαῖραι δαιμονιωδῶς ἐσούριτον πέριξ ὄλων ἡμῶν.

—Κατέβα, κ. ὑπολοχαγέ, ἀπὸ τὸ ἄλογό σου—ἀπηυθύνθη ὁ Ταγματάρχης πρὸς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας. Ἐμένα μὲ γνωρίζουν ἢ σφαῖρες. Δὲν τῆς φοβοῦμαι. Προφυλάξου σύ.

Καὶ κατῆλθον τοῦ ἵππου μου, σπεύσας παρὰ τῆ Συνταγματάρχῃ, ἐνθ' ὁ τμήμα μου εὐρίσκετο τριάκοντα μέτρα ὑποθῆν μου.

Καὶ εἰμεθα σχετικῶς ἀσφαλέστεροι οἱ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ μαχόμενοι παρὰ οἱ τῆς δευτέρας γραμμῆς καὶ οἱ τῆς ὑπηρεσίας τῶν μετόπισθεν ἀκολουθοῦντες τὸ στρατεύμα. Διότι οἱ τελευταῖοι ὑποχρεωμένοι νὰ παρακολοῦθουν μαχόμενα τμήματα δὲν ἠδύναντο νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τὸ ἀκάλεστον, τὸ περιστικὸν πῦρ τοῦ ἐχθροῦ, λαμ-

θανομένου υπ' ἄψει ὅτι ἀπὸ 300—5000 μέτρα ἐξετείνετο ἡ ἐπικλινδύνοσ ζώνη.

Ο ΗΡΩΪΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ὁ ὄριζων θολοῦται, τὰ νέφη συμπυκνώνονται καὶ πρὸς τὴν 5^{ην} ἑσπερινὴν ὥραν, ἐν τῇ ἀγριωτέρῃ στιγμῇ τῆς πάλης, ἐν στιγμῇ καθ' ἣν ὁ ἀγὼν τοῦ τε πυροβολικοῦ καὶ τοῦ πεζικοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλειτέραν αὐτοῦ ἔντασιν, ἤρχισε δραχδαιοτάτη, ἐπίμονος, ὀχληροτάτη βροχή. Ἐνόμιζέ τις ἔτι καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανός, ἐκ τῶν κρότων καὶ τῶν ὁμοβροντιῶν τῶν τηλεθέλων καὶ πυροβόλων συσειόμενος καθ' ἕλην τὴν ἡμέραν, δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὰς δονήσεις τοῦ αἰθέρος καὶ ἐξέσπασε πρὸς τὸ βράδυ εἰς συνεχῆ βροχὴν ἐπιτείνουσαν ἔτι μᾶλλον τὸν φοβερὸν ἀγῶνα.

Πᾶς τις δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν θέσιν τῶν μαχομένων ὑπὸ τὰς πλέον χειρίστες τῶν συνθηκῶν ἐπὶ ἐδάφους μάλιστα ἐπικλινούσ καὶ ὀλισθηροῦ. Ἀπὸ πόσους ἐχθρούς νὰ προφυλαχθῶν; Ἀπὸ τὸ ἐχθρὸν πῦρ ἢ τὴν βροχὴν καὶ τὸ ψῦχος, ἢ τὴν δίψαν καὶ τὴν πείναν; Ἀληθῶς κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τὸ στράτευμα διήρχετο δεινοτάτην δοκιμασίαν. Νεκροὶ καὶ τραυματῖαι, ἐπιπτον πρὸ ἡμῶν, τὸ θέαμα δὲ τῆς παραλαβῆς αὐτῶν ἐκ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν καὶ τῆς μεταφορᾶς εἰς τὰ πρόχειρα χειρουργεῖα ἦτο ἀπίρως τραγικόν.

Ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐπικινδύνου ζώνης τὰ χειρουργεῖα κατ' ἀνάγκην εὐρίσκοντο εἰς ἱκανὴν ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῶν μαχομένων ἀπόστασιν. Οἱ τραυματῖαι αἰμώζοντες ἐκ τῶν ὀδυνῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ τύχουν τῶν πρώτων βοθητικῶν προσωρινῶς ὃ' ἐτοπλοτετοῦντο ἐκεῖ που ὑπὸ τὰ φυλλώματα δένδρων ἢ ἐντὸς ἀκανθωδῶν θάμνιων ματαίως προσδοκῶντες ἰατρικὴν βοήθειαν. Διότι οὔτε νοσηκόμοι καὶ ἰατροὶ ἠδύναντο νὰ παρευρίσκωνται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ πυρός ἐκ φόβου μὴ πέσωσι καὶ αὐτοὶ ὡς ἐκεῖνοι ἀπὸ τῆς ἐχθρῆς σφαίρας. Καί, —πράγμα λίαν τραγικόν, —οἱ μαχόμενοι, καίτοι ἐπυροβόλουν διαρκῶς ἐν τούτοις στρέφοντες ἀπὸ τῆς θέσεώς των ὑπισθεν ἔδλεπον τοὺς πίπτοντας καὶ τραυματιζομένους συμπολεμιστάς των, συνεμερίζοντο τὴν ὀδύνην των καὶ .. ἀνέμενον σφαῖραν νὰ τερματίσῃ καὶ αὐτῶν τὸν βίον.

Ἄλλ' ἐδέησε νὰ συμπληρωθῇ ἡ δραματικὴ εἰκὼν μὲ τὴν πτώσιν τοῦ ταγματάρχου μας. Καθ' ἣν στιγμὴν πάντες, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, κατειχόμεθα ὑπὸ τῆς πλέον φιλοπολέμου ὀρμῆς καὶ ἐπροκινδυνεύομεν, ἐπιτιθέμενοι λυσσῶδῶς κατὰ τοῦ ὀχυρωμένου ἐχθροῦ, αἴφνης ἀκούομεν ὑπισθεν καὶ εἰς ἀπόστασιν εἰκοσι βημάτων ἀφ' ἡμῶν δοῦπον ἰσχυρόν.

— Τί συμβαίνει; Ποῖος ἔπεσεν; ἐρωτῶμεν.

— Σκοτιώθηκε ὁ ταγματάρχης! ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ συνταγματάρχου Μπαῖρα.

Στρέφομεν ἀμέσως καὶ βλέπομεν ὄντως τὸν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης χαριτολογούντα ἐπιπτον ταγματάρχην Πολυχρονόπουλον ἐξή-

πλωμένον ὑπτίον, τὸν δὲ ἵππον τοῦ τὸν ὑφαύχονα Καϊάφαν, ὡς τὸν ὠνέμαζε, καὶ αὐτὸν γονατίσαντα ἐξ ἐνστίκτου, ὅπως καταπέσῃ μαλακώτερα ὁ γενναῖος ἀναβάτης του.

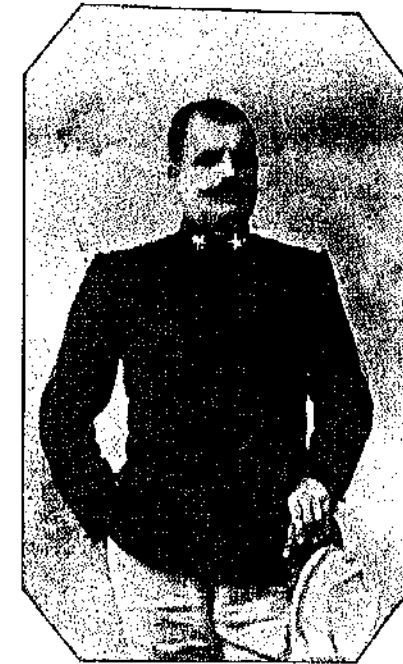
Ἐσπεύσαμεν πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ. Τὸν εὕρομεν ἡμιθανῆ, ὠχρόν, ἡμιανοίκτους ἀλλ' ἐσθεσμένους καὶ ἀπλανεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντα. Μετὰ στρατιωτῶν τὸν μετεκομίσσαμεν ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν ὀλίγα βήματα ὑπισθεν. Ἰκεμελήθημεν αὐτοῦ προχειρῶς, τὸν ἐξεδύσαμεν καὶ εἶδομεν ἄνωθεν ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς δεξιᾶς ὠμοπλάτης καθηγμαμένην οὐλήν καὶ ἐστειλάμεν τὸν ἱποκόμον μου Παύλον Ζέξαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἱατροῦ τοῦ συντάγματος. Ὁ ἱατρός τοῦ 6^{ου} συντάγματος Λυκάκης τὸν ἐπεσκέφη πρῶτος. Ὁ φιλότιμος στρατιώτης Βαλσαμάκης τοῦ ἐττάλαξε σταγόνας κονιάκ. Ματαίως ὁμως.

Δὲν παρήλθε τέταρτον τῆς ὥρας ὁπότε φθάσει καὶ ὁ ἱατρός τοῦ συντάγματος μας Κ. Τζάλας. Ἄλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ἡ σφαῖρα εἶχε διατρήσει τὴν καρδίαν καὶ ὁ πολύτιμος καὶ συμπαθέστατος ταγματάρχης ἐξέπνευσεν ἡρέμα μετ' ὀλίγον, χωρὶς ν' ἀρθρώσῃ οὐδὲ λέξιν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τοῦ τραύματος μέχρι τοῦ μοιραίου τέλους.

Θλίψις καὶ κατήφεια περιέχθη εἰς τοὺς στρατιώτας. Οἱ ἄνδρες τοῦ τάγματός του, λατρεύοντες τὸν Πολυχρονόπουλον, ἐβρήκουν τὸν ταγματάρχην των. Ἄλλ' ἦτο καιρὸς ἠρήνων καὶ ὀδυρμῶν; Ἐκαλύψαμεν τὸν νεκρὸν τοῦ διὰ κλινοσκεπάσματος καὶ ἀφέντες κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ εἰς τὸ ὑπαιθρον περιβρεχόμενον τὸν καλὸν μας συνάδελφον, ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια συνεχίζοντες τὸν ἀγῶνα, ὅστις κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν εἶχεν ὀλίγον κοπάσει ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ φιλότατου νεκροῦ.

Δὲν λησμονῶ τὰς πρὸ τῆς μάχης ταύτης λέξεις τοῦ ταγματάρχου.

— Ἄς τραυματισθῶ, ἄς κομματιασθῶ, ἀγαπητέ, μοῦ ἔλεγεν ὁ Πολυχρονόπουλος, ἀλλ' ἄς ἐπιζήσω διὰ νὰ ἴδῶ ποῦ ὁδὸ καταλήξῃ ἡ πανελλήνιος αὐτῇ ἐκστρατεία!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Ταγματάρχης τοῦ Ἡεζικοῦ
Πεσὼν ἐν Σαγανιάπορῳ

Δέν ητύχησεν ὁ μεγαλόφρων στρατιώτης νά ἴδῃ μεγαλυνθεῖσαν τὴν Πατρίδα.

ἌΛΛΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ❀ ΜΑΧΗ ΤΠΟ ΒΡΟΧΗΝ

Δέν παρηλθεν ὥρα καὶ ἰδοὺ μετακομίζονται νεκροὶ πλησίον τοῦ ταγματάρχου ὁ ἐφεδρὸς ὑπολοχαγὸς **Ι. Τσίχλης**, ὁ ἀνθυπασπιστὴς **Μαρζώκας**, λοχίαι, δεκανεῖς καὶ στρατιῶται, ἐν συνόλῳ δέκα πέντε τιμημένοι νεκροί.

Ι. ΤΣΙΧΛΗΣ

Ἐφεδρὸς Ὑπολοχαγὸς τοῦ 12οῦ Πεζικοῦ
Πεσὼν ἐν Σαρανταπόρῳ

δαία ἐξηκολούθει, διαδρέχουσα τοὺς φιλοτίμους ἄνδρας καὶ παραλύουσα σχεδὸν καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ὄπλου χρῆσιν. Καὶ ἔμεις πάντες οἱ γενναῖοι μαχηταὶ τοῦ Σαρανταπόρου καρτερικύτατα ὑπέμειναν, ἀγρυπνοὶ, θοῖτοι, περιβρυτοὶ, βίγηλοι καθ' ἑλὴν τὴν ἀπαισίαν ταύτην νύκτα μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὴν δρμὴν βεϊκήν, φοβοῦμενοι αἰφνιδιασμὸν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις τόσον δεξιῶς καὶ πανούργως ἐπιτηδεύεται τὸ νυκτερινὸν τοῦτο πολεμικὸν τέχνασμα. Ἦτον ἄλλως ἢ πρώτη μάχη, πάντες δέ, ἀξιωματικοὶ καὶ ὅπλιται, διετελοῦμεν ὑπὸ τὸ κράτος μεγάλης νευρικῆς ταραχῆς.

Ἄλλὰ τί νύξ ἀπαισία, ἀγρία, σπαρακτική. Καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως συνώμοσαν καθ' ἡμῶν. Πῶς νὰ προσταχθῶμεν ἀπὸ τοῦ καὶ τοῦ Τούρκου πλέον ἀκαταμάχητου ἐχθροῦ, τῆς διαρκοῦς καὶ βαρβαρῆς βροχῆς; Ὅλοι πλέον εἴμεθα διάθρεκτοι. Ὁ ἕτερος εἶχε διεσπύσει μέχρι μυελοῦ ὀστέων. Ἀδιάδροχα, μανδύαι, κλινοσκεπάσματα ἀξιωμα-

τικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἦσαν δυσβίστακτα ἀπὸ τὰ νερά. Προσθέσατε καὶ τὴν βροχὴν, τὸ ψύχος, τὸ γλοιώδες τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχετε πλήρη τὴν δραματικὴν εἰκόνα.

Ἡ εἰκὼν ἀπειρῶς σπαρακτική, ἀγρίως τραγική. Ἀλλὰ, παράδοξον, τὸ συναίσθημα τῆς ἐκ τοῦ ὄδυνηροῦ τούτου θεάματος Ὀλβίως, ὑπεχώρει ἀπέναντι τοῦ συναίσθηματος ὑπερέρου καθήκοντος, τῆς εὐθύνης, τοῦ κρεμαμένου κινδύνου. Καιρὸν διὰ δάκρυα δέν εἶχομεν. Ἐνόμιξέ τις εἶτι αἱ πηγαι τῶν δακρύων ἐστεύρουν. Καὶ διὰ νὰ μεταδίδωμεν οἱ ἀξιωματικοὶ τὸ αὐτὸ συναίσθημα καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας ἐλέγομεν εἰς αὐτούς:

—Ἐμπρός, παιδιά, τὴ δουλειά μας. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ. Ἐμεῖς ὄλο καὶ ἔμπρός. Ἔνθα εἰς τοὺς νεκροὺς τοῦ συντάγματός μας, Μακάρι καὶ ἔμεις νὰ εὐρωμεν τέτοιον ἐντιμὸν θάνατον.

Καὶ οἱ στρατιῶται, φιλοτιμούμενοι ἢ αὐτοσυντηρούμενοι, ἐξηκολούθουν βάλλοντες τὸν ἐχθρὸν μέχρις ἐσπέρας, μέχρι βραδείας νυκτός, ἐνῆ ἢ χιονοβροχῇ ἀδιάλειπτος, ἀκράτητος, βαγ-

τικῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν ἦσαν δυσβίστακτα ἀπὸ τὰ νερά. Προσθέσατε καὶ τὴν βροχὴν, τὸ ψύχος, τὸ γλοιώδες τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχετε πλήρη τὴν δραματικὴν εἰκόνα.

ΠΕΡΙΣΤΑΛΟΓΗ ΤΡΑΥΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΚΡῶΝ

Μόλις περὶ τὴν 7^{ην} τῆς νυκτός κατέπαυσεν ἐκατέρωθεν τὸ πῦρ καὶ μόλις ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἰατροὶ καὶ νοσοκόμοι περιήρχοντο ἀνά τὰς χαράδρας καὶ τοὺς χειμάρρους περισυλλέγοντες τραυματίας, καθοδηγούμενοι ἔχι βέβαια ἀπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἢ τοῦ φανοῦ—διότι ἀμφοτέρων ἐστερούμεθα—ἀλλ' ἐλκόμενοι ἀπὸ τὰς οἰμωγὰς τῶν τραυματιῶν, αἵτινες οἰμώζοντες ἐκάλουν εἰς βοήθειαν τοὺς ἰατροὺς. Καὶ ἔσπευδον καθ' ἑλὴν ἐκεῖνην τὴν ἀπαισίαν νύκτα, οἱ ἰατροὶ, ὁ φιλοτιμώτατος ἰατρός τοῦ συντάγματός μας **Κ. Τζάλας**, ὁ ἀνθυπίατρος **Σαχάμης**, οἱ νοσοκόμοι, ἐκ τῶν πρώτων δὲ ὁ νοσοκόμος **Κ. Γαζετόπουλος** καὶ οἱ τραυματιοφορεῖς καὶ συνέλεγον μόνον τραυματίας, διότι μόνον τοιοῦτους ἠδύναντο νὰ εὐρουν. Οἱ νεκροὶ φεῦ! ἀνεπαύοντο τὸν νήδυμον, ἀνίκανοὶ νὰ καλέσουν τινὰ εἰς βοήθειαν. Καὶ ἀνεβρί-

Κ. ΤΖΑΛΑΣ

Ἰατρός τοῦ 12οῦ Πεζικοῦ Συντάγματος

χῶντο ὡς αἰγαῖροι ἐπὶ τῶν βράχων οἱ φιλότιμοι νοσοκόμοι ἢ κατήρχοντο εἰς βάραιρα ὅπου κυλισθέντες εὐρέθησαν τραυματίας καὶ συνέλεγον τοὺς ἀγνώστους δι' αὐτοὺς ἤρωας παραμορφωμένους ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ τῶν ἐχθρικῶν ὀβιδῶν καὶ σφαιρῶν. Καὶ μετέφερον αὐτοὺς νύκτωρ ὑπὸ τὰς πλέον δραματικὰς περιστάσεις εἰς μέρη ὀπωσοῦν προφυλαγμένα, ἀλλὰ πάντως ὑπαίθρια καὶ ὑπὸ τῶν ἑσπέρων ἐπίσης εὐπρόσβλητα, προκινδυνεύσαντες καὶ κακοπαθήσαντες οἱ οὕτως ἀδίκως κατηγορηθέντες τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας συναθληταί.

Διήλθομεν τὴν νύκτα ἐκεῖνην πάντες ἀγρυπνοὶ, συντετριμμένοι, κάθυγροι, βίγουντες ἐκ τοῦ ψύχους, ματαίως δ' ἀναμένοντες τὴν παύσιν τοῦ ἑτεοῦ, τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἐδὲ βραδείας τῆς νυκτός, τὸ ἀγριον

και άγνωστον τῆς τοποθεσίας, ἡ μῆνις τοῦ οὐρανοῦ, αἱ φρικιαστικαὶ ἐντυπώσεις τῆς ἡμέρας, τὸ δραματικὸν τέλος συμμαχητῶν μας εἶχον ἐνσπείρει ἀθυμίαν, θλίψιν καὶ κατῆφειαν εἰς ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας. Καὶ ἔμω; πάντες εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τῆς πρώτης πολεμικῆς ἡμέρας; τὰ δραματικὰ ἐπεισόδια, τὰς ἀπωλείας, τὰς κακουχίας, ὑπέστημεν ἀγογγύστως; ἔλῃς τῆς βροχερᾶς νυκτὸς τὸ μαρτύριον, μᾶς εὖρε δὲ πάντας ἡ αὐγὴ καθύγρους, ἀγρυπνοῦντας, φρουροῦντας μετ' ἀγωνίας καὶ καρτερικότητος τὰς θέσεις ἃς κατόπιν τῆς πολυέκρου μάχης κατελάδομεν.

Ἄλλ' ὁ ἀμητὸς τῶν νεκρῶν ἀφθονος ἐνηργήθη κατὰ τὴν ἀπικσίαν νύκτα. Οἱ ἀκαταπόνητοι νοσοκόμοι μετὰ τῶν ἰατρῶν των, κατ' ἔλῃν τὴν νύκτα, περιελθόντες τὰ πέριξ ὑψώματα καὶ τὰ χαώδη φυσικὰ ῥήγματα, εὗρον καὶ ἄλλους νεκρούς; ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς, στρατιώτας ἐν ἔλῃ δέκα πέντε. Πάντας δὲ τοὺς ἐτοποθετήσαμεν περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ πολυκλαύστου ταγματάρχου Πολυχρονοπούλου καὶ παρήχοντο ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται καὶ σπένδοντες ἀποχαιρετιστήριον δάκρυ πρὸς τοὺς ἡρωϊκῶς πεσόντας; συναδέλφους των, μετέδαινον εἰς τὰ τμήματά των ἕκαστος. Οἱ νεκροὶ 29, οἱ τραυματῆαι 102 ἐκ δύο ταγμάτων μόνον τοῦ 12ου Πεδικοῦ Συντάγματος κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σαραντιπόρου.

Μόνον ὅταν τὸ φέγγος τῆς ἡμέρας ἐπήλθεν, ἐκόπασεν ἡ βροχὴ, ἀντικρύσαντες δὲ τὸ ἀπέναντί μας ὄχυρωμένον Τουρκικὸν χωρίον Γλύκοβον, δὲν εἶδομεν πλέον ἐχθρὸν οὐδαμοῦ. Οἱ Τούρκοι φοβηθέντες κύκλωσιν, νύκτωρ ἐγκατέλειψαν τὸ χωρίον, προλαβόντες οὕτω τὴν βεβαίαν ἀχμαλωσίαν των. Πεισθέντες ἐντελῶς περὶ τῆς φυγῆς τοῦ ἐχθροῦ, ἐμεριμνήσαμεν περὶ τῆς καταμετρήσεως; πλέον καὶ τῆς ταφῆς; τῶν νεκρῶν. Ὁ συνταγματάρχης Μπαϊράς με διέταξε ν' ἀποσπάσω ἄνδρας τοῦ οὐλαμοῦ μου, ὅπως ἐκσκάψουν κοινὸν τάφον. Πράγματι δὲ δέκα φιλότιμοι ἄνδρες, μόνις πνίγοντες πυκνοῦς θρόμβους δακρύων, ἤρχισαν τὸ θλιβερὸν τοῦτο καθήκον. Ἦνοιξαν μέγαν λάκκον καὶ μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, τὴν ἑποῖαν ἐτέλεσεν ὁ ἱερεὺς τοῦ συντάγματος ἐτοποθετήθησαν οἱ νεκροὶ ἀνεξαρτήτως βαθμοῦ καὶ ἀξιώματος ἐφαρμοσθέντος τοῦ ἐπιθανατίου στίχου «ἄρα τίς ἐστὶ βασιλεύς, ἢ στρατιώτης, πλούσιος ἢ πένης;...» πάντες κατὰ σειράν, ἐντὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύμβου, τὰ δ' ἐκσκαφέντα χύματα ἀπετέλεσαν κατόπιν τῆς ταφῆς διὰ προσχώσεως ἕνα λόφον ἐφ' οὗ ἐπήξαμεν, ἐκ τοῦ θρυμοῦ κόψαντες, δύο ξύλα, εἰς σχῆμα σταυροῦ, ἀπλοῦν σῆμα ταφῆς τῶν πρώτων πεσόντων ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Σαραντιπόρου μάχῃ. Ἀποδοθεισῶν δὲ τῶν τιμῶν ὑπὸ διμοιρίας, ἀναγνωσθείσης καὶ νεκρωσίμου ἀκολουθίας ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ συντάγματος, ὅστις ἀπηύθυνεν ἄριστον λακωνικώτατον ἐπιτάφιον εἰς τοὺς ἐνδόξως πεσόντας, τὸ σὺνταγμὰ μας, ἡγευμένου τοῦ συνταγματάρχου, ὤδευσε πρὸς κατάληψιν τοῦ Γλύκοβου.

* * *

ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΓΛΥΚΟΒΟΥ * ΕΧΘΡΩΝ ΠΤΩΜΑΤΑ

Ἐκ διαφόρων σημείων ἐπροχώρουν τὰ συντάγματα τῆς 1'. Μεραρχίας πρὸς τὸ ἀποτεφρωθὲν χωρίον. Μετὰ τέταρτον ὥρας τὸ σὺνταγμὰ μας εὕρισκετο ἐπὶ τῶν χαρακωμάτων τοῦ Γλύκοβου. Φρίκης αἰσθημα μᾶς κατέλαβεν ἐπὶ τῇ θέᾳ πτωμάτων Τούρκων στρατιωτῶν παραμορφωμένων καὶ ἐντὸς τῶν ὄχυρωμάτων εὐρόντων οἰκτρὸν τὸ τέλος. Αὐτὰ τὰ ὄχυρώματα ἀπὸ τῶν ἑποῖων ἐμάχοντο τοῖς ἐχρησίμευσαν ὡς τάφοι. Ἄταφοι οἱ πλεῖστοι; ἐνῶ ἄλλων μόνις ἀνεφαίνετο χεῖρ ἢ ποὺς ἐντὸς τοῦ ὑπὸ ὕδατα καὶ ἰλὸν πλημμυροῦντος ὄχυρώματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ψύχους τῆς νυκτὸς ἦσαν ἀπολιθωμένοι.

Ἦσαν οἱ πρώτοι ἐχθρικοὶ νεκροὶ τοὺς ὁποίους ἀντικρύσαμεν. Φαντάζεσθε δὲ τὴν ἐκ τῆς θέας αὐτῶν ἐντύπωσιν τῶν ἀνδρῶν μας, οἵτινες ἐκ περιεργείας κινούμενοι ἐκύκλων τὰ πτώματα, σχολιάζοντες τὸ φρικτὸν δράμα. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν χαρακωμάτων, κυτῖα κενὰ ἔδωδύμων, γλυκουσμάτων, ποτῶν ἀνεμιγνύοντο μετὰ τεμαχίων διπυρρίτου, βρακῶν, ἀμπεχῶνων, μανδύων καὶ κλινωσκεπασμάτων, ἐνῶ ἐξ ἄλλου τὸ ἔδαφος ἦτο διάτρητον ἀπὸ τὰς δολίδας τοῦ πυροβολικοῦ μας. Τὸ δὲ μικρὸν χωρίον, ἐκ πεντήκοντα μόνις οἰκίσκων συγκεῖμενον, ἐρειπωμένον. Δύο—τρεῖς οἰκίσκοι διεσώθησαν ἀδλαβεῖς, ἐξ αὐτῶν δὲ μόνις μία μικρὰ διώροφος καλύθη ἐχρησίμευσεν ὡς στέγασμα τοῦ συνταγματάρχου Μπαϊρά, τοῦ ὑπασπιστοῦ του Θεοχάρη καὶ τοῦ ὑποφαινομένου.

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

Οἱ ἄνδρες ἀγρυπνοὶ, διάδροχοι, πειναλέοι, συντετριμμένοι ἐκ τῆς ἀγωνιώδους ἡμέρας τῆς πρώτης μάχης; ἤναψαν πυρὰς διὰ νὰ θερμανθοῦν, ἠτοίμασαν ἀνθρακίς διὰ τὸ συσσίτιον ἀπὸ φασόλια καὶ μόνον ἀποτελούμενον, κατόπιν τριημέρου νηστείας; ὡς ἐκ τῆς ταχείας προσλάσεως; καὶ τῶν πολυῶρων πορειῶν. Εἰς τὸ Γλύκοβον εὗρομεν τὰ πρῶτα ἐχθρικά λάφυρα, Τουρκικοῦς μανδύας, σάκκους ἀλεύρου, κριθῆς καὶ ἀραβοσίτου, τρόφιμα πρώτης ἀνάγκης διὰ δίποδα καὶ τετράποδα τοῦ ἐχθρικοῦ στρατεύματος. Οἱ μανδύαι ἦσαν ἀληθῶς εὐεργετικώτατοι ὅχι μόνον διὰ τοὺς στρατιώτας; ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς. Εἶδα τὸν καλὸν μας ταγματάρχην Γκιώνην φέροντα καινούργη Τουρκικὴν μανδύαν, πολύτιμον ἀληθῶς εὐρημα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰς ἀποσκευὰς; των οἱ ἀξιωματικοὶ ματαίως; ἀνεμένομεν ἀπὸ δύο ἡμερῶν νὰ φθάσουν διὰ τῶν μεταγωγικῶν τὰ ὅπλα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως; τῆς μάχης; διετάχθησαν νὰ μὴ παρκαλοῦθησιν τὸ στράτευμα.

Ἰσθήσαμεν αὐτοστιγμὴ τ' ἀντίσκηνα, διότι βροχὴ βραγδαιστάτη ὑπὸ σφοδρτάτου βορείου ἀνέμου συνοδευομένη μᾶς ἐπέβαλεν ὡς μέσον ἀμύνης; τὴν στήσιν τῶν εὐεργετικωτάτων ἀντισκῆνων, ἅτινα ὅμως; λεπτοῦφαντα καὶ διαφανῆ ὡς ἦσαν, σχεδὸν ἐξεβρίζωνε καὶ παρέσυρεν ὁ ἄνεμος.

Πρὶν ἢ ἀκόμη συνέλθωμεν ἐκ τῆς φρικτῆς ἀγρυπνίας; καὶ ἐκεῖ ποῦ ἀνεμένομεν ἀνάπαισιν ἔστω καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ,

αίφνης έρχεται διαταγή του Μεράρχου νά εκκινήσωμεν την 1ην μεταμεσημβρινήν. Οί καλοί μας στρατιώται, άγόγγυστα ήκουσαν τὸ μήνυμα καὶ έθλεπες βλους άσχολουμένους εἰς τήν λύσιν τῶν άντισκήνων καὶ τήν δέσιν τοῦ όπλισμοῦ των· τὸ δὲ συσσίτιον στὸ πόδι βλοι, όρβοι ή καὶ έν πορεία. Έκει εἰς τὸ Γλύκοδον συνεκεντρώσαμεν βπλα, γυλιούς, κλινοσκεπάσματα καὶ παντοία άλλα εξαρτήματα άνήκοντα εἰς νεκρούς, τραυματίας, άσθενείς, βραδυπόρους, τὰ πρώτα θύματα τῆς χθσινῆς μάχης. Καὶ προσήρχοντο οἱ όπλιται καὶ άντήλλαsson τυχόν έφθαρμένα εξαρτήματα διὰ τῶν καινουργῶν τοιούτων εκλειψάντων συναδέλφων των. Ποία φρίκη, ποία ή συγκίνησις!

‘Αλλά ποῦ καιρὸς νά ψυχολογή κανεἰς καὶ νά λεπτολογῆ εἰς τοιαῦτα πράγματα. Όλοι αξιωματικοὶ καὶ στρατιώται, έφροντίζομεν, πῶς νά συμπληρώσωμεν τὰ έφθάρμένα μας διὰ νά συνεχίσωμεν τὸ πρὸς τήν Πατρίδα καθήκον άδιαφοροῦντες ποῦ έθαίνομεν, ληομονοῦντες τὰ πρόσφατα δεινοπαθήματα καὶ άντλοῦντες θάρρος δι’ άλλα τοιαῦτα.

Πόσους ήθικούς κλονισμούς δέν υπέστημεν κατὰ τήν πρώτην ταύτην μάχην τοῦ Σαραντοπόρου καὶ όποίαν μαρτυρικὴν νύκτα διήλθωμεν υπό τὰς πλέον τραγικωτέρας συνθήκας. Καὶ όμως, τὰ συναισθήματα πόνου, πένθους, στερήσεων, κακουχιῶν, έλημονήσαμεν τήν επομένην, ένόμιζες δ’ ότι ώδεύαμεν διὰ πρώτην φοράν πρὸς συνάντησιν τοῦ έχθροῦ· τόσον ήτο τὸ ήθικόν μας άκμαίον καὶ ή εξοικείωσίς μας πρὸς τοῦ; κινδύνους χαρακτηριστική.

‘Αλλ’ ήταν κατηρχόμεθα τὸ αιματόδρεκτον Γλύκοδον καὶ συνηντώμεν καθ’ όλους τοῦς λόφους αὐτοῦ ταχύσκαπτα όχυρώματα έχθρικά, έντός δ’ αὐτῶν πτώματα Τούρκων ή τεμάχια σαρκῶν, ή λείψανα έφοδίων τοῦ έχθροῦ, φυσίγγια, φυσίγγιοθήκας, ύδροδόχας, φέσια, άμπέχονα, περισκελίδας, ποῦ καὶ ποῦ δὲ καθήμαγμένα τὰ χείλη τῶν όχυρωμάτων, δυσκόλως άπεκρύπτομεν τήν συγκίνησιν έπὶ τῇ άναμνήσει τῆς πρώτης ταύτης μάχης μεθ’ όλων τῶν παρεπομένων αὐτῆς. ‘Όσοι δὲ κατερχόμεθα, όπως εισέλωμεν εἰς τήν κυρίαν όδὸν τῶν στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου, έπὶ τσοῦτον ή συγκίνησίς μας έκορυφοῦτο, διότι έμανθάνομεν ότι έπὶ τῶν σημείων αὐτῶν άλλοι συμπολεμισταί, άλλων Μεραρχιῶν, αξιωματικοὶ καὶ όπλιται, έπεσαν εκεί ήρωικῶς καὶ έδλέομεν νεοσκαφεῖς τάφους ποῦ μὲν ήμετέρων νεκρῶν, ποῦ δὲ Τούρκων, τὸ δ’ έδαφος έσκαμμένον εκ τῶν χιλιάδων όθίδων, τῶν ήπιτομένων υπ’ άμφοτέρων τῶν άντιμετώπων στρατευμάτων.

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΧΑΝΙ ΧΑΤΖΗ-ΓΩΓΟΥ

Μετὰ πορείαν μιᾶς περίπου ώρας εύρισκόμεθα έπὶ τῆς μεγάλης όδοῦ Σερβίων. Έκει συνηντήσαμεν άνδρας, άλλης Μεραρχίας προχωρούσης μεθ’ ήμῶν. Έκει καὶ τὸ άθάνατον πυροβολικόν Σύνταγμα υπό τήν διοίκησιν τοῦ άντισυνταγματάρχου Γ. Βαρούχα, όστις μετὰ τῶν αξιωματικῶν του ήγωνίζετο πῶς νά παρακολουθήσῃ τὸ ταχύτερον τὰς προελαυνούσας Μεραρχίας.

‘Όποία δὲ ή συγκίνησίς μας κατὰ τήν συνάντησιν εκείνην. Έπροχωροῦμεν διερωτῶντες άλλήλους περὶ τῶν αποτελεσμάτων τῆς μάχης. Καὶ ήκουες μεταξύ τῶν στρατιωτῶν διαλόγους:

—Πόσοι σκοτωθήκανε από τὸν λόχο σας;

—Τριάντα δύο, άπήντα, ένψ’ ώδευε βεβαρημένος καὶ έξηνητλημένος στρατιώτης, ένός εκ τῶν λόχων τοῦ 1^{ου} Παζικοῦ Συντάγματος.

Καὶ οἱ διάλογοι έξηκολούθουν καὶ δ’ ένας έμάνθανεν ότι δ’ τάδε συμπατριώτης του έφρονεύθη, ένψ’ τοῦ άλλου δ’ δεῖνα συγχωριανός του έτραυματίσθη καὶ οἱ μικροδιάλογοι οὔτοι καθίστων ήττον επίπονον τήν πορείαν τῶν Σύνταγμάτων καὶ μόνον, όταν ή μία Μεραρχία έσταμάτα διὰ νά προχωρήσῃ ή άλλη, διεκόπτοντο οἱ διάλογοι καὶ ήρχιζον συνομιλία ατομικοῦ μάλλον ένδιαφέροντος.

‘Αλλ’ ή νύξ έπήρχετο καθ’ ήν ώραν εισερχόμεθα εἰς τὰ φημισμένα στενά τοῦ Σαρανταπόρου καὶ εξεφράζομεν βλοι τήν άπορίαν, πῶς τιαῦτα φύσει όχυράς θέσεις, ύψώματα εκατέρωθεν άκαταμάχητα διασχιζόμενα μόνον υπό μιᾶς λαμπρᾶς στρατιωτικῆς όδοῦ, άριστα συντηρουμένης άφῆκεν δ’ έχθρὸς άφρουρήτους, έλευθέραν δὲ μίαν διόδον εἰς τὰ Έλληνικά στρατεύματα. Έκει δὲ ποῦ έσχολιάζομεν ταῦτα, αίφνης είδοποιούμεθα ότι διέρχεται δ’ Διάδοχος μετ’ τοῦ Έπιτελείου του. Ίναι άπερίγραπτος ή τάξις καὶ ή άκρίβεια τήν όποίαν είχαμεν κατὰ τήν πορείαν εκείνην. Σιγῇ άπόλυτος, κανονικῆς άποστάσεων άψογος. ‘Αλλ’ ή όδὸς έπαρουσίαζεν άληθῶς πανδαιμόνιον κινήσεως στρατιωτικῆς. Ένψ’ ή Μεραρχία μας ώδευε, τὸ δεξιὸν τῆς όδοῦ ακολουθοῦσα, κατὰ τὰ πλάγιά μας διήρχοντο άμέτρητα άλλα ύποζύγια, άμάξια φέροντα πλῆθος πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, βλητοφόρα, τὰ συμπληρώματα άλλης προηγούμενης ήμῶν Μεραρχίας.

Τήν 7ην μ. μ. άκριβῶς εύρισκόμεθα εἰς τὸ Χάνι τοῦ Χατζηγώγου· άκριβῶς κατ’ αὐτήν τήν στιγμήν φθάνει επιβαίνων αυτοκινήτου δ’ Αρχιστρατήγός μας Διάδοχος μετὰ τοῦ Έπιτελείου του. ‘Ο ένθουσιασμός, αἱ ζητωκραυγαὶ άπερίγραπτοι. Παρ’ όλην τήν βαγδαίαν βροχήν οἱ στρατιῶται έπευφήμησαν τὸν Διάδοχον. Έκει εύρόντες καταυλισμένην άλλην Μεραρχίαν, δέν σταματῶμεν, άλλα κατόπιν νέας διαταγῆς διατασσόμεθα νά προχωρήσωμεν διὰ νά παραλάβωμεν τὰ λάφυρα τὰ όποία οἱ άνιχνευταὶ καὶ πρόσκοποι έθεβαίουν ότι ήσαν πλείστα καὶ σημαντικώτατα.

Καὶ άφίνομεν τὸ Χάνι Χατζηγώγου, τὸ όποιον άντήχει από τὸν θόρυβον καὶ τὸν όρυμαγδὸν άλλης Μεραρχίας καὶ εκαλύπτει από πυκνά σύννεφα καπνοῦ, δηλωτικοῦ τοῦ τι χαλασμός κόσμου έγίνετο από τὰς άνθρακιάς πρὸς θέρμανσιν καὶ παρασκευῆν συσσιτίου, καὶ προχωροῦμεν υπό τὰς πλέον χειρίστες συνθήκας. Βροχή βαγδαιοτάτη περιέλουεν ήμᾶς, καθιστώσα τήν πρόδον τῶν τε άνδρῶν καὶ μεταγωγικῶν δυσχεροστάτην, ως εκ τῆς φορᾶς τῆς όδοῦ ένεκα τῆς πρὸ ήμῶν διελευσεως τῶν Τούρκικῶν πυροβόλων, ίππων κ.λ.π. Δέν ήρκει δὲ ή βροχή, άλλα συνωδεύετο καὶ υπό παγερωτάτου βροείου άνέμου καὶ

ἔδλεπες τοὺς ἀνδρας ὄλους νὰ μεταβάλλουν τ' ἀντίσκηνά των εἰς ἀδιάδροχα χωρὶς νὰ δύνανται νὰ προφυλάσσωνται μῆτε ἀπὸ τοὺς κρουνοὺς τοῦ ὕδατος, μῆτε ἀπὸ τὰς παγεράς πνοάς τοῦ ἀνέμου.

Τὸ θέαμα τῆς πορευομένης ταύτης Μεραρχίας ἦτο ὄντως οἰκτρὸν καὶ ἀξιοθρήνητον. Οἱ δυστυχεῖς ἄνδρες, ἄγρυπνοι, διάδροχοι, νῆστες ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, δὲν εἶχον δυνάμεις νὰ προχωροῦν. Καὶ ἐνῆ μὲχρι τινὸς οἱ στρατιῶται ἐπορεύοντο κατὰ τετράδας, τηρουμένων τῶν κανονικῶν ἀποστάσεων τῶν τμημάτων, ἢ συνοχῇ αὐτῶν σχεδὸν διεκόπη καὶ ἔδλεπες κατὰ τὰς φρικιώδεις ἐκείνας μεσονυκτίους ὥρας ἐν ἐλόκληρον σύνταγμα ν' ἀποτελῆ ὄχι πλέον σῶμα συντεταγμένον καὶ συναφές, ἀλλὰ μίαν ἐπιμηχεστάτην γραμμὴν ἀπαρτιζομένην ἀπὸ ἀνδρας μὲλις δυναμένους νὰ σύρουν τὰ κάτω ἄκρα καὶ νὰ προχωροῦν ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ἦτο δὲ τοιαύτη Θεομηνία καὶ τοσαύτη ἢ ὑπερκόπως τῶν ὀπλιτῶν, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιδληθῇ τις ὄπως τοὺς συντάξῃ καὶ τοὺς συμπτύξῃ.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΛΑΦΥΡΑ

Καὶ ἕμως εἶχομεν διαταγὴν νὰ προχωροῦμεν ἀνευ στάσεων, ἐκτελοῦντες ἐσπευσμένην πορείαν διὰ λόγους ὑψίστης σημασίας, τῆς καταλήψεως τῶν στενῶν τῆς Πόρτας.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς αὐτῆς ἡμέρας 10η: Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ὥραν ἐμαίνοντο τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ ἡ ἐξάντλησίς μας ἦτο ἀπελπιστικὴ — ὠδοποροῦμεν ἄλλως τε συνεχῶς ἐπὶ ἕνδεκα ὥρας — αἰφνης μακρόθεν ἀντικρύζομεν κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ διάφορα μελανὰ μεγαλωστὶ ἐξηπλωμένα ἐπὶ τοῦ ὁδοστρώματος ἀντικείμενα. Ἔνομισαμεν κατ' ἀρχὰς ὅτι ἦσαν μάλλον σκιαὶ προερχόμεναι ἀπὸ τὰ ἐρεδῶδη μαῦρα σύννεφα. Ἄλλ' ὅταν ἐπλησιάζομεν, ὅποια κατὰπληξὶς κατέλαβεν ἡμᾶς, Ἦσαν Τουρκικὰ λάφυρα, πυροβόλα μὲ τὰ κλειστὰ των, βλητοφόρα, ὀβίδες κατὰ χιλιάδας ἐσπαρμέναι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, σοῦσαι, ἔπποι νεκροί, ἀμαξάκια, σκηναί, ἐφαπλώματα, μανδύαι, τροφαί, σάκκοι πλήρεις τροφίμων, ζαχαρέως, ἀρύζης, ἀλεύρων καὶ τέλος πάντων παντὸς εἶδους πολεμικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια, φεύγοντες προτροπέδην οἱ ἐχθροί, καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ, ἐγκατέλειψαν.

Εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ συγκίνησις ἢ ἑποία κατέλαβε τοὺς ἀνδρας ἐκ τῆς παρατάξεως κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἐπὶ μίαν καὶ δύο ὥρας τῶν παντοίων εἶδους λαφύρων. Οἱ στρατιῶται ἐλησμόνησαν καὶ ψυχὸς καὶ βροχὴν καὶ κόπωσην καὶ πείναν, ὅλοι δ' ἐπλησιάζον ταῦτα, τὰ πυροβόλα ἰδίως, καὶ ἐψαυαν αὐτά, σίονε ἐπιθυμοῦντες διὰ τῆς ἀφῆς νὰ πειθοῦν ἂν ἦναι πράγματι κανόνια, ὅσα ἔδλεπον ἢ εἶχον πάθει παραίσθησιν καὶ ἦσαν φαντάσματα, διότι πράγματι μακρόθεν, ἔψιν φαντασμάτων παρουσιάζον οἱ μαῦροι αὐτοὶ ὄγκοι, ἐρῆμιμένοι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἄλλοι ἐκατέρωθεν αὐτῆς.

Καὶ ἕμως τὰ φαντάσματα ταῦτα συνετέλεσαν ὥστε ν' ἀναλάβουν δυνάμεις οἱ ἄνδρες, ν' ἀνακτήσουν τὸ ἠθικόν των καὶ ν' ἀποκτήσουν

ἀληθῶς κουράγιο, διὰ νὰ συνεχίσουν τὴν ἐσπευσμένην πορείαν, ἢ ὅποια ἕμως ὑπὸ διαρκῆ χιονοθύελλαν ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς μέχρι τῆς τρίτης πρωινῆς ὥρας, καθ' ἣν ἐφθάσαμεν ἐξωθεν τῶν Σερβίων, στρατοπεδεύσαντες ἐπὶ τινῶν ὑψωμάτων ὑπὸ τὰς πλέον ἀπαισίας συνθήκας διάδροχοι, ριγοῦντες, συντετριμμένοι ἐκ τῆς δωδεκαώρου συνεχοῦς καὶ ἐσπευσμένης πορείας, χωρὶς νὰ δυνηθῶμεν νὰ στήσωμεν σκηνάς, ἀλλ' οὔτε νὰ κλείσωμεν κανὴν μάτι ὡς ἐκ τῆς φρικιώδους καταστάσεως εἰς ἣν εὕρισκόμεθα, στερούμενοι καὶ καυσοξύλων ἕνεκα τῆς βροχῆς, ἀναγκασθέντες οὕτω νὰ διανυκτερεύσωμεν ἄυπνοι καὶ ν' ἀναμεινώμεν τὸν εὐεργετικὸν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἥλιον, νὰ μᾶς ξηράνῃ, νὰ μᾶς θερμάνῃ, νὰ μᾶς νεκραναστήσῃ.

ΕΞΩΘΕΝ ΤΩΝ ΣΕΡΒΙΩΝ

Εὐεργετικὸς, θερμαντικὸς, ζωογόνος ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τὴν πρωΐαν. Οἱ ἄνδρες ἐσπευσαν νὰ στεγνώσουν τὰ κλινσοκεπάσματα, τὰ ἐνδύματά των, ὅλαι δὲ αἱ περίξ βράχεις τῶν λόφων ἐκαλύφθησαν ἀπὸ χλαίνας, ἀσπρόρροχα, κλινσοκεπάσματα τῶν ἀνδρῶν. Ἐδόθησαν δὲ διαταγαὶ ὅπως ἀναρθροῦν πυραὶ καὶ ἐτοιμασθῇ σουστίον. Ἄλλὰ ποῦ νὰ εὐρεθῇ τοιοῦτον; Ἦ ἀμεταγωγικὰ μᾶς ἕνεκα τῆς ἐσπευσμένης πορείας ποῦ νὰ δυνηθῶν νὰ μᾶς προλάβουν. Ἄναιμείναμεν ὀλίγον, διότι ἐπρόκειτο νὰ μετασταθμεύσωμεν εἰς γειτονικὸν χωρίον. Ἐν τῇ μεταξῷ, ἰδοὺ μακρόθεν βλέπομεν κατερχόμενον στρατεύμα. Ἦ ἦσαν; Οἱ τῆς 2ας Μεραρχίας ἄνδρες τῆς διακριθείσης κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σαρανταπέρου. Ἄλλαι συγκινήσεις κατὰ τὴν συνάντησίν μας. Ἄλλ' ἡ Μεραρχία ἐπροχώρησεν ἐσπευσμένως διὰ Βέρβροϊαν, χωρὶς δὲ νὰ κάμῃ κανὴν στάσιν πλησίον ἡμῶν, ἐξηκολούθει τὴν πορείαν τῆς.

Μετ' ὀλίγον κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεράρχου μετεταπίσθημεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερβίων ὑψωμάτων εἰς τὸ χριστιανικὸν χωρίον Καλδάδες ὅπου καὶ ἀνεπαύθημεν. Ἐκεῖ εὗρομεν ποίμνια καὶ ἐπρομηθεύθημεν κρέατα καὶ ἠδυνήθημεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ γευθῶμεν βραστοῦ κρέατος. Φαντάζεσθε δὲ κατόπιν τοῦ τριημέρου μαρτυρίου, ποῖα ἢ ἀνακούφισις μᾶς ἐν τῇ χωρίῳ τούτῳ. Ὁ συνταγματάρχης Μπαϊρας καὶ τινες ἀξιωματικοὶ ἐφιλοξενήθημεν εἰς τοὺς μικροὺς οἰκίσκους τοὺς ὁποίους εὐχαρίστως, εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν ἐλευθέρωσίν των, οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ μᾶς παρεχώρησαν. Καὶ ἐκοιμήθημεν μακαρίως τὴν νύκτα ἐκείνην, ἀνακτήσαντες σωματικῶς τὰς δυνάμεις μᾶς, οἱ τε ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται.

ΑΛΒΑΝΟΣ ΦΟΝΕΤΩΝ ΕΠΙΛΟΧΙΑΝ

Ἄλλ' ἐπεισῶδιον Ὀλιβερόν ἐτάραξε τὴν κατὰ τ' ἄλλα ἀνετον ἐν τῇ χωρίῳ τούτῳ διαμονὴν μας. Εἶχομεν συλλάβει πέντε αἰχμαλώτους ἀνάρτας καὶ ἐφρουροῦμεν αὐτοὺς ἐν τῇ πρωτοφυλακῇ. Ἠρώτησα αὐτοὺς ἀλβανιστὶ πῶς εὐρέθησαν εἰς τὰ μέρη ταῦτα· μού ἀπήντησαν ὅτι παρεσύρθησαν, καὶ αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζον ὑπὸ τίνων. Εἰς μάλιστα ταύτων, ἔχων στοιχειώδη τινὰ μόρφωσιν, ἐμιλῶν δὲ ὀλίγον καὶ τὴν Ἑλ-

ληνικήν, υπεκρίνετο μετά πολλής επιτυχίας τὸν ρόλον τοῦ «ἀπατηθέντος», μεταμελούμενος διότι ἐστράφη κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ!

Ἐβρισκόμεθα ἐντὸς τοῦ οἰκίσκου τοῦ προσωρινοῦ διοικητηρίου ὁ Συνταγματάρχης Μπαύρας, ὁ ὑπασπιστής του λοχαγὸς Θεοχάρης, ἔλατρός τοῦ συντάγματος Τζάλας καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας. Ὅποτε ἀκούομεν πυκνοὺς πυροβολισμοὺς βιπτομένους ἐξωθεν ἡμῶν. Ἐξηρχόμεθα καὶ τί βλέπομεν; Ἦν Ἀρβανίτην αὐτὴν σπεύδοντα μὲ ὄπλον μάουζερ ἐξωθεν τοῦ διοικητηρίου μας, πυροβολούμενον δὲ ἀπὸ τὰς ἡμετέρους.

Τί εἶχε συμβῆ. Ἀφίησεν αἰφνιδίως τὸ ὄπλον τοῦ σκοπεῦ μὲ πρόθεσιν νὰ τὸν φωνεύσῃ, ἐπειδὴ δὲ δὲν τὸ κατόρθωσεν, ἐστράφη εἰς φυγὴν πρὸς τοὺς λόφους, ὅποτε αἱ στρατιῶται, ἀσχολούμενοι κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ συσσιτίου ἐπυροβόλουν ἀθρόοι κατ' αὐτόν. Ἐξηρχόμεθα τοῦ διοικητηρίου καὶ ἐσπεύδαμεν μετὰ τοῦ ἐπιλοχίου ἐπλοδιορθωτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ πυκνοῦ πυροβολισμοῦ ὁ Ἀλβανὸς κτυπιέται καὶ πίπτει. Ὁ ἐπιλοχίας ἐξάγων τὸ περιστροφὸν τοῦ πυροβολοῦ τὸν ἀπαίσιον Ἀλβανόν. Ἄλλ' εἰς τὸ μεταξύ τοῦτο, ἀκούοι τὸν δίπλα μου ἐπιλοχίαν κραυγάζοντα:

— «ὦχ! μ' ἐσκότωσαν, κ. Ἰπολοχαγέ...»

Καὶ βλέπω αὐτὸν φέροντα τὰς χεῖράς του εἰς τὸ ὑπεγάτριον. Μία σφαῖρα ἐπέτυχε τὸν ἀτυχή ἐπιλοχίαν οἰμίζοντα ἐκ τῶν ὀδυνῶν. Σπεύδει ὁ ἰατρὸς Τζάλας καὶ τὸν μεταφέρει εἰς τὸ χειρουργεῖον. Ἐπιμελεῖται τοῦ τραύματός του, ἀλλ' ὁ τόσο γενναῖος καὶ τόσο πολῦτιμος διὰ τὸ σὺνταγμαμας ὀπλοδιορθωτής, Ἀμπούτης ὀνόματι, πατὴρ δὲ ἑξ τέκνων, μετὰ δύο-τρεις ἡμέρας ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος. Ἐλιψίς κατέλαβε πάντας διὰ τὴν τόσο ἀδίκον θάψιν τοῦ καλοῦ ὑπαξιωματικοῦ.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗΝ

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἐκκινεῖ ἡ Μεραρχία μας. Ἀκολουθοῦμεν τὴν ὁδὸν Σερβίων διερχόμενοι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, χωρὶς κὰν νὰ παραμείνωμεν ἐκεῖ, μανθάνομεν τὴν ἀπαισίαν εἶδησιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγῆς ἱερέων, διδασκάλων, μαθητῶν, μαθητριῶν. Καὶ μετὰ δύο σχεδὸν ὥρας διερχόμεθα τὴν σιδηρὰν γέφυραν τοῦ Ἀλιάκμονος, φρου-

ΣΤΑΥΡΟΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ
Λοχαγός Ἰπασπιστής
τοῦ 12ου Πεζικοῦ Συντάγματος

ρουμένην ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, τὴν ὁποίαν φεύγοντες οἱ πανικόβλητοι ἐχθροὶ δὲν ἐπρόλαβαν νὰ καταστρέψουν καὶ πρὸς τὸ βράδυ φθάσαμεν ἐξωθεν τῆς Κοζάνης εἰς τὸ Τουρκικὸν χωρίον Τσιτσιερί, ἐνθ' ὁ διάδοχος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του δι' αὐτοκινήτων εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλληνικωτάτην πόλιν.

Μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὁ εὐφύστατος ἰπποκόμος μου Παύλος Ζέζας ἐσπευσεν εἰς εὑρεσιν στέγης. Οἱ μικροὶ οἰκίσκοι τοῦ χωρίου κατάκλειστοι. Ἄλλ' ἐπὶ τῆς αὐλοθύρας ἐκάστου εἶδομεν ἀνηρημένους λευκὰς σημαίας. Πλησιάζοντες αὐτοὺς ἀκούομεν φωνὰς ἐπικλήσεως εἰς γλῶσσαν Τουρκικήν. Ἦσαν ἐγκλειστοὶ Τουρκικαὶ οἰκογένειαι παραμεινάσαι ἐν τῇ χωρίῳ. Τὰς καθησυχάσαμεν. Ὁ ἰπποκόμος μου εὔρεν ἀριστον διὰ τὴν νύκτα κατάλυμα, οἰκίσκον μετὰ τριῶν θαλάμων λαμπρὰ διατηρουμένων. Ἐξερχόμεθα μετὰ τοῦ ἱατροῦ Σαχάμη καὶ τοῦ νοσοκόμου Παζετοπούλου. Καὶ εὑρίσκομεν εἶδος σκαφιδίων περιεχόντων ἄλευρα, ἀραβόσιτα, σιτάρι, κρομμύδια, κωσόβυλα, τὴν χειμερινὴν προμήθειαν τῆς χωρικῆς οἰκογενείας. Ὁ πονηρότατος ἰπποκόμος μου τί νομίζετε ἀνεκάλυψεν ἐντὸς καλάθου. Τρεῖς οχορδοπλεξίδες ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀνηρτῶντο σταφύλια! Φαντάζεσθε τὴν ἐκτελήξιν μας. Σταφύλια, ἀριστα διατηρούμενα καὶ μάλιστα τραγανά, κατόπιν τόσοσιν στερήσεων, οἷον πολῦτιμον δι' ἡμᾶς εὔρημα. Ἀτέλλω μίαν πλεξίδα εἰς τὸν Συνταγματάρχην, ἐκπληκτον πρὸ τῆς ὁμοίας ὁπώρας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συναδέλφους ἀξιωματικούς.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν μας καὶ φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Ἀσκιμπάρ μετὰ πορείαν ὀκτώρων. Πεδινὸν χωρίον ἐστερημένον ὕδατος. Ἐὰ ὀλίγα πηγὰδια θολωμένα νερὰ περιεῖχον, οὔτε διὰ βράσιν φασολίων ἐπιτήδεια. Ἦκει μὰς ἤλθεν ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ ἀειμνήστου Παλυχρονοπούλου ταγματάρχης Δημητρίσας καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος τὴν ἐπαύριον.

Ἀναχωροῦμεν ἐκεῖθεν τὴν ἐπομένην καὶ πρὸ τῶν στενῶν τοῦ Τριποτάμου ἐκπληξίς εὐάρεστος διὰ τοὺς ἀνδρας, ἢ διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τῆς ἐνάρεξως τῆς ἐκστρατείας ἐμφάνισις ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος

Ὁ ἰπποκόμος
ΠΑΥΛΟΣ ΖΕΖΑΣ

τῶν Βασιλοπαίδων. Ἀπερίγραπτος ἡ χαρὰ ἔλων ἡμῶν — τὴν ὅποιαν ὅμως ἐνδομύχως αἰσθανόμενοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ τὴν ἐξωτερικεύσωμεν ἐν μέσῃ πορείᾳ ἐδεύοντες μάλιστα πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, — ὅταν εἶδαμεν τοὺς Βασιλόπαιδας πάντας ἐπίπουρους παρακολουθοῦντας τὴν Μεραρχίαν ἡμῶν — πλὴν τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου ἐπιθαίνοντος, ἔνεκεν τοῦ παθήματος τοῦ ποδός του, αὐτοκινήτου — ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τὴν Ἀρχιστράτηγόν μας Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ἔπισθεν δ' Αὐτῶν τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Στρατηγείου, τὸν Προσωπάρχην τοῦ Ἱπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν Νίδων, σπεύδοντας πάντας εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Συντάγματος μας.

Μετά τὰ στενά τοῦ Τριποτάμου ἀνήλλοιμεν εἰς ὄρειον χωρίον, ἐνῷ ὑδρόμυλοι ἐλειτούργουν, διὰ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων κινούμενοι, ἀλλέθοντες τὸ σιτάρι τῶν κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, ἔπου καὶ διενυκτερεύσαμεν, πολλὰ παθόντες ὡς ἐκ τῆς ἐλεεινότητος τοῦ ἐδάφους, μὴ δυνάμενοι τ' ἀντίσκηνα νὰ πῆξωμεν καὶ μόνον ὕδατος περισσεῖαν ἔχοντες, κατόπιν τριημέρου στερήσεως νεροῦ ἔχι πλέον ποσίμου. Ἐὖ ὄνομα τοῦ χωρίου, Σαίλερ. Ἐἰδὼ σταθμὸν τηλεγραφείου εὔρομεν, οἴκημα ἀνευ θυρῶν καὶ παραθύρων, ἔξον ἀπὸ τὰς ἀκαθαρσίας, τ' ὅποιον δὲ Διάδοχος ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ τὸ χρησιμοποίησῃ ὡς... Στρατηγείον, ἀλλὰ τὸ ἐγκατέλειπεν, ἐγκαταστηθέντων ἡμῶν.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΩΝ ΟΡΕΩΝ

Καὶ ὅμως πῆξαντες ὅπως — ὅπως τὰ ἀντίσκηνά μας διενυκτερεύσαμεν εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο, τρία Συντάγματα ἐν συμφυρμῇ καὶ ἀκαταστασίᾳ ὡς ἐκ τοῦ ἀνωμάλου τοῦ ἐδάφους. Ἐὖν προῖταν τῆς ἐπαύριον συνεχίσασμεν τὴν πορείαν. Ἐὖ λέγω πορείαν, τὴν ἀνάδασιν διὰ περιστροφικῆς ἀλλὰ πλατυτάτης — δώδεκα μέτρων πλάτους — Ουαιμασίας στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀνεκθόντες δι' ἀτελειώντων ἐλιγμῶν εἰς ὕψους 1800 μέτρων ἀπὸ τῆς Θαλάσσης. Καὶ ὅμως εἰς τοὺς πρόποδας τῆς κορυφῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης εὔρομεν εὐεργετικωτάτην διὰ τὸ στράτευμα καὶ τὰ πολυτιμώτατα ὑποζύγια μάνηιν πηγῆαι ὕδατος, παγερωτάτου κ' εὐποιωτάτου, τ' ὅποιον ἐκ τῶν σπλάγγων τοῦ βουνοῦ Σιαιγιέστατον καὶ ἀφθονώτατον ἐκπηδοῦν, πόσον ἐποθεῖμεν νοερώς εἰ δυνατόν νὰ διωχεταιῦτο εἰς τὴν προσφιλεῖ τοῦ Πανελληνίου πρωτεύουσας!

Ἄλλ' ἦτο αὕτη ἀνάδασις τῶν μυρίων τοῦ Ξενοφώντος, ἦτο διὰδασις τῶν Ἀλπεων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἢ προελάσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τί ἦτο ἢ ἀτελεύτητος αὕτη βαθμιαία ἀνοδος στρατευμάτων ἐν συνοδείᾳ ἔλων τῶν ἔπλων ἐπὶ μίᾳ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς ὄρειας, διὰ μέσου φύσεως ἀφαντάστου μεγαλείου, ἀνεφίκτου ἀληθῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν ἀνθρωπίνου ὀφθαλμοῦ, Πῶς ἀνήλθεν ἐκεῖ, ποῦ εὔρεθῃ ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ὑψικαρήνων αὐτῶν ὄρων, ἀπέναντι τοῦ Θεοπεσίου πανοράματος, τ' ὅποιον ἐδημιούργει ἢ ἀπέραντος λεκάνῃ τοῦ Ἀλιάκμονος, περιαρθεύοντος καὶ καταπρασινίζοντος τὴν ἐκατέρωθεν ἀσυλήπτου μεγαλοπρεπειᾶς φύσιν, ἡρωικῆ Ἑλληνικῆ στρατιά, δεύουσα ἀφόδως, ἀνευ ἀντιστάσεως, ἀνευ ἀνθρωπίνου ἐμποδίου ἔχουσα ἀπέναντι τὰ Θεοπέσια Πιέρια ὄρη; Πῶς νὰ περιλάβῃ τις

εἰς λέξεις ἐπαρκῶς εἰκονίζουσας τὸ μέγα τοῦτο τῆς φύσεως πανόραμα, τ' ὅποιον δὲ Δημιουργὸς ἐφιλοτέχνησεν ἐν ἀνεκλαλήτῳ συνδυασμῷ πανυψηλῶν ὄρειων, χωριζομένων ὑπὸ ἀπροσδιόριστου βάρους λεκανοπεδίου, σκιαζομένου ὑπὸ τῶν μεγαλοπτερίων καὶ ὑπερφυσικῶν ὄρων, περιβρεομένου ἀπὸ τὴν ἀφ' ὕψηλοῦ θεωμένην ἀργυρόεσσαν θίνην τοῦ πλουτοφόρου Μακεδονικοῦ ποταμοῦ, ἐνῷ τὴν ἀπέναντι ὄρειαν, ὡς ἄλλη ὄπτασία τοῦ Μάκθεθ, περιεκάλυπτεν, ἐξιδανικεύων καὶ οἶονει πνευματοποιῶν τὴν πέριξ μεγαλοπρεπῶς ἀγρίαν φύσιν, διαφανῆς ἀραχνόφαντος πέπλος ἐπιτρέπων εἰς τὴν κατάπληκτον ὀφθαλμὸν νὰ διεισδύσῃ, ἐκμηδενιζομένων, ὡς ἐκ τῆς προοπτικῆς, τῶν ἀποστάσεων, μέχρι καὶ τῶν ἀκροτάτων κορυφογραμμῶν τοῦ θεοῦ ὄρους, ἵνα συμπεριλάβῃ ἐν τῇ συνόλῳ τὸ μέγα τῆς φύσεως πανόραμα;

Ἔσταθμεύσαμεν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἀπολαύοντες ἐν μοναδικῇ ἡλιολούστῃ φθινοπωρινῇ ἡμέρᾳ τὸ θεῖον κάλλος τῆς πέριξ φύσεως, εὐλογοῦντες τὸν Ἐπίστον ὅτι ἠτύχησαμεν ἡμεῖς, μικρὰ Ἑλληνικῆ στρατιά, πολὺ ἀφισταμένη τῶν πολυαριθμῶν φαλάγγων τοῦ στρατηλάτου Μακεδόνοιο Ἀλεξάνδρου, ν' ἀνέλθωμεν ἐπὶ τῆς ἀνεφίκτου ὕψους Μακεδονικῆς χώρας, νὰ φθάσωμεν διασκελίζοντες σχεδὸν τὸν θεῖον Ὀλυμπον, τὰ Καμβούνια ὄρη, τὰ Πιέρια ὄρη, ὑπὸ ἀντάξιον τοῦ μεγάλου Στρατηλάτου, Στρατηλάτην Κωνσταντῖνον τὸν Ἐλευθερωτὴν. Κατήλθομεν τῆς κορυφῆς ἐκεῖνης, ἐπόθεν ἀφ' ὕψηλοῦ ἐθεώμεθα τὴν πέριξ μάγον φύσιν ἐν χώρᾳ γνησίως Ἑλληνικῇ, ἐκοιμήσοι καὶ ἐκστατικοί, ἐκπληροσόμενοι διὰ τὸ κατόρθωμα, εὐλαβῶς δὲ ἀποδίδοντες τὴν ἐπὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης Μακεδονικῆς σκηνοθεσίας ἀνάδασιν μας εἰς θεῖαν παραχώρησιν καὶ εὐνοίαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος Ὑδραίου Προστάτου!

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΕΡΓΟΙΑΝ

Ὁμαλή, εὐφρόσυνος, Ξεκουραστικὴ ἢ κάθοδος τῶν Ἑλληνικῶν φαλάγγων. Ἡ αὕτη εὐρεῖα πλατεῖα, καλοστρωμένη, στρατηγικωτάτη ὁδός. Καὶ ἐμνήσθημεν τῆς ἐν Ἑλλάδι λεγομένης ἐθνικῆς καὶ ἐπαρχιακῆς ὁδοποιίας διὰ τὴν ὅποιαν δισεκατομμύρια ἔδαπανήθησαν εἰς ὀδικὴν συγκοινωνίαν, καὶ ὅμως, πλὴν τινῶν προνομιούχων πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν, ἢ μικρὰ Ἑλλάς μας ὁδοὺς δὲν ἀπέκτησεν.

Καὶ διὰ πολυαριθμῶν ἐλιγμῶν, ἐν μέσῳ φύσεως ποιικιωτάτης, δασῶν πυκνοτάτων, καταβραχτῶν ἀναριθμήτων, χεϊμάρρων, παραποταμῶν δι' ὧν ἐκυλίοντο κρυσταλλώδη νάματα, νερὰ ἀφθονα, ἀρδεύοντα τὸν πέριξ καρποφόρον κάμπον, παράγοντα πλοῦτον γεωργικόν, ξυλαῖαν ἀπειρον, φθάνομεν τὴν νύκτα σχεδὸν εἰς τὰ πρόθυρα καὶ ἄλλης μικρᾶς Ἑλληνικωτάτης Μακεδονικῆς πόλεως, τὴν Βέρροϊαν.

Μακρόθεν, τί δρυμαγδὸς καὶ ποδοβολητὸς ἵππων, τί ἀντήχησις θορόδου στρατιωτικοῦ καὶ εἰς τὸν θόρυβον αὐτὸν ἀνεμιγνύετο τὸ κελάρυσμα τῶν ἀφθόνων ὑδάτων, ποταμοῦ βραγδαίως ἀφ' ὕψηλοῦ χυνομένου καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸ κέντρον διασχίζοντος: τί ἀφθονία ὑδάτων,

ἀλλὰ καὶ τί πλοῦτος γεωργικός. Ἡ πόλις ἐλόκληρος ἀντήχει ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὴν κίνησιν τὴν ὅποιαν ἐδημιούργει ὁ ἐλευθερωτὴς Ἑλληνικός στρατός. Τέσσαρες Μεσαρχίαι εἶχον καταυλισθῆ εἰς τὴν φιλόξενον πόλιν καιομένην αὐτόχρομα ἀπὸ τὰς ἀπειραρίθμους πυρᾶς τῶν γενναίων ἀνδρῶν· καὶ εἰς ταύτας προσετέθη ἡ θη Μεσαρχία, ἐν ἑλω λοιπὸν ἐφιλοξένοι ἡ καλὴ Βεβρόια, ἔστω καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας, περὶ τὰς 60 χιλ. στρατοῦ. Ποῦ νὰ ἐφαντάζοντο ποτε οἱ καλοὶ Βεβροιώται, ὅτι θὰ ἤρχετο ἡμέρα νὰ τιμηθῆ ἡ πόλις τῶν διὰ τῆς θριαμβευτικῆς ἐν αὐτῇ εἰσόδου τῶν νικηφόρων Κωνσταντινίου τοῦ Διαδόχου ἡρωϊκῶν φαλάγγων.

Δι' αὐτὸ καὶ ἡ δεξιότης ἡ ἀποθλιπτικὴ καὶ ἡ φιλοξενία ἡ θερμὴ, τὴν ὅποιαν ἔκαμαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν οἱ Βεβροιώται. «Ὅλοι αἱ οἰκίαι ἐφιλοξένουν ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς, ὁπλίτας. Καὶ ἔλαι αἱ Ἑλληνίδες· περιχαρεῖς παρσκευάζον ἄρτον, ἐδέσματα, μαγειρεύματα διὰ τοὺς κακοπαθήσαντας στρατιώτας.

Νοήμων καὶ φρονηματίας Βεβροιώτης, Ἀντώνιος Παγώνης ὀνόματι, μᾶς ἐφιλοξένησεν εἰς τὸ σπήτιόν του. Τοῦ Ἀθραῦμ τ' ἀγαθὰ μᾶς προσέφερον ὁ καλὸς Ἑλληνοκρηπουρὸς γὰρ, μπισταντζής ὅπως τοὺς λέγουν, ἔχων πλήρη τοῦ σπητιοῦ του τὰ διαμερίσματα ἀπ' ὅ,τι παράγει ἡ εὐφορος καὶ παχεῖα ἄρουρα τῆς Βεβροίας. Ποῖα ἡ ἀνακούφισίς μας κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ ἦν ἐθερμάνθημεν πλησίον τζακιοῦ, ἐγεύθημεν φαγητοῦ σπιτικοῦ, ἀνεπαύθημεν ἐπὶ μαλλθακῶν στραωμάτων, ἀπελυμάνθημεν, ἀπεπλύνθημεν, ἐξηθροπίσθημεν. Πόσον δὲ ἀφηγηματικὸς ὁ Παγώνης, ἐκθέτων εἰς ἡμᾶς τὸν τρόπον τῶν Τούρκων, τὴν νύκτωρ φυγὴν στρατοῦ καὶ κατοίκων, τὴν συρρότην τῶν Τουρκικῶν οἰκογενειῶν εἰς τὸν σταθμὸν διὰ νὰ προλάβουν καὶ φύγουν πρὶν ἢ ἐμφανισθῆ ὁ τὸν τρόπον ἐμπνεύσας Ἑλληνικός στρατός, τὰς παρακλήσεις τῶν διαφόρων Μπέηδων ὅπως μένουν εἰς Βεβροίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Χριστιανῶν κλπ. Καὶ νὰ διηγῆται ταῦτα ὁ Παγώνης ὑπὸ τὴν ἀνθρακίαν τοῦ τζακιοῦ καὶ νὰ συμπληρώνη ἡ σεδαστὴ γραία μήτηρ του ὅ,τι παρέλειπεν ὁ υἱός, ἐνθ' ἡ κυρὰ Παγώναινα, ἡ εὐθυμοε, ἀφελής, εὐμελής καὶ ἐργατικὴ σύζυγός του, διαρκῶς ἐξύμουνεν ἢ ἐμαγεύευνε διὰ νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πολυπληθῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὅποιους ἐφιλοξένοι εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ ἀρχοντικοῦ τῆς, προσφέρουσα εἰς αὐτοὺς, αὐτοπροαιρέτως καὶ ἀγογγύστως ὅ,τι τρέφιμον καὶ πόσιμον εἶχεν ὁ Ἀβραμιαῖος ἀληθῶς πύργος τῆς.

ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

Ἠγέρθημεν τὸ πρωὶ—Κυριακὴ ἦτο,— φρέσκοι, ξεκούραστοι, εὐθυμοὶ, κ' ἐκάμζμεν ἕνα γύρον ἀνά τὴν πόλιν. Ὅλοι οἱ ὄρσοι τῆς ἐπλημμύρου ἀπὸ στρατιώτας, σπεύδοντας νὰ κάμουν ἀπὸ τὰ καταστήματα προμηθείας τροφίμων, ἐδωδίμων, δωρῶν μαλλίνων. Καὶ ἐχορήγουν ταῦτα οἱ ἔμποροι εἰς τὸ ἤμισυ σχεδὸν τῶν τιμῶν, ἐκδηλοῦντες οὕτω τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν εἰς τοὺς ἐλευθερωτὰς τῶν. Καὶ ἔδλεπε

πολιορκίαν τῶν καταστημάτων ὄλων ἀπὸ στρατιώτας, προμηθευομένους διάφορα εἶδη.

— Πέρνομε ὅ,τι χρειαζόμεσθε, γιὰ αὐριο ἔχομε ἄλλη πορεία γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη! — ἔλεγαν οἱ ὁπλίται.

Καὶ συνηγνῶντο καὶ ὁδὸν οἱ ἄνδρες τῶν διαφόρων σωμάτων καὶ ἀντήλασσον ἀσπασμὸν ἐπὶ τῇ συναντήσῃ καὶ ἐξίσταντο καὶ διηπόρουν καὶ αὐτοὶ πῶς εὐτύχησαν νὰ φθάσουν εἰς τὰ μέρη αὐτά, χωρὶς καὶ νὰ φαντάζονται τέτοιαν προέλασιν.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Ἀπὸ τῆς 8ης οἱ κώδινοι τῶν Ἑκκλησιῶν ἐσήμαιναν χαρμούνως, καλοῦντες τὰ πλήθη εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἐλευθερώσει τῆς Βεβροίας δοξολογίαν. Ὁ ναὸς θαυνοστόλιστος καὶ μυρταστόλιστος, μετὰ τὸν κληρὸν εἰς τὰ χρυσὰ ἔτοιμον νὰ δεξιωθῆ τὸν Ἑλευθερωτὴν Λιάδοχον. Ὁ γυναικωνίτης κατάμεστος παρθένων Βεβροιωτισσῶν, ἐνθ' ὁ ναὸς κάτω πλήρης πολιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν ὄλων τῶν σωμάτων.

Εἰς τὰς 9 1/2 ἀκριβῶς φθάνει ὁ Λιάδοχος μετὰ τὸν Ἐπιτελάρχην του Λιγκλῆν καὶ τοὺς Ἐπισπιστάς του. Τὶ ἐκρηξίς ἐνθουσιασμοῦ ἐκ μέρους στρατοῦ καὶ πολιτῶν ἦτο ἐκείνη! Προῦπάντησε τὴν Α. Γ. ὁ κληρὸς. Ὁ Ἀρχιερεὺς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἀπέναντί του δέ, εἰς ἄλλον θαυνοστολισμένον θρόνον, ὁ Λιάδοχος, σιγχεκινημένος ἐκ τοῦ θεάματος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας, ὡμίλησεν ὁ σεδαστὸς καὶ πολιτῶν Ἀρχιερεὺς, ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὸν Διάδοχον, ἄρχεται ὡς ἐξῆς περίπου, μὲν σιγχεκινῶν ἐκ τῆς σιγχεκινῆσεως τὰ δάκρυά του:

— «Πῶς νὰ Σὲ ὀνομάσω Κωνσταντῖνε Διάδοχε; Μέγαν Ἀλέξανδρον, Ἀννίθον τὸν Καρχηδόνιον, Μέγαν Ναπολέοντα, Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, πῶς νὰ Σὲ προσαγορεύσω, ἐνδοξε Στρατηλάτα, Ἑλευθερωτὰ τῆς Μακεδονίας, Ὅστις ἐντὸς εἰκοσαημέρου μὲν ἐσκόρπισας εἰς τὸ μέγαι τοῦδε οὐλοῦν Γένος, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ζωὴν, τὴν ὑπαρξίν;»

Ἐρόμβους δακρύων μὲν σιγχεκινῶν ἐκ τῆς βαθείας σιγχεκινῆσεως ὁ Ἑλληνο Διάδοχος.

— «Ἦψε ἐν βλέμμα — προσθέτει ὁ Ἐπαρχὸς, — περὶ τὸν ναὸν τοῦτον, Διάδοχε Ἑλευθεριτὰ, καὶ ἀτένισε τὰς μορφὰς ταύτας τῶν ὁμοειδῶν σου, τῶν μέγαι τῆς χιθὸς δούλων, τυραννομένων καὶ σήμερον πολιτῶν ἐλευθέρων, ὑπηκόων τοῦ Βασιλέως Γκιωρίου καὶ ἰδὲ πῶς δακρύουν ἐκ χαρᾶς καὶ σιγχεκινῆσεως διὰ τὸ ὄντως μέγαι βαθμὰ τοῦ νὰ βλέπουν ἐντὸς τῆς Ἑλληνικωτάτης πόλεως τὸν Λιάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ἀρχιστράτηγον τοῦ νικηφόρου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ!»

Ὄφθαλμοὶ δὲν ἔμειναν ἀδάκρυτοι· πρὸ τῶν ἐξόχως σιγχεκινῶν τούτων λέξεων τοῦ σεδαστοῦ Ἐπαρχοῦ. Ὅλοι ἐκλαίον ἐκ χαρᾶς καὶ μάλιστα ὁ Διάδοχος, ὡχρὸς ἐκ σιγχεκινῆσεως, μεγάλους κόπους ἐδοκίμαζε νὰ κατακνίξῃ τὰ κυλίσοντα τὴν παρειάν Του δάκρυα.

— «Δανείζομαι, Κωνσταντίνε, ὀλίγην δύναμιν ἀπὸ τῆν ψυχὴν μου διὰ ν' ἀνακράξω:

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος, Ζήτω ὁ Διάδοχος Κωνσταντίνος! Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατός.»

Καὶ κατελθὼν τοῦ Θρόνου τοῦ ἔσπευσε καὶ κατησπάσθη τὸν Διάδοχον ὁ Ἅγιος Βεῤῥόλας, ἐνθ' ἣ Α. Υ. κατελθὼν ἐκ τοῦ ἰδικοῦ Του προὐπήντησεν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρά του.

Εἶναι ἡ πρώτη δεξολογία εἰς ἣν ἠτύχησα νὰ παραστώ, εἰς πόλιν τῆς νέας Μεγάλης Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν ἐτέλεσεν Ἑλληὴν Ἱεράρχης, ὑπὲρ τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ ἡρωικοῦ στρατοῦ Του.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ

Εὐτυχῆσαμεν νὰ ἔχωμεν ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν Α. Υ. τὸν Στρατηλάτην Διάδοχον καθ' ἑλὴν τὴν ὀλιγόωρον ἐν Βεῤῥόλα διαμονὴν μας. Ὅποια δὲ ἡ χαρὰ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Συντάγματός μας, ὁπόταν περὶ τὴν μεσημβριαν, καθ' ἣν πάντες οἱ ἐπλῖται, μετὰ τὴν πολύωρον χθεσινήν πορείαν, ἀνεπαύοντο, ἐμφανίζεται ὁ λατρευτὸς ἀρχηγός μας. Καὶ ἐν τῇ εὐγενεὶ ἀπλότῃ, τῇ πλήρει μεγαλείου, χαιρετίζει πάντας, οἰκείωτα ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ μετὰ στοργῆς ἐρωτῶν αὐτοὺς περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν τυχῶν ἐλλειψέων των, ὑποσχόμενος συμπλήρωσιν αὐτῶν.

— Ἵτιποτε δὲν μᾶς λείπει, ἴψηλότατε, φωνάζουν μ' ἐνθουσιασμὸν οἱ ἄνδρες. Μόνον τὰ ποδαράκια μας εἶναι λιγάκι γδαρμένα ἀπὸ τὰς πορείας. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λογαριάζουμε. Εἴμαστε ἔτοιμοι ὅλοι γιὰ νέο δρόμο.

— Μπράβο παιδιὰ, ἀπαντᾷ ὁ Διάδοχος. Ἐσκουρασθήτε ἀπίψε καὶ αἴριον τὸ πρῶτ' ἀρχίζομεν πάλιν τὴν δουλειά μας.

Καὶ ἀπέρχεται ἐπευφημούμενος καὶ εὐλογούμενος ὁ Διάδοχος-Ἀρχηγός.

Πράγματι λίαν πρῶτ' τῆς ἐπομένης (18 Ὀκτωβρίου) κινούμεν διὰ τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκά. Ἦ πορεία ἦτον ἐκείνη. Ἦ πεδιάδες εὐφοροὶ, τί λειβάδια ἐκτεταμένα. Καὶ κατάστικτα ἦσαν τὰ μικροσκοπικὰ χωρὶα ποῦ εἰρηχόμεθα ἀπὸ ἀγέλας βοῶν, ἀγελάδων, ἄρνιων, ἰνδιάνων, νησσῶν. Εὐτυχεῖς εἴμεθα διότι εἴχομεν καλοκαιρίαν· ἀλλ' ἂν μᾶς συνώδευεν ἡ βροχὴ εἰς τὰς λιπαρὰς ἐκείνας ἐκτάσεις, ἦτον ἀδύνατον νὰ προχωρήσωμεν ἄνδρες καὶ ὑποζύγια.

Κατόπιν ὀλιγοήμερου ταχείας πορείας, μᾶς καταλαμβάνει ἡ νύξ εἰς δάσος καλαμῶνος, νύξ κελαινὴ, ἀφίτιστος. Οὔτε ἀστὴρ ποῦ τοῦ στερεώματος ἐφαίνετο νὰ κατευθύνῃ τὰ βήματά μας. Καὶ ὅμως ἐπροχωροῦμεν διὰ μέσου τῶν καλαμῶνων, ἀκολουθοῦντες μονοπάτι τὸ ὅποιον μᾶς ὑπεδείκνυεν ὁδηγός. Ἑταλαιπωρήθημεν, ἐμαρτυρήσαμεν, ἕως ὅτου φθάσωμεν εἰς τὴν Μονὴν, εἰς τὰ κελλῖα τῆς ὁποίας κατέλυσεν ὁ Μέραρχος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, οὐδενὸς ἄλλου οἰκίσκου εὐρισκομένου περὶ αὐτήν. Σκότος ταρτάρειον καὶ μόνον ποῦ καὶ ποῦ ὡς

ἀστραπὴ ἐφώτιζε τὸ στράτευμα ἠλεκτρικὸς ἐχθρικός προβολεὺς στημένο εἰς ἀρκετῶν χιλιομέτρων ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασιν ἐπὶ τοῦ Καραμπουρνό.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ

Ἐβρισκόμεθα πρὸ τῶν περιφήμεων Γιαννιτσῶν. Μόλις ἐφθάσαμεν, ἐστείλαμεν ὡς προφυλακὰς τάγμα δλόκληρον, ἀναμένοντες αἰφνιδίως τοῦ ἐχθροῦ. Περιπετειώδης καὶ αὐτὴ ἡ νύξ, πλήρης ἀνησυχῶν ἐπὶ ἐνδεχομένη συγκρούσει. Ποῦ ὕπνος καὶ ποῦ ἡσυχία. Εἰς τὴν σκηνὴν μου, τὴν λαφυραγωγηθεῖσαν ἀπὸ τὸ Σαραντάπορον, ἐφιλοξένησα τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν λοχαγὸν τοῦ Συντάγματός μου Βλαχογιάννην καὶ δύο-τρεῖς ἄλλους συναδέλφους· φαντάζεσθε δὲ τὴν ὕγρασιαν ἐκ τοῦ ἐδάφους τοῦ καλαμοσπάργου.

Λίαν πρῶτ' μᾶς ἔρχεται τὸ μήνυμα ὅτι ὁ ἐχθρὸς εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν μόλις ὥρας ἀπὸ τὴν Μονὴν. Καὶ κινούμεν τὴν ἐβδόμην εἰς τὰξιν μάχης πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ. Καθ' ὧραν ὀγδόην ἀκούομεν τοὺς πρώτους πυροβολισμούς· συνεκρούσθησαν οἱ ἐφιπποὶ ἀνιχνευταὶ τῆς Μερραρχίας μας μετὰ τῶν προφυλακῶν τοῦ ἐν Γιαννιτσῶ ἀχυρωμένου στρατοῦ. Καὶ μετ' ὀλίγον οἱ πυροβολισμοὶ πυκνοῦνται, τοῦ ἐχθροῦ κατέχοντος τὰ πρὸ τῶν Γιαννιτσῶν χωρὶα.

Ἀὲν ἐδοκιμάσαμεν πολλὴν δυσκολίαν νὰ τοὺς ἐκτοπίσωμεν ἐκεῖθεν καὶ μετὰ κρατεράν ἀντίστασιν καὶ ἄλλης Μερραρχίας νὰ τοὺς ἀπωθήσωμεν καὶ τοὺς ἐξαναγκάσωμεν νὰ τραποῦν τὴν πρὸς τὰ Γιαννιτσῶ ἀγούσαν.

Ἦρα ἐννάτῃ ἀρχίζει τὸ ἐχθρὸν πυροβολικὸν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων. Θαῦμα πῶς καμμία ἐχθρική ὄβλις δὲν ἔπεσεν εἰς τμήματα προχωροῦντα κατ' ἀρχὰς συγκεντρωμένα. Τὸ ἡμέτερον πυροβολικὸν ἐβράδυνε καὶ πάλιν νὰ ἔλθῃ. Πῶς νὰ διαπορευθῆ (ἄνομα καὶ πρᾶγμα διαπόρευσις) ἀπὸ τ' ἀναρριθμητὰ τενάγη καὶ τὰ γήινα χάσματα τὰ ὅποια συνήντα καθ' ὁδόν, δημιουργούμενα κυρίως ἀπὸ τὴν ὀνομαστήν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Καὶ ὅμως κατόπιν ὑπερανθρώπων ἀγώνων προσήγγιζον μία πρὸς μίαν αἱ ἀθάνατοι πυροβολαρχαὶ μας καὶ κατελάμβανον τὰς θέσεις των.

ΜΟΝΟΜΑΧΙΑ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ

Ἦρα δεκάτῃ ἔρχεται πλέον συστηματικὴ μονομαχία πυροβολικοῦ. Τὰ τμήματα τοῦ Συντάγματός μου εἶχον καταλάβει φυσικά, ἀλλ' ἐπισφαλῆ προκαλύμματα, φράκτας τινὰς σχηματιζομένους μᾶλλον ἀπὸ ἀγριοθάμνους, χρησιμεύοντας ὡς προφυλακτῆρια τῶν ἀνδρῶν. Καὶ ὅπισθεν ἡμῶν τεταγμένον τὸ πυροβολικὸν τῆς 2^{ης} Μερραρχίας, ἀκριδῶς ἀπέναντι τῶν Γιαννιτσῶν, εἰς τὴν προέκτασιν δ' αὐτοῦ ἐκατέρωθεν ἄλλοι Πυροβολαρχαὶ ἄλλων Μερραρχιῶν. Ὀλη ἡ μεγαλοπρεπὴς μουσικὴ τοῦ πυροβολικοῦ ἀντήχει κατὰ τὴν ὥραιαν ἠλιόλοιστον φθινοπωρινὴν ἐκείνην ἡμέραν, κατ' ἀρχὰς ἀραιά, ἔπειτα κατὰ πυροβολαρχίας, κατὰ μοίρας κλπ.

Ἦκουες ταυτοχρόνως κανονισμούς δέκα, εἴκοσι, τριάκοντα κατὰ σύμπτωσιν ῥιπτομένους παρ' ἑλλων τῶν πυροβολείων. Ἐν μέτωπον κατέβη τὸ 12^{ον} Σύνταγμα μας, ὅπισθεν δ' αὐτοῦ τὸ 6^{ον} καὶ τὸ 10^{ον}. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ γραμμὴν σχεδὸν μετὰ τὸ Πεζικὸν εὗρισκετο ὁ Μέραρχος Λαμιῶν καὶ τὸ Ἐπιτελεῖόν του καλυπτόμενοι μὲν ὑπὸ ἑλίγα πυκνόφυλλα δενδρόφυλλα τοῦ κάμπου, ἐνῶ αἱ ἐχθρικοὶ δόξιδες ἐπιπτον πρὸ ἡμῶν, ὅπισθεν, καθ' ἕνας τὰς διευθύνσεις, ἢ ῥηγνύμεναι, ἢ εἰσχωροῦσαι εἰς τὸ ἔδαφος, ἢ ἐκκαπτοῦσαι αὐτό. Μία δόξιδος πίπτει εἰς ὀμάδα ἵππων τῆς συνοδευούσης τὸν Μέραρχον ἑλλης. Ἡ ἐπιτελεῖσα σύγχυσις ἀπερίγραπτος. Οἱ ἵπποι ἀφηγιάσαντες ἔθραυσαν τελαμῶνας, ἐρίπια καὶ ἑλλην τὴν ἐξάρτησιν αὐτῶν. Τούτους ἰδόντες οἱ ἵπποι πυροβολάρχιας ἐτρέμαξαν καὶ ἔκαμον τὰ ἴδια, διασπαρέντες δὲ οἱ θυμοειδεῖς ἀληθῶς κέλητες εἰς τὸν κάμπον παρουσιαζόν μοναδικὸν ἀληθῶς θέαμα ἵππικῶν ἀγώνων, ἐχρειώθη δὲ πολὺς κόπος καὶ παρήλθεν ἀρκετὴ ὥρα μέχρι τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν, ἐνῶ ἐξ ἄλλου οἱ κανονισμοὶ ἀκράτητοι, ἀτελείωτοι, συνεκλόνουν τὸ σύμπαν.

Καὶ καθ' ὅσον παρήρχετο ἡ ὥρα ἐπὶ τοσοῦτον συνεκεντροῦντο αἱ Μεραρχίαι μας καὶ προσετίθεντο πυροβολαρχίαι. Κάποιος ἀπεπειράθη ν' ἀριθμῆσιν τὰς πιπτούσας δόξιδας — μὴ ἔχων ἴσως ἄλλην χρησιμωτέραν ἐνασχόλησιν τοῦ ἀριθμητοῦ τῶν ὑπ' ἄλλων ῥιπτομένων βολῶν —

⊕⊕ Σπύρος Ματσούκας ⊕⊕

ἀλλὰ παρητήθη τοῦ ἀδόξου τούτου ἔργου, ἀδυνατῶν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ μουσικὴν.

ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΑ

Πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ Συντάγματος μας ἤρχισαν κατὰ τὸ ἀπόγευμα καὶ ἀραιοὶ πυροβολισμοὶ Πεζικοῦ. Ἐν ὑπὸ τὸν φιλότιμον Ταγματάρχην Ἰκιδῶνην τάγμα εἶχε τὴν τιμὴν πρῶτον νὰ βάλῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐκεῖ πρὸ τῆς γεφύρας ἐτραυματίσθη δ' ἐν μέσῳ τῶν στρατιωτῶν του καὶ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ῥιπτοκινδυνεύων Συντάγματάρχης μας Μπαΐρας. Ἐν βλέπω ἐρχόμενον μετὰ δεμένον τὸν βραχίονα. Σπεύδω νὰ τὸν προῦπαντήσω.

— Σὰς συγχάρω, Συνταγματάρχα μου, τοῦ λέγω. Πρέπει ν' ἀποσυρῆτε εἰς τὸ χωριὸν διὰ νὰ δέσητε τὸ τραῦμά σας.

Καὶ ὁ μικρὸς τὸ δέμας ἀλλὰ γενναῖος στρατιώτης, ἀτάραχος, μοῦ ἀπαντᾷ :

— Δὲν ἔχω τίποτε. Ὁλὸν μένω ἔδῳ. Δὲν μοῦ στέλλεις κανένα ἰατρὸν νὰ μοῦ τὸ δέσῃ ;

Ἰδοκίμασα ἀγῶνα νὰ τὸν πείσω ὅπως ἀπομακρυνθῇ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, διότι αἱμοβόραγα ἐπηκολούθησεν ἀκράτητος συνεπέλα τοῦ τραύματος.

Καὶ οὕτως ἀπεσύρθη εἰς τὸ παρακείμενον χωριὸν ὅπου ὁ ἀνθυπίατρος τοῦ 2^{ου} τάγματος Σαχάμης ἐπεμελήθη τῆς πληγῆς του, τὴν διοίκησιν τοῦ Συντάγματος ἀναλαβόντος τοῦ Ταγματάρχου Ἰκιδῶνη.

Ο ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

Κ' ἐνῶ τὸ πυροβόλον ἐβρόντα, ἰδοὺ ἀναφαίνεται διὰ μέσου τῶν μαχαμένειν ἀνδρῶν ὁ Μιτωϊώτικος ἐνθουσιάζων καὶ φρονηματίζων τοὺς ἀνδρας :

— Εὐγέ σας, ἀδέρφια μου. Γεῖα ἔς τὸν ἡρωισμό σας. Σὲ δύο ἡμέρας ὀθιάσμε ἔς τὴν Θεσσαλονίκην. Παντοῦ πέρα-πέρα νικοῦμε καὶ ἐμεῖς καὶ οἱ σύμμαχοί μας.

Καὶ κατήλθεν ὁ ἐμπνευσμένος ψάλτης τοῦ ἡρωισμοῦ τοῦ στρατοῦ μας, κηρύσσων καὶ εἰς τ' ἄλλα τμήματα τὸ εὐαγγέλιον τῆς νίκης.

Πρὸς τὰς τέσσαρας τὸ ἀπόγευμα καθ' ἣν ὥραν ἐμαίνετο τὸ Πυροβολικὸν μας, ὁ γενναῖος λοχαγὸς Συμπισσάκος παρετήρησε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του κίνησιν καὶ συγκέντρωσιν Τουρκικῶν στρατευμάτων πρὸς τὴν ἐξοδὸν τῆς πόλεως τῶν Γιαννινοῦν. Πράγματι οἱ ἐχθροὶ ἐφαίνοντο ἐτοιμαζόμενοι πρὸς ὑποχώρησιν, διότι καὶ ἐκ τῶν πυροβολείων των παρετηρήθη ἀραιώσις βολῶν, εὐλόγως δ' ἐξήγετο τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐνεκα τῆς ἀσυγκρίτου ὑπεροχῆς τοῦ Πυροβολικοῦ μας, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἐτοιμασθῇ πρὸς ὑποχώρησιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ὁ ἐπτοημένος ἐχθρός.

Καὶ ἔμεις μέχρι τῆς ἐβδόμης τῆς νυκτὸς τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν κυριολεκτικῶς ἐμαίνετο, βάλλον διαρκῶς κατὰ τῶν πυροβολαρχιῶν μας.

Κι οὕτως δ' ἕως εἰσήγαγε τούτο, διατάχθη ἡ προέλασις τῆς Μεραρχίας μας, κατηρρώθη δὲ πράγματι εἰς δύο μὲν ὥρας νὰ διέλθουν τῆς μα-

ναδικής Ξυλίνης γεφύρας τῶν Γιαννιτῶν — τὴν ὅποιαν δὲν ἐπρόλαβε νὰ καταστρέψῃ ὁ ἐχθρὸς — ἔλα τὰ τμήματα τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ καταλάβουν θέσεις πρὸ τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν τοῦλάχιστον χιλίων μέτρων ἀπ' αὐτῆς, τοποθετούμενα εἰς σημεῖα ἐντελῆς ἀπροφύλακτα ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἰδὲ τὸ ζοφερὸν τῆς νυκτὸς προσετέθη καὶ ἡ βροχή, ἡ πιστὴ αὐτῆ ἀκόλουθος καὶ σύντροφος τῶν μαχῶν μας. Καὶ ἄμεις καὶ τὴν νύκτα ταύτην διήλθομεν πάντες ἀγογγύστως ἐν προφυλακῆς καὶ ἐν διαρκεί καὶ ἀγρύπνῳ διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον προνοίᾳ, μολοντί ἐφρονοῦμεν ἕτι ὁ ἐχθρὸς, κατόπιν τῶν καταστροφῶν τὰς ὁποίας τοῦ ἐπροξένησε τὸ Πυροβολικὸν μας, θὰ εἶχεν ἀγκαταλείψει τὰ Γιαννιτῶν φεύγων τὴν καταδίωξιν τῶν Ἑλληνικῶν Μεραρχιῶν. Ἀλλ' ὦ τῆς πλάνης! Τὴν αὐγὴν τῆς ἐπομένης πρὶν ἢ ἀκόμη τὸ φέγγος τῆς ἡμέρας ἀποκαλύψῃ καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἐχθροῦ ἀλλὰ κυρίως τὴν θέσιν ἡμῶν ἀπέναντι αὐτοῦ, ἰδοὺ νέοι κανονιοβολισμοὶ ἐκ τῶν αὐτῶν σχεδὸν πυροβολείων, τὰ ὅποια ἐνομιζόμεν καταστραφέντα, μᾶς χαιρετίζουσιν πυκνότετα.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Καὶ ἀμέσως ἢ ἀνταπόδοσις ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων πυροβολαρχιῶν, ἀδξήθεισόν καθ' ἑλὴν τὴν παρελθούσαν νύκτα. Πράγματι καθ' ἑλὸν τὸ ἐκτεταμένον μέτωπον τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἀντήχουν ἐκπυροσκαροτήσεις πυροβόλων, καὶ εἰς τὸν κρότον αὐτῶν συνανεμίχθη ἀκατάσχετον πῦρ τοῦ Πεζικοῦ. Κατὰ τὰς τέσσαρας αὐτὰς πρωϊνὰς ὥρας, ἡ μάχη διεξήχθη πεισματωδεστάτῃ καὶ κανονικωτάτῃ. Ἀληθῶς μάχη Ἑυρωπαϊκοῦ στρατοῦ. Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἡμιλλῶντο εἰς τὸ θάρρος καὶ τὸν ἥρωισμόν· μένος πολεμικὸν συνέχε τὰς καρδίας πάντων. Ἐφ' ὅσον δ' ἐπυκνοῦντο οἱ πυροβολισμοὶ τοῦ τε Πυροβολικοῦ καὶ τοῦ Πεζικοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ἢ ἐπίθεσις καὶ ἡ ἐπιλοθυσία ἐγενικεύετο. Δὲν λησμονῶ τὸν ἥρωισμὸν δύο λοχαγῶν, τοῦ Βλαχογιάννη, ἀληθῶς διαπρέφαντος κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς ἀγῶνας, καὶ τοῦ Σομπασιάκου, πρώτου προσεγγισθέντι με τοὺς λόχους τῶν καὶ κατασυντριφάντων τὸν ἐχθρὸν. Φαντάζεται δέ τις τὴν φο-

✠ Ι. ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ✠
Λοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ
(Ἐκ τῶν φιλοτάκτων θρασύτατων ἐν Μακεδονίᾳ ἄλλοις)

φερὸν ταύτην πάλην ὄχι μόνον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, τοῦ καὶ μεγαλειτέρου ἐχθροῦ, τῆς βροχῆς καὶ ἀκαταπαύστου βροχῆς, τοῦ ἐναντίου ἀνέμου καὶ τοῦ δλισθηροῦ καὶ ἀνωφεροῦς ἐδάφους τ' ὅποιον ἀσκεπές, ἀπροφύλακτον, ἄνευ φυσικῶν τινῶν ἐμποδίων, ἄνευ θάμνων ἢ δενδρυλλίου ἀλλὰ τοῦναντίον ἐξυρισμένον καὶ ἀφορήτως δυσυπέρβατον, καθίστα δυσχερῆ τὴν προέλασιν. Καὶ ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει βροχάλιον καὶ πυκνότερον τὸ πῦρ, βροχαιοτέρα ἢ βροχῆ καὶ σφοδρότερος ὁ ἀνατολικὸς ἄνεμος, ἀλλ' οὐδεὶς ὁ ἀποθαρήνους ἢ δειλιάσας. Ὁ στρατὸς, καίτοι δεκατιζόμενος, ἔδαινε ἀτάραχος πρὸς τὸ καλλήκον, ἀδιαφορῶν τι ἔδλεπεν ἐμπρὸς καὶ ὀπισθὲν του καὶ οὐδὲν λογίζόμενος τὸν κίνδυνον, ἢ τὴν μανίαν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως.

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ ΚΑΙΟΜΕΝΑ

Περὶ τὴν 10^{ην} ἡ μάχη εἶχε λάβει ἀγρίαν ἀληθῶς μορφήν. Ἦκουες διαρκῶς τηλεβόλων καὶ ὄπλων ἐκπυροσκαροτήσεις καὶ καπνὸν καλύπτοντα τὰ πέριξ καὶ τὴν βροχῆν ῥυθμικῶς συνοδεύουσαν τοὺς μαχομένους. Τὰ Γιαννιτῶν σχεδὸν ἀφανῆ ἀπὸ τὰ φατὰ σύννεφα καπνοῦ, ἐξερχομένου ἐκ τῶν στομάτων ὄπλων καὶ τηλεβόλων καὶ μετ' ὀλίγον πυρπολούμενα τὰ Γιαννιτῶν. Πράγματι εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἐρυθραὶ γλώσσαι πυρὸς ἐξερεῦγοντο ὡς ἀπὸ στομάτων φοβερῶν τεράτων, ἐμποιοῦσαι τὴν φρίκην καὶ συμπληροῦσαι τὴν ἀπαισίαν εἰκόνα τῆς μεγάλης καταστροφῆς. Ἦθον προήρχετο τὸ πῦρ; Μετάδοσις ἐκ τῶν δίδων; ἐμπρησμός; πυρκαϊά; Τί ἦτον αὐτὸ τὸ φοβερὸν θέαμα πόλεως πυρπολουμένης κατόπιν διημέρου κρατερᾶς καὶ πολυπέκρου μάχης;

Προσίμουν ἦτον ἡ πυρκαϊά τῆς ἀτάκτου φυγῆς τοῦ ἐχθροῦ. Ὅταν ἐπιλοθῆσαν οἱ Ἰουρκοὶ ὅτι ἡ ἀντίστασις ἀπέναντι τῶν διπλοσίων ἡμετέρων δυνάμεων ἦτο ματαία, ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὴν πόλιν, τὴν δι' αὐτοὺς ἱερὰν πόλιν, ἐν ἣ εἶναι Οὐαμμένοι Σουλτάνοι, τιτλοῦχοι στρατιωτικοὶ καὶ ἠρησκευτικοὶ, καὶ κατόπιν ἀπεγνωσμένης ἀλλ' ἀνδρικής ἀντιτάσεως ἔφυγαν, ἔφυγαν προτροπᾶν πλὴν μᾶς πυροβολαρχίας τῶν, ἦτις, ἵνα ἐξαπατήσῃ ἡμᾶς, τελευταία ἴσως, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πεζικοῦ, παρέμεινε ῥίπτουσα τὰς ἀδλαβεῖς πλέον δίδας τῆς, τῶν Ἑλληνικῶν φαλάγγων βαλμηθδὸν προχωροῦσῶν ἐν Ὀριάμῳ καὶ ἐνθουσιασμῷ, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει ἕτι οὐχὶ ἄνευ μεγάλων ἀπωλειῶν ἐπετεύχθη ἢ δευτέρα καὶ σημαντικώτερα αὐτῆ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Διότι ἐδῶ ἔπεσαν ἀξιωματικοὶ πλείστοι, ἐδῶ ὁ ὠραίος ἄρχος Καρναμπέλης, ὁ πάγκαλος ὑπολοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ Ι. Γιάνναρος, ὁ Μαλῆς, καὶ ἄλλοι δεκά ἀξιωματικοί. Ἐδῶ ἐτραυματίσθησαν δύο Συνταγματάρχαι ὁ Μπαϊρὸς τοῦ 1^{ου} καὶ ὁ Λημνηραζόπουλος τοῦ 8^{ου}, ὁ ὑπολοχαγὸς Παπαλιβερίου κλ. Ἐδῶ ἐνεκρῶθησαν 300 ἄνδρες ἐξ ἑλίων τῶν Μεραρχιῶν, ἐδῶ ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης περὶ τοὺς χιλίους ὄπλιται!

Ἐρξ 11^η. Τοῦ ἐχθροῦ ἐξαφανισθέντος, ἔπαυσαν ἀποτόμως οἱ

πυροβολισμοί, ἀλλ' ἐπετάθη εἰς βαθμὸν ἀπελπιστικὸν ἢ βροχή,

☉ *Ἰωάννης Β. Γιάνναρος* ☉

Υπολοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ

Ἡσῶν κατὰ τὴν μάχην τῶν Γιαννιτσῶν

τῶν Γιαννιτσῶν Ἑλληνικὰ ὅπλα, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ

ἵνα ἐκκαθαρισθῇ ὅχι μόνον τὴν ἀτιμωμένην, ἀλλὰ καὶ τὸ αἰμοβαφές ἔδαφος ν' ἀποπλύνῃ. Καὶ προχωροῦν τὰ τμήματα ἀνερχόμενα τ' ὀλιγοήμερον ἔδαφος τῶν Γιαννιτσῶν καὶ συναντῶμεν κατ' ἄδῳ τραυματίας αἰμώζοντας ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ τοῦ ψύχους καὶ περιβάλλοντες τοὺς δυστυχεῖς συμπολεμιστάς μας μὲ ὅ,τι ἔφερον ἑκαστοί, μανδύαν, κλινοσκεπάσμα καὶ ἐβλέπαμεν ἐξ ἄλλου ἐπὶ φορέων μεταφερομένους πρὸς ταφὴν πεσόντας ἤρωας, καὶ ὀλιψίς καὶ κατῆφεια κατελάμβανεν ἡμᾶς, μολονότι νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι ὠδεύομεν πρὸς κατάληψιν τῆς ἀληθῆς ἱερᾶς τῶν Ἑλλήνων πόλεως, τῶν Γιαννιτσῶν. Τὸ θέαμα ἀπέρις μελαγχολικὸν καὶ τὸ ἐπὶ τριήμερον μαρτύριον ἡμῶν ἀύπνων, ἀσίτων, κατεπονημένων, ἐξηντημένων, ἀπερίγραπτον.

Ἡ Εἰσαχθεῖς εἰς τὴν πόλιν

Ἰδοὺ δ' ἡμεῖς πρὸς τὴν μεσημέριαν, διασκελλίζοντες τὰ πρὸ

πόσον περίεργον τὸ θέαμα στρατοῦ κεκμηκότος. Πλήμμυρα ἀνδρῶν, παντὸς βαθμοῦ καὶ ὅπλου μετὰ τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς μεταγωγικῶν, πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ, ὑγειονομικοῦ, συνέβρευσαν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως· ἀδύνατος δὲ ἢ προχώρησις· συμφορμὲς καὶ ἀνάμιξις σωματῶν κατὰ τρόπον ἀπερίγραπτον. Σωματάρχαι καὶ ἀξιωματικοὶ ἐζήτουν τὸ τμήμά των, στρατιῶται τοὺς λόχους των καὶ τ' ὄλον παρουσίαζεν εἰκόνα μοναδικήν, δικαιολογουμένην ἴσως ἐκ τῆς συγχρόνου εἰσόδου εἰς τὴν πόλιν 60 χιλιάδων ἀνδρῶν. Τοιαύτην ἐν τούτοις εἰκόνα παρουσίαζε καὶ ἡ εἴσοδος τῶν Ἰαπῶνων εἰς Μοσχίδην.

Ἐδέησε νὰ παρέλθουν τρεῖς ὧραι ἕως οὗ καταρθῶθῃ ἡ ἐκκίνησις καὶ ἔξοδος τῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς πόλεως, διότι κατ' αὐστηρὰν διαταγὴν τοῦ Ἀρχηγείου ἀπηγορεύθη ἡ παραμονὴ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν, διετάχθησαν δὲ ἅλα τὰ σώματα νὰ προχωρήσουν πρὸς καταδωξιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἀλλ' ἦτο δυνατόν νὰ τηρηθῇ ἡ τάξις, νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διαταγή; Οἱ πολυπαθεῖς καὶ ἐξηντημένοι καὶ πειναλέοι στρατιῶται ἔσπευσαν μὲ εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὰ καταστήματα Ἑλληνικὰ καὶ Ἑλληνικὰ καὶ διὰ νὰ κορέσουν τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν των, ἐφωδιάσθησαν μὲ ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ τις εὐρισκόμενον εἰς τὰ παντοπωλεῖα. Καὶ ἔβλεπε στρατιώτην φορτωμένον μὲ ὄγκον ζαχαρώδους εἰς σάκιον πυραμιδῶς, ἄλλον γεμίζοντα τὸ σακκιδίον του μὲ ἄλευρα ἢ ζυμαρικά ἢ λαχανικά, ἴδιως μάπαν, καλαμπόκια, ὕσπρια, καφέδες· ἄλλον φέροντα δοχεῖον περιέχον, τί νομίζετε; κομποστόα ἀπὸ σῆκα· ἄλλον γεμίζοντα τὸ ὑδροδοχεῖον κρασί ἢ ξεῖδι ἢ οἶνόνπνευμα· καὶ ἅλα ταῦτα νὰ τὰ προμηθεύονται κατ' ἴσιν στιγμὴν διήρχοντο τῶν καταστημάτων καὶ ἐπορεύοντο ἐκτὸς τῆς πόλεως. Χωρὶς δ' ὑπερβολὴν δὲν ἔβλεπε στρατιώτην μὴ κρατοῦντα εἰς τὰς χεῖρας του μετὰ τοῦ ὅπλου του καὶ ἀντικείμενον τι φαγώσιμον ἢ πόσιμον ἢ ἐσώβρουχον πρὸς ἀμφίεσιν ἐπιτήδειον καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ νὰ ἐκτείνηται κατ' ὄλον τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ν' ἀκούγῃ φωνὰς στρατιωτῶν καὶ ἀξιωματικῶν, ποῦ εἶναι τὸ 1ον, τὸ 7ον, τὸ 2ον, τὸ 12ον, τὸ 8ον, τὸ 1ον, τὸ 4ον Σύνταγμα καὶ παρ' ὄλην αὐτὴν τὴν ἀνάμιξιν καὶ ἀταξίαν κατηρθίθη, εὐθύς ὡς τὰ στρατεύματα ἐξῆλθον τῆς πόλεως, ν' ἀνασυνταχθῶν ἐν ἀκαρεῖ καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν πορείαν των ὡς καὶ πρότερον, λησμονοῦντα τί συνέβησαν μέχρι τοῦδε καὶ ἔτοιμοι νὰ συνεχίσουν τὸ καθῆκον.

Ἀλλ' οὐδένα ἐξέπληξεν ἡ κατάστασις αὐτὴ τοῦ στρατεύματος, συνήθης εἰς στρατοὺς καὶ τοὺς πλέον πειθαρχοῦντας Ἑυρωπαϊκοὺς εἰς παρομοίας περιστάσεις καὶ κατόπιν μάλιστα τοσοῦτων κακουχιῶν καὶ ἐνδόξων καὶ πολυνέκρων μαχῶν. Καὶ ἡμῶς τὸ Ἀρχηγεῖον δὲν ἀπεθαβρύνθη ἐκ τούτου. Τοῦναντίον μάλιστα ἔχον ὑπ' ὄψιν τί ἀλλαχοῦ γίνεσθαι ὑπ' ἄλλων στρατῶν ἐφάνη ἱκανοποιηθῆν ἐκ τῆς ταχείας συμπτώσεως καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, ἀντλοῦν ἐνταῦθα διδάγματα διὰ τὸ μέλλον.

ΑΝΑΠΑΤΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΤΣΕΚΡΙ

Και ἐνῷ αἱ ἄλλαι Μεραρχίαι ἐπροχώρησαν διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς πρὸς Θεσσαλονίκην, ἡ 3^η Μεραρχία ἐστάθμευσεν εἰς τὸ χωριὸν Τσέκρι, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Πέλλην, τὴν πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μίαν ὥραν ἀπέχον τῶν Γιαννιτσῶν. Πρὸς τὸ βράδυ ἡ βραχὴ κατέπαυσεν, ἀλλὰ ποῦ ξύλα δι' ἀνθρακιάς, αἱ ὅποιοι τόσον πολῦτιμοι ἦσαν διὰ τοὺς καταπεπονημένους ἀνδρας. Εὐρόμεν ἐκεῖ ὀλίγας καλύδας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἐσπεύσαμεν νὰ στεγασθῶμεν ὁ ταγματάρχου ἰεροῦ λοχαγὸς Μπουτίλιας, ὑπολοχαγὸς τις ἄλλος καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Ἡ φιλοξενοῦσα οἰκογένεια ἦτο Βουλγαρικὴ. Ἰδὲ λέξιν Ἑλληνικὴν ἠγγύει. Ἐνθουσιασμένη ἔμεις ἀπὸ τὴν συμμαχίαν μας κατὰ τῶν τυράννων, κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἐξ παιδιὰ εἶχεν ὁ φιλοξενήσας ἡμᾶς Χατζημήτσοφ. Εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἀγροτικῆς καλύβης ἐκοιμήθημεν ἡμεῖς, εἰς τὸ ἄλλο ἡ οἰκογένεια, πειναλέα καὶ αὐτὴ καὶ βακένδυτος, εἰς δὲ τὸ χωριὸν μακαριῶς ἀνεπαύοντο τὰ βῆδρα καὶ τ' ἄλλα τετράποδά των. Περὶ τὰς μέσας νύκτας μία ἀγελάδα ἀφῆκε τὴν Παλπωρήν της καὶ ἦλθε νὰ εὕρῃ ζεστασιὰ δίπλα μας. Φαντάζεσθε τὴν ἐκπληξίν μου, ὅταν ἐξυπνήσας ἀπὸ τὰ βήματα καὶ τὸν βρυχηθιμόν της, εἶδα ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς μου τὴν ἀνέλπιστον αὐτὴν σὺντροφον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην...

Καὶ ὅμως δι' ἡμᾶς ἡ καλύβη ἦτον ἀνάκτορον Βερσαλλιῶν, καὶ τι μεταξὺ μεγάλου ἢ μικροῦ Τριανόν...

Εἰς τὸ ἄλλο διαμέρισμα τῆς αὐτῆς καλύβης μερικοὶ στρατιῶται εἶχαν ἀνάψει πυρὰν καὶ ἔτρωγον, τί ὑποθέτετε; Ἀλευράκι σιταρένιο, ἀπὸ τὸ ὅποτον, πολτοποιηθὲν, ἐδοκίμασα καὶ ἐγὼ, εὐρῶν τὸ ζεστόν αὐτὸ ἔδεσμα, μολονότι ἀνάλατον, πολυτιμότερον διὰ τὸν ξηρανθέντα ἐπὶ μῆνας λάφυγγα.

ΛΑΦΥΓΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ

Τὴν ἐπομένην, διὰ λόγους ὑπηρεσίας μετέβην εἰς τὰ πυρποληθέντα Γιαννιτσά. Τὰ εὔρον πυρκαυστά καὶ καπνίζοντα ὑπὸ τὰ εἰρηπιά των. Ἡ Ἑλληνικὴ συνοικία, εὐρισκομένη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, ἄθικτος καὶ ἀδολογητὴς. Τὶ περιποιήσεις δὲ ποῦ μᾶς ἔκαμαν οἱ ἀπελευθερωθέντες Ἑλληνας. Εἰς τοῦ ψάλτου τῆς Ἐκκλησίας τὸ καθαρὸ σπητάκι μᾶς ἔδωσαν γλυκὸ ἀπὸ σῦκα ὠραιότερον, μᾶς ἐφιλοδώρησαν δὲ καὶ ἓνα μικρὸν βαζάκι διὰ τὸν δρόμον. Αἰσθημάτων καθαρῶς Ἑλληνικά εὔρον. Ἀλλ' οἱ μεσόκοποι, ἀνδρες καὶ γυναῖκες, ὠμίλου Βουλγαριστὶ καὶ μόνον τὰ τέκνα των ὠμίλου Ἑλληνικά, χάρις εἰς τὴν σύστασιν σχολείων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη Ἰδρυθέντων, τῆ πρωτοβουλία τοῦ ἐν Ἀθήναις Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐθνικὴν δράσιν μόνον ἔσοι διέβημεν τὴν Μακεδονίαν γνωρίζομεν, ἐκτιμήσαντες τὴν εὐεργετικωτάτην καὶ ἐθνικωτάτην ἐργασίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς

ἰδέας· δι' αὐτὸ δ' εἶναι ἀξίος ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς ὁ Ἰδρυτὴς αὐτοῦ διευθυντὴς τοῦ «Ἐμπρός» κ. Δ. Καλαποθάκης, παλαίσας κατὰ προλήψεων, συκοφαντιῶν καὶ ἀχρειοτήτων καὶ ἔμεις ἐκ τῶν ὑστέρων δικαιούμενος μετὰ τῶν συνεργατῶν τοῦ ἐθνικοῦ στεφάνου διὰ τὴν διάσωσιν ἐκ βεβαίου ἐκβουλαγισμοῦ μεγάλου τμήματος τῆς Μακεδονίας.

Ἀλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Ἐκ τῶν χιλιάδων ὀδίδων, ἔσοι ἐβρίθθησαν ἐν τὸς τῆς πόλεως τῶν Γιαννιτσῶν, ἔσοι ἔπεσαν ἐπὶ Ὀθωμανικῶν οἰκιῶν, ἀποθηκῶν, καταστημάτων, οὐδὲμία δ' ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν κτισμάτων.

Περιήλθον ὄλην τὴν πόλιν· οὐδαμοῦ σκιά Τούρκου, ἀλλὰ πολλαὶ περιπολαὶ τοῦ στρατοῦ ἐφρούρου ἀσθηρῶς τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐν αὐταῖς σκεύη. Καὶ ἔμεις ἔδλεπα ἐντοπίους χριστιανοὺς φορτωμένους προσκέφαλα, χάλκινα σκεύη καὶ διάφορα τζιθαϊρικά, ἅτινα μετέφερον ἐκ τῶν Τουρκικῶν εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους.

— Γιατί, τοὺς ἐρωτῶ, πέρνετε τὰ ξένα πράγματα;

— Ἄμ' ἦσαν δικὰ ἡμᾶς, καπετάνιο μου, μοῦ ἀπαντοῦν. Ἔτσι μᾶς τὰ ἐπερναν τὰ σκυλιὰ ἀπὸ τὰ σπήτια μας.

Παρακάτω εὔρον λοχίαν τοῦ μηχανικοῦ, κρατοῦντα εἰς τὰς χεῖρας καινουργὴ ὠραίαν μεταξωτὴν γυναικεῖαν γούναν.

— Ποῦ τὴν πᾶς, λοχία, τὴν γούνα αὐτή;

— Τὴν βροῆκα, κύριε ὑπολοχαγέ, εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν καὶ πάω νὰ τὴν χαρίσω εἰς καμμίαν φτωχὴ γυναικούλα χριστιανή.

Ὁ πονηρὸς λοχίας τὴν εἶχε προορίσει ὡς λάφυρον πολέμου διὰ τὴν ἀγαπημένην του πιθανῶς. Δὲν τοῦ ἐστέρησα τὴν εὐχαριστήσιν, ἀρκεσθεὶς νὰ τὸν ἀναφέρω εἰς τὸ φρουραρχεῖον, τ' ὅποτον δὲν γνωρίζω, ἐν τῇ συγχύσει καὶ τῇ τότε ταραχῇ, ἂν ἠδυνήθη νὰ παραλάβῃ διὰ πρωτοκόλλου καὶ τὴν ὠραίαν γούναν, κτῆμα τίς οἶδε ποίας καλλισύφουρου καὶ καλλιθώρακος Φατιμῆς.

Καθ' ὅδον προσκρούω εἰς οἰκίαν ἐκ τῶν καλλιτέρων ὁμοειθῶν· με ἐπεδέχθη ὁ καλὸς ἰδιοκτήτης της, οἰνέμπαρος φαίνεται, ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ἔψιν τὰς βαρελαστιθάδας του, ἔσοι καὶ μᾶς προσέφερε ποτήθρια ἀπὸ τὸ ὑπόξυνον κρασί του, τ' ὅποτον διὰ λάφυγγας ἀήθεις ἀπὸ μὴνῶν εἰς τοιοῦτου εἶδους δροισιτικὸν βόφημα, μᾶς ἐφάνη ὡς εὖσομον πραιὸν Μαδέρας ἢ Καμπανίας.

Καὶ ὅταν ἐζητήσαμεν νὰ προμηθευθῶμεν ὀλίγον διὰ τοὺς συναδέλφους, ἐπληρώσαμεν ἓνα φράγκο τὸ παγοῦρι. Τιμὴ ὄχι εὐκαταφρόνητος.

Ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ἔσοι ἐμάθαμεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἠριθμοῦντο εἰς δώδεκα ταμπούρια καὶ ὅτι εἶχον 14 κανόνια.

Συναντῶ καθ' ὅδον Ἑλληνα νοήμονα καὶ κοσμικόν, ὅπως ἐφαίνετο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἦτον ὁ διερμηνεὺς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Αὐστριακοῦ Προξενείου. Τὸν ἐρωτῶ πῶς βλέπει τὰ πράγματα. Μοῦ ἀπαντᾷ διπλωματικῶς:

— Βλέπετε ἡ διπλωματία τῆς Αὐστρίας ἔχασε· δὲν ἐπερίμενε αὐτὰ

τ' αποτελέσματα και μαζί μ' αυτήν ενικήθη ή Τριπλή. Τώρα θριαμβεύει των άλλων Τριών Δυνάμεων ή διπλωματία.

Τὸν ἠρώτησα ἂν ποὺ ὑπάρχει ἐμπορικὸν κατάστημα νὰ προμηθευθῶ χειρόκτια.

— Ἐγὼ θὰ σὰς προσφέρω, κ. ἀξιωματικέ, ἓνα ζευγάρι, μοῦ ἀπαντᾷ.

Καὶ σπεύσας εἰς τὸν οἶκον τοῦ μοῦ ἔφερε ζευγὸς χονδρῶν δερματίνων χειροκτίων εὐεργετικωτάτων τὸ καλλίτερον δῶρον ποῦ γδύνατο νὰ μοῦ κάμῃ κανεὶς κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας. Ἐγὼ δ' αὐτὸ ὡς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὰ Γιαννισὰ εἰσόδου μας.

Πρὸς τὸ μεσημέρι ἐπιστρέφω εἰς τὸ προάστειον Τσέκρι, τὴν προσωρινήν, ὡς εἶπωμεν, διαμονὴν τῆς Μερραρχίας μας.

Ο ΗΡΩΪΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΨΑΜΠΕΛΗ

Ἐγνοοῦμαι ἔτι κατὰ τὴν κρισιμοτέραν στιγμὴν τῆς μάχης τοῦ Γλυκόβου καθ' ἣν ὁ γενναῖος Συνταγματάρχης μας Μπαβρίας μετὰ τοῦ φιλοτίμου ὑπασιστοῦ του λοχαγοῦ Θεοχάρη καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Συντάγματός του ἤρπασε τὴν σημαίαν αὐτοῦ καὶ δι' ἐνθουσιωδῶν παρακελεύσεων πρὸς τοὺς στρατιώτας ἐξώθει αὐτοὺς τῆς γραμμῆς τοῦ πυρός, ἕπως ἐξ ἐφόδου καταλάβουν τὰ πρῶτα ὄχυράματα τῶν Τούρκων, ἀπέχοντα μόλις 400 ἕως 500 μέτρα τῆς γραμμῆς, ἀνεφάνη ἐπιπικὸς ὁ Ἰλαρχὸς Β. Καψαμπέλης Διαγγελεὺς τῆς 3ης Μερραρχίας, ἐρχόμενος ἐξ ἐπιθεωρήσεως τὴν ἑποίαν ἐνήργησεν ἐφ' ἑλλων τῶν μαχομένων τμημάτων καὶ βλέπων τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτους παρορμῶντας τοὺς ἄνδρας τῶν πρὸς ἐφοδόν, ἀψηφῶν δὲ ἄμεσον κίνδυνον ἐκ τῆς βροχῆς τῶν ἐχθρικών σφαιρῶν προσερχόμενον, συνανεμίχθη μετ' αὐτῶν καὶ ἀπὸ τοῦ ἵππου του ἐνδιὰβρύνων τοὺς στρατιώτας :

— Ἐμπρὸς παιδιά, ἐμπρὸς νὰ καταλάβωμεν τὰ ὄχυράματα, ἐφώναζε καταπύρφορος ἀπὸ πολεμικὴν ἐρμίνην, ἐνῶ αἱ ὀφθαλμοὶ του ἀστραπὰς ἐξηκόντιζον, ἐνθουσιασμὸν καὶ παραδειγματικὴν αὐτοθυσίαν ἐμφαίνοντες.

Καὶ ἀφοῦ ἐπιβαίνιον τοῦ ἵππου του, διαρκῶς ἐκτεθειμένος εἰς τὸν κίνδυνον, διέδραμε καὶ πάλιν κατὰ μήκος ἑλλην τὴν

γραμμὴν τῶν μαχομένων στρατιωτῶν τῆς Μερραρχίας, ἀπῆλθε καλπάζων εἰς συνάντησιν τοῦ Μερράρχου Λαμιανοῦ, πρὸς ἃν ἀνεκοίνωσε τὴν δρασίαν τῶν τμημάτων τὰ ὁποῖα λυσσῶδως ἐμάχοντο ὑπὸ δυσμενεστάτας δι' αὐτὰ συνθήκας, καὶ ὡς ἐκ τῆς μειονεκτικῆς θέσεως αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔνεκα τῆς βαγδασιότητος βροχῆς, ἣ ὁποῖα ἀπὸ τῆς 5ης μ. μ. ἀρχίσασα, ἐξηκαλοῦθησε συνεχῶς ἔτι βαγδασιότερα καθ' ὅλοκληρον τὴν νύκτα τῆς 9ης πρὸς τὴν 10ην Ὀκτωβρίου, ὁρθῶς ὀνομασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν «ἀπαισίαν» νύκτα.

Ἄλλ' ἐπέπρωτο, ὁ τόσο εὐσταλὴς καὶ ἀτρόμητος Ἰλαρχὸς, ὁ οἶονεὶ ἐπιδιώκων καὶ ἀναζητῶν πανταχοῦ τὴν ἐχθρικήν σφαῖραν, ἐπέπρωτο, λέγω, ὁ ἥρωας Καψαμπέλης ν' ἀξιώθῃ τῆς ὑψίστης τιμῆς, τὴν ὁποίαν ἐπέδωκεν, εἰς τὴν περιόφημον μάχην τῶν Γιαννισῶν, μάχην διεξαχθεῖσαν καθ' ἑλλους τοὺς κανόνας τῆς τακτικῆς, μάχην ἀληθῶς Ἑυρωπαϊκὴν διότι καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέταξε διὰ τοῦ θυμοειδοῦς ἵππου του καὶ εὐρέθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν στρατιωτῶν, ἐνθουσιάζων καὶ ἐνισχύων αὐτοὺς εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, σφαῖρα θανάσιμος ἐχθρική, φεισθεῖσα μέχρι τοῦδε τοῦ ὑποδειγματικοῦ καὶ ἀνδρσπεποῦς Ἰλαρχοῦ, ἐπέτυχεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τὸν κατέβρυξεν ἐν τῇ ἅμα ἄπνον ἀπὸ τοῦ ὑπερηφάνου, ὡς ὁ ἀναβάτης του, ἵππου.

Ὁ γενναῖος στρατιώτης στεναγμῶν μόνον ἀνακουφίσεως ἐξέπεμψε, διότι τοιοῦτον ἐντιμον, ἐνδοξον, ἠρωικὸν θάνατον ἐπέτυχε μαχόμενος πρὸ τῆς Μακεδονικῆς πόλεως Πέλλης, τῆς γενετείρας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Τὸν νεκρὸν τοῦ ἀρητοῦ Ἰλαρχοῦ παρέλαβον στρατιῶται καὶ ὑπὸ βαγδαλίαν βροχὴν μετέφερον τῇ συνοδείᾳ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Μερραρχίας, τοῦ ὁποῦ μὲλος πολῦτιμον καὶ γενναῖον διετέλεσεν ὁ Καψαμπέλης, εἰς τὸ μίαν ὥραν τῶν Γιαννισῶν ἀπέχον χωρίον Τσέκρι, ἔπου κατὰ τὴν ἑξοστήν ὥραν τῆς νυκτὸς τῆς 20ης Ὀκτωβρίου ἐτάφη ἐπισθεν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Προφήτου Ἰησοῦ, Βυζαντινοῦ τὸν βυθμὸν ναῖδρου, ἐπὶ τοῦ τάφου του δ' ἐτοποθετήθη ἀπέριτος ἐκ κλάδου ἀμαράντου δενδρυλλοῦ σταυρῶς, ἐφ' οὗ ἐχαράχθη εὐαναγνώστως τὸ ὄνομα «Καψαμπέλης.»

ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΤΗΝ ΤΟΥ ΗΡΩΟΣ

Ἦτο δεκάτη προμεσημβρινὴ ὥρα, ἡμέρας ἐαρινῆς, τῆς 21ης Ὀκτωβρίου, ἡμέρας ἀναπαύσεως τῶν ἀνδρῶν τῆς 3ης Μερραρχίας, κατόπιν τῆς διημέρου πολυνέκρου μάχης τῶν Γιαννισῶν οἱ ἄνδρες προσεπάθουν δι' ἀνθρακίων νὰ θερμανθοῦν, νὰ ξηράνουν τὰς διαβροχούς στολάς τῶν καὶ τὰ κλινσοσκεπάσματά των καὶ νὰ περισυλλεγοῦν ἐκ τῶν ἀπιστεῦτων κακουχιῶν τῆς δευτέρας ἰδίως ἡμέρας τῆς ὑπὸ ἀκάθεκτον βροχὴν ἱστορικῆς μάχης.

Ἀφνης ἀκούεται μεταλλικὴ, βροντώδης καὶ ἐνθουσιώδης ἡ φωνὴ τοῦ ἡδυμόλπου ψάλτου τῆς γενεᾶς μας, τοῦ Σπύρου Μαισοῦκα. Στρέφομεν ὅλοι στρατιῶται καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ βλέπομεν τὸν Σπύρον, διὰ τῆς μιᾶς κραδαίνοντα τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ διὰ τῆς ἄλλης

ὕψουνα τὸν Σταυρόν, τὰ δύο τιμιώτατα ἐφόδια, τὰ ὅποια ἔφερε πανταχοῦ εἰσδύων, φρονηματίζων καὶ ἐνθουσιάζων τοὺς ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ μαχομένους ἄνδρας, ἀψηφῶν βολίδας καὶ δόιδας ἢ ποιητῆς ἔμα καὶ ἥρωος μὲ τὸ τραγοῦδι τοῦ καὶ τὸν λυρισμὸν τοῦ.

— Παιδιά μου, ἀδελφία μου, ἀκούεται μεγαλοφωνῶν ὁ Ματσούκας, ἔλατε ἔλοι ἐδῶ μαζί μου νὰ πάμε ἀπάνω εἰς τὸν τάφον ἐκεῖ πέρα τοῦ γενναίου Καριμιπέλη, γιὰ νὰ κάνουμε ἔστιω χωρὶς παπὰ τὸ μνημόσυνο τοῦ λαμπροῦ ἐκδικητοῦ τοῦ ἔθνους μας.

Εἰς τὸν τάφον τοῦ

Ἀάμφις ὡς ἀπὸ ἠλεκτρικοῦ σπινθήρος, διέδραμε τοὺς ἄνδρας τῆς Μεραρχίας, πάντες δὲ ὡς ἐν σῶμα, ἀφέντες πᾶσαν ἄλλην ἐνασχόλησιν ἠκολούθησαν τὸν Ματσούκαν, αὐτοῦ δὲ προπορευομένου μετέθεμεν περὶ τοὺς χιλίους ἄνδρας καὶ ἀξιωματικοί, ἐν εἰς τοῦ Πυροβολικοῦ ὁ Μανουγιάννης, ὁ Χατζηπέτρος, ὁ Πετρίδης, ὁ Φραγκόπουλος καὶ ἄλλοι διαφόρων ἔπλων ἀνηκόντων εἰς τὴν 3ην Μεραρχίαν. Ἐπλησιάσαμεν ἔλοι τὸν τάφον τοῦ ἑλάρχου ἀποτελέσαντες κύκλον, ἐν μέσῳ τοῦ ὅποιο ἴστατο ὁ Ματσούκας ὡσεὶ ἐμπνευσμένος καὶ θεοείκελος, ἀπευθύνας τὰ ἐξῆς μέχρι σπαραγμοῦ συγκινητικώτατα λόγια πρὸς τοὺς καταπονημένους ἄνδρας:

— Ἐδῶ παιδιά, ἐδῶ, ἀδελφία μου, ἐτάφη ἓνα ἀρχοντόπουλο, ἓνα παλληκᾶρι τοῦ Πειραιῶς, ἓνας φιλότιμος καὶ γενναῖος ἀξιωματικὸς τοῦ φόβου δὲν ἐγνώρισεν ἢ λεοντόκαρδη ψυχὴ του, ὁ ἑλάρχος Καριμιπέλης, μεταξὺ τῶν πρώτων δώσας τὸ παράδειγμα τοῦ ῥιψοκινδύνου εἰς τοὺς φιλοτίμους ἀξιωματικούς μας. Ἔβλεπε, ἀδελφία μου, πῶς ἔπεσαν εἰς ἕλας τὰς μάχας, Συνταγματάρχαι, Ταγματάρχαι, Λοχαγοί, Ἀνθυπολοχαγοί! ἔλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἐμάχοντο διπλά σας εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν σὰν ἀπλοὶ στρατιῶται καὶ σεῖς οἱ φιλότιμοι ἄνδρες, βλέποντες τὸν ἡρωισμόν τῶν ἀξιωματικῶν σας, ἐφιλοτιμείσθε περισσότερον καὶ ἀψηφούσατε τῆς σφαιρῆς καὶ τῆς δόιδας. Ὅταν, παιδιά μου, ἔχετε δι-οικητὰς τέτοιους ἄνδρες ἀξιωματικούς, νὰ ἦσθε βέβαιοι ὅτι γρή-

Β. ΚΑΡΙΜΠΕΛΗΣ

ἑλάρχος

Πεσὼν ἐν τῇ μάχῃ τῶν Γιαντισῶν

γωρα θὰ φθάσουμε στὴ Θεσσαλονίκη, γρήγορα θὰ πάρουμε τὴν Πόλιν! Καὶ οἰστρηλατούμενος ὁ θεόπνευστος ποιητῆς, κυματίζων δὲ τὴν σημαίαν, προσέθηκα ταῦτα:

— Μὲ αὐτὴν ἐδῶ τῇ γαλανῇ μας, ἔλατε, ἀδελφία μου, νὰ σκεπᾶσωμε τὸν τάφον τοῦ ἑλάρχου ἑλάρχου, αὐτὴ ἄς τοῦ γείνη σάβανο καὶ φλάμπουρα!

Ο ὄρκος τῶν στρατιῶτων

Καὶ γονατίζων ὁ Ματσούκας, καλύπτει μὲ τὴν σημαίαν τὸν τάφον τοῦ Καριμιπέλη. Ἀξιωματικοί, στρατιῶται, ἀναλύονται εἰς λυγμούς, θρηνοῦντες τὸν ἀγαπητὸν ἡρωϊκὸν στρατιῶτην, στρέφων δὲ πάλιν ὁ ποιητῆς πρὸς τοὺς στρατιῶτας, ἀπευθύνει πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐξῆς προσλαλιάν:

— Ἀδελφία μου, ἡ μόνη ἱκανοποίησις καὶ χαρὰ τῆς γύρω μας πλανωμένης ψυχῆς τοῦ Καριμιπέλη, θὰ ἦναι ἓνας ἕρκος τὸν ὅποιον θὰ σὰς πῶ νὰ τὸν ἐπαναλάβετε· δέχεσθε;

— Δεχόμεσθε, δεχόμεσθε! ἀναφωνοῦν ἐν χορῷ συγκινημένοι οἱ στρατιῶται.

Καὶ ὁ Ματσούκας ἀνελθὼν ἐπὶ ὑπερκειμένου λίθου, διὰ νὰ καθίσταται βρατὸς ἀπ' ἕλον τὸ τελλιμμένον στράτευμα, ἀρχίζει μὲ βροντώδη φωνήν, ἀπαγγέλλων τὸν ἐξῆς ἕρκον, κάθε λέξιν τοῦ ὅποιο ἐπανελάμβανον ζωηρῶς οἱ στρατιῶται.

Ἴδοὺ ὁ ἕρκος:

— « Ὀρκιζόμεσθε ν' ἀκοῦμε τυφλῶς κάθε διαταγὴν αἰουδήποτε ἀνωτέρου μας ἀπὸ δεκανέως μέχρι Στρατηγοῦ νὰ ἔχουμε τυφλὴν πειθαρχίαν· νὰ μὴν ὑπαχωροῦμε ποτὲ ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ νὰ καταδιώκουμε αὐτόν, ἔπου καὶ ἂν τὸν εὔρουμε, ὅσοι στριγγίζοντες σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ τὸ ἔδαφος ποῦ καταλαμβάνομεν. Δὲν θὰ ξέρομε τί θὰ πῆ ὑποχώρησι, ἀλλὰ ἔλο «ἐμπρός» θὰ ἦναι τὸ σύνθημά μας. Ὀρκιζόμεσθε νὰ ἐκδικηθοῦμε τοὺς ἐνδόξως πεσόντας ἀξιωματικούς καὶ στρατιῶτας μας, δὲν θὰ σταματήσουμε δὲ πουθενά, παρὰ ἔπου καὶ εἴταν οἱ ἀνώτεροί μας μᾶς διατάξουν. Ἐνας εἶναι ὁ σκοπὸς μας, νὰ ἐλευθερώσουμε μὲ τὸ αἷμά μας τοὺς δούλους ἀδελφούς μας καὶ νὰ φθάσουμε νικηταὶ μέσ' εἰς τὴν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ!

Ζήτω τὸ ἔθνος!

Ζήτω ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος!

Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς!

Ζήτησαν οἱ ἀξιωματικοὶ μας!

Ζητωκραυγαὶ ἀντήχησαν βροντώδεις ἀνὰ τοὺς κάμπους τῆς Μακεδονικῆς χώρας, ἔβλεπε δὲ τὰς φυσιογνωμίας τῶν στρατιωτῶν, λαμπερεῖς καὶ ἀποφασιστικῆς νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ αἷμα τῶν συμπολεμιστῶν τῶν.

— Καὶ τώρα, ἀδελφία μου, στρέφει πρὸς τοὺς στρατιῶτας ὁ Ματσούκας, ἔλατε νὰ γονατίσουμε ἔλοι καὶ νὰ εὐχηθῶμε εἰς τὸν θεὸν μας ν' ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἥρωος Καριμιπέλη, ἐκεῖ ἔπου ἀναπαύονται ἢ ψυχῆς τῶν πεσόντων ὑπὲρ τῆς Πατρίδος μας.

Όλοι οι άνδρες, αξιωματικοί και στρατιώται, ως εν σώμα απεκαλύφθημεν, ἐγονοπετήσαμεν πρὸ τοῦ τάφου τοῦ Καγαμπέλη καὶ δακρυρροοῦντες, ἠκούομεν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν δέησιν τὴν ὅποιαν ἀπήγγελλεν ὁ ποιητής :

Ο ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Κ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ Μεράρχης τῆς 1ης Μεραρχίας, τοσοῦτον κενός δακρυρροοῦς εἰς τὴν μάχην τῶν Γκιωννιτσῶν ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟῦ τοῦ Ε. ΤΑΜΒΑΚΗΣ Ν. ΤΡΙΚΟΠΗ Δορμῆς τοῦ 172ου Βοηθῆς Ἐκτετατοῦ Εὐκρατίας

Ὁ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Κ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ Μεράρχης τῆς 1ης Μεραρχίας, τοσοῦτον κενός δακρυρροοῦς εἰς τὴν μάχην τῶν Γκιωννιτσῶν ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟῦ τοῦ Ε. ΤΑΜΒΑΚΗΣ Ν. ΤΡΙΚΟΠΗ Δορμῆς τοῦ 172ου Βοηθῆς Ἐκτετατοῦ Εὐκρατίας

Ὁ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ Κ. ΔΑΜΙΑΝΟΣ Μεράρχης τῆς 1ης Μεραρχίας, τοσοῦτον κενός δακρυρροοῦς εἰς τὴν μάχην τῶν Γκιωννιτσῶν ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟῦ τοῦ Ε. ΤΑΜΒΑΚΗΣ Ν. ΤΡΙΚΟΠΗ Δορμῆς τοῦ 172ου Βοηθῆς Ἐκτετατοῦ Εὐκρατίας

— Μεγάλε προστάτα τῆς Πατρίδος μας Παντοκράτωρ, Σὺ ποῦ μὲ

* Ἐν τῇ μάχῃ τῶν Γκιωννιτσῶν πλὴν τοῦ ὑπὸ βολίδος πεζικοῦ φονευθέντος ἡγάρχου Καγαμπέλη, Ὑπασπιστοῦ τοῦ Μεράρχου, ἐκινδύνευσεν ὁ Τυμπακιῆς, πληγωθέντος τοῦ ἵππου του. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Σαραντακίου ὁ λοχαγὸς Βαλέτας, χάρις εἰς τὸ ὥρολόγιόν του, διέφυγε σοβαρὰν πληγὴν ὑπὸ βολίδος πεζικοῦ ἐν τῇ βουδωνικῇ χώρᾳ. Εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας τὸ Ἐπιτελεῖον ἔμεινε τὸ αὐτὸ, πλὴν τοῦ λοχαγοῦ Σαραντακίου ἀποσπασθέντος ἐκ Περμετῆς εἰς Ἰωάννινα παρὰ τῷ Ὑποστρατήγῳ Δαγκῆ. Νῦν ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω ἀξιωματικοὶ εἶναι κατὰ ἕνα βολῶν ἀνώτεροι.

τῇ θεϊκῇ δυνάμει Σου μᾶς ἠξίωσες νὰ φθάσουμε εἰς τὰ Ἑλληνικώτατα αὐτὰ μέρη νικηφόροι γιὰ νὰ ἐλευθερώσουμε ἀδελφοὺς μας, ποῦ ἐπὶ πεντακόσια χρόνια παλαίθουνε μὲ τὴ σκλαβιὰ τοῦ Τούρκου, Σ' εὐχαριστοῦμεν, Ὑψιστε, καὶ Σὲ παρακαλοῦμεν νὰ δώσης δύναμιν καὶ βγῆσαν εἰς τὸν Ἀρχιστρατήγῳ Διαδόχῳ καὶ εἰς τὸν μαχόμενον Ἑλληνικὸν στρατὸν, νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους δούλους ἀδελφοὺς ποῦ μᾶς περιμένουν μὲ ἀνοιχτές ἀγκάλες, νὰ χαρίσουμε καὶ εἰς αὐτοὺς Φῶς, Ἥλιο, Ἐλευθερία.

Καὶ ἀτενίζων τὸν τάφον τοῦ Καγαμπέλη προσέθεσεν :
— Ὡρατε καὶ ἡρωικὴ Καγαμπέλη ἡ ψυχὴ σου, ποῦ αὐτὴν τὴν μεγάλην στιγμὴν περιφέρεται γύρω μας, βλέπει πῶς οἱ στρατιῶται γονατιστοὶ σὶν τὰφο σου προσεύχονται καὶ δοκίζονται νὰ ἐδικηθῶν τὸν ἡρωικὸν θάνατόν σου καὶ ἔλων τῶν ἡρωικῶς πεσόντων εἰς τὰ χῶματα τῆς Μακεδονίας. Νὰ εἴπῃς εἰς ὅλους τοὺς πεσόντας ἐνδόξως ὅπως Σὺ ἦρσας, ὅτι μὲ τὴν γενναιότητα τοῦ στρατοῦ μας καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου Διαδόχου Κωνσταντίνου, τὸ ἔνδιον τῆς φυλῆς μας θὰ πραγματοποιηθῶν καὶ ἡ μικρὰ ἕως τήρᾳ Πατρίδα μας θὰ γίνῃ μεγάλη καὶ ἐνδοξή, ὅπως μεγάλη καὶ ἐνδοξὴ εἶναι ἡ Ἱστορία τῆς.— Αἰωνία σου ἡ μνήμη, Ἠλαρχε Καγαμπέλη.

— Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀναφωνοῦντες ἐνὶ στόματι οἱ γονυκλιθῶς προσευχόμενοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται.

Ἡ σκηνὴ εἶναι ὑπερῶς σπαρακτικὴ, οφθαλμοὶ δὲν ἔμεινεν ἀδάκρυτος ὅλοι βρηνοῦν τὸν πεσόντα Ἠλαρχον, μακαρίζοντες αὐτόν διὰ τὸ ἐνδοξὸν τέλος του.

— Καὶ τήρᾳ παιδιὰ μου, ἔλατε ἕνας—ἕνας νὰ φιλήσετε τὸ ἅγιον αὐτὸ χῶμα ποῦ σκεπάζει τὸν Καγαμπέλη καὶ νὰ τοῦ δώσετε τὸν τελειῶτον χαιρετισμόν, προσθέτει ὁ Ματσούκας.

Καὶ πράγματι, ἡγαυμένων τῶν ἀξιωματικῶν προσέρχονται συντετριμμένοι καὶ συγκεκινημένοι οἱ ἄνδρες καὶ ἀσπάζονται τὸν σταυρόν, τὸν ἀπέριττον τάφον, ἐπὶ τοῦ ὅπου ἔκαιον μικρὰ κεράκια, εὐλαβῆς ἀνάθημα τῶν στρατιωτῶν.

Οἱ πολυπαθεῖς καὶ γενναῖοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται μετὰ τοῦτο ἐσπύγγισαν τὰ δακρυὰ τῶν, ἤντησαν θάρρος καὶ φρόνημα καὶ καρτερίαν καὶ ἀπήλθον εἰς τὰς τάξεις τῶν, ἔτοιμοι νὰ συνεχίσουν τὰ ἡρωικὰ κατορθώματά τῶν.

ΜΕΤΑ ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΑΙ ΣΠΟΝΔΑΙ

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πενήμιου τούτου καθήκοντος ἐκλήθημεν δακρυομένους ἀκόμη ἔχοντες τοὺς οφθαλμοὺς εἰς λιτὸν πρόγευμα, παρατὰθν ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ πυροβολικοῦ τῆς Μεραρχίας μας. Περὶ τούτῃς δέκα πέντε ἀξιωματικοί, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ Μανρωγιάννης, ὁ Ματσούκας, ὁ ζωγράφος Γαϊλός, παρακολουθοῦντες κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου τὸ στρατεύμα, καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας. Εἶπον λιτόν, ἀλλ' ἦτο ἀληθῶς λουκούλλειον καὶ ποιοτικῶς ἀριστον. Μακαρόνια βουτυρωμένα καὶ τετυρωμένα, πατάτες λεπτοκαμμέ-

νες τοῦ τηγανίου καὶ ὀρνίθες βραστές, κρασί τῶν Γιαννιτσῶν. Ἄντι δὲ κουραμάννας τῆς τόσον περιποθήτου, ἄρτον λαμπρὰ ἐψημένον ἐκόμισα ἐγώ. Τὸ πρόγευμα αὐτὸ, ὀφειλόμενον εἰς τὴν νοικοκυρσίαν προμήθειαν τοῦ λοχαγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ *J. Πετρίδου*, ἀντικατέστησε τὰς σπονδὰς τῶν ἀρχαίων, οἵτινες μετὰ τὴν ταφὴν τῶν φιλιτάτων, μετὰ τὰ δάκρυα τοῦ χωρισμοῦ, ἐτέλουν σπονδὰς, ἐθιμον Ἑλληνικόν, ἀπαράλλακτα διατηρούμενον μέχρι σήμερον ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν λαόν, ὅστις τὸ ὀνομάζει «παρηγοριά». Εἰς τινὰς μάλιστα ἐπαρχίας οἱ στενώτεροι τῶν συγγενῶν τοῦ νεκροῦ προσέρχονται μετὰ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μακαρίτου, κομίζοντες ἕκαστος ἐδώδιμα, ὄνον, καρπούς, καὶ δι' εὐθύμων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀμιλιῶν ἐξευμενίζοντες τὴν εἰμαρμένην.

Καὶ μετὰ τὴν πανθαύσαν αὐτὴν, ἣτις ἀνέμνησεν εἰς ἔλους τὴν ἀκογενειακὴν ἐστίαν, τὸ μαγειρευμένον φαγητόν, τὸ ὅποιον ἀπὸ μηνῶν σχεδὸν δὲν ἐγεύθημεν ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, ἐπανήλλοιμεν ἕκαστος εἰς τὸ σῶμά του.

ΛΑΦΥΡΑ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ

Χαρμόσουν ἄγγελμα μᾶς ἐμνηύθη. Διὰ τῆς ἡμερησίας διαταγῆς ὁ Βασιλεὺς ἐξέφραξε τὴν εὐαρέσκειαν Αὐτοῦ εἰς τὸ στράτευμα διὰ τὴν ἐνδοξὸν νίκην τῶν Γιαννιτσῶν, ἣτις προσεπέδρισεν εἰς ἡμᾶς λάφυρα, πυροβόλα καὶ ἑκατοντάδας αἰχμαλώτων. Χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις κατέλαβε τοὺς ἄνδρας. Ἡ εἰδησις ἢ λαμπρὰ, ἐνεθουσίασε πάντας, ἐτοίμους νὰ συνεχίσουν τὸν νέον καὶ τελειωτικὸν ἀγῶνα, τὴν κατάληψιν τῆς γεφύρας τοῦ Βαρδάρ.

Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΡΤΣΛΑΡ

Ἄναπαυθέντες τὴν νύκτα δλόκληρον κατόπιν τῆς διημέρου ἱστορικῆς μάχης τῶν Γιαννιτσῶν, βαδίζομεν πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Κερτσλάρ, εἰς τὸν ὅποιον φθάνομεν βράδου-βράδου. Μὲς τὸν σταθμὸν κατέλυσε ὁ Διάδοχος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, ἢ δὲ Μερραρχία μᾶς εἰσήλθε καὶ κατεσκήνωσεν ἐντὸς τοῦ χωρίου, Βουλγαροφώνου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Οἱ χωρικοὶ προθύμως παρεχώρησαν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς τὰ οἰκήματά των, εἰς ἕν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφιλοξενήθημεν καὶ ἡμεῖς, καθάριον καὶ εὐπρεπὲς ὅπως οὖν οἴκημα τοῦ ὅπου μισρὸς θάλαμος παρεχωρήθη εἰς πέντε ἀξιωματικούς, τὸν *Μηλογιάννην*, τὸν *Μπιστίλιαν*, τὸν *Κογκόπουλον* κλ. Ἡ πρώτη μᾶς φροντίς ἦτο νὰ προμηθευθῶμεν καυσόξυλα καὶ ν' ἀνάψωμεν ἄνθρακίαν διὰ νὰ θερμανθῶμεν. Ἡδυνήθημεν καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται νὰ κάμωμεν ουσσίτιον ἀφθονον ἀπὸ παχύτατα ἄρνια. Πρὸς τὸ βράδου μετέβην εἰς τὸ παρακείμενον οἴκημα, ὅπου διέμενε ὁ Διοικητὴς τοῦ Συντάγματός μου *Α. Μπαϊρας*, ἐκεῖ δ' εὗρον καὶ τὸν Συνταγματάρχην *Παπούλιαν*, διοικητὴν τοῦ 10^{ου} Πεζ. Συντάγματος, γενναϊότατον καὶ λογικιώτατον ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Συντάγματός του, δι' αὐτὸ καὶ λατρευόμενον παρὰ τῶν ἀνδρῶν οὗς διητύθουνεν. Ἴδου ἐκεῖ καὶ ὁ ἰατρός μᾶς *Τζάλας*, ὅστις σοβαρῶς ἀσθενήσας μετὰ τὴν μάχην τοῦ *Σιρμεταπίου*, ἐπανήλλοιεν ἐν ἀναβρώσει

διατελῶν εἰς τὸ Σύνταγμα, ἀπὸ τ' ὅποιον ὅμως ἀπεχωρίσθη, διότι ἐτοποθετήθη ὡς Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου Γιαννιτσῶν.

ΣΤΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΡΙΓΚΗΠΩΝ

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν μετέβην εἰς τὸν σταθμὸν ἐνθα ἐφθانون ἐκ Βεβρῶλας τραίνα, μεταφέροντα τροφάς, πυρομαχικά, τραυματίας, ἀσθενεῖς. Ἐξω τοῦ σταθμοῦ ἠτύχησα νὰ εὗρω ἀπέναντι τοῦ ἐνδόξου Ἀρχιστρατήγου μᾶς Διαδόχου. Χαιρετῶ τὴν *Α. Υ.*

— Πῶς εἶσαι σὺ ἐδῶ; μ' ἐρωτᾷ ἡ *Α. Υ.*

— Ὑπερητῶ, Ὑψηλότατε, εἰς τὸ 12^{ον} Σύνταγμα τῶν Πατρῶν, ἀπαντῶ.

— Καὶ γιατί ἔτσι; Ἐπρεπε ν' ἀνήκεις εἰς τὸ 1ον ἢ 7ον τῶν Ἀθηνῶν, πῶς βρέθηκες στὰς Πάτρας;

— Ἐκεῖ ἐτοποθετήθην, Ὑψηλότατε, ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν.

Καὶ ἡ *Α. Υ.* προφανῶς εὐχαρῖς καὶ εὐελπίς:

— Εἶσαι εὐχαριστήμενος ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα; μοῦ ἀπευθύνει μειδίαμα πλήρες ἐνδομύχου εὐφροσύνης ὁ Στρατηλάτης.

— Εὐχαριστήμενος μόνον, Ὑψηλότατε, ἢ κατενθουσιασμένος καὶ πλήρης θαυμασμοῦ διὰ τὴν μεγαλοφυᾶ διοίκησίν σας, διὰ τὴν ὅποιαν ἔλος ὁ στρατὸς σᾶς εὐγνωμονεῖ καὶ σᾶς θαυμάζει;

Καὶ ὁ Διάδοχος, περιχαρῆς, προσέθηκε:

— Θὰ ἴδῃς ἀκόμη μεγαλεύτερα πράγματα πολὺ γρήγορα.

Ἐὸν ἀποχαιρέτιστα καὶ ἀπομακρυνόμενος τοῦ σταθμοῦ, ἠτύχησα νὰ συναντήσω ἄλλο μέλος τῆς *Β. Οἰκογενείας*, τὴν *Α. Υ.* τὸν Πρίγκηπα *Νικόλαον*.

Ὁ τόσον συμπαθὴς καὶ ἀθρὸς Πρίγκηψ μοῦ ἔκαμε τὴν ὑψηλὴν τιμὴν νὰ μὲν ὀμιλήσῃ ἐκτενέστερον περὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μᾶς.

— Κρίμα, ἦτο ἡ πρώτη του λέξις, ποῦ δὲν ἔφερα μαζί μου φωτογραφικὴν μηχανὴν διὰ νὰ πάρω τόσα ὄρατα, τόσα θαυμάσια πράγματα ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν μᾶς. Καὶ νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν — μοῦ προσθέτει — δὲν τὴν ἐπήρα, γιατί ἔλεγα μόνος μου: ἄλλοι νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ σκοτώνονται καὶ ἐγὼ νὰ κέρνω μὲ τὸ κοδᾶκ τὰς εἰκόνας των. Καὶ ὅμως τῶρα ἐνοήσαμε ἔλοι τὴν μεγάλην ἔλλειψιν ποῦ εἶχαμε εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τοῦ νὰ μὴ ἔχουμε δημοσιογράφους νὰ μᾶς παρακολουθοῦν καὶ περιγράφουν καὶ φωτογράφους νὰ κέρνουν τόσας μοναδικὰς εἰκόνας.

— Καὶ τ' ἀποτελέσματα πῶς τὰ κρίνετε, Ὑψηλότατε; ἐρωτῶ τί ὀὰ κάμουν αἱ Δυνάμεις; Θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ προχωρήσωμεν;

— Αἱ Δυνάμεις λέγεις; Ποιᾶς Δυνάμεις; Νὰ ἦναι καλὰ αἱ Δυνάμεις τῶν ἀνδρῶν μᾶς. Νὰ ἦναι καλὰ ὁ στρατὸς μᾶς. Τὸ φῶσμα τῆς ἀκραιότητος τῆς Τουρκίας δὲν ὑψίσταται πλέον, ἐξηφανίσθη. Θὰ προχωρήσωμεν διαρκῶς καὶ ὀὰ σταματήσωμεν ὅπου δὲν ὀὰ μπορέσωμεν νὰ

προχωρήσωμεν πλέον. Ἀλλὰ μὲ τὸν κατήφορον τοῦ ἤσαν οἱ Ἰούρκοι κανεὶς δὲν εἴμπορει νὰ προῖδῃ τοῦ θὰ ἦναι τὸ τέμα τῆς ἐκστρατείας μας.

Καὶ ὁ πάγκαλος καὶ πάνσοφος πρίγκηψ πλήρης χαρᾶς τοῦ διηγεῖτο διάφορα ἐπεισόδια τοῦ πολέμου, ἐνθὺ περὶ ἡμᾶς δημοσιογράφοι πλείστοι Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐν οἷς ὁ ἐνθουσιώδης Γ. Βῶκος τῆς «Ἀκροπόλεως» πολεμικὸς συνεργάτης προσεπάθουν νὰ μαντεύωσι τίνας ἀνακαινώσεις μοῦ ἔκαμην ἐπὶ τόσῃ ὥραν ὁ συμπαθὴς Πρίγκηψ ὁ παρὰ τὴν πάθῃαι τοῦ ποδὸς τοῦ, παρακολουθῶν ἢ δι' αὐτοκινήτου ἢ ἐφ' ἀμάξης ἢ ἐφιππος τὸν γενναῖον στρατὸν τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου ἀδελφοῦ Ἰού.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΡΤΣΛΑΡ

Ἄλλ' ἐκεῖ τοῦ ἐλέγαμεν αὐτά, αἰφνης ἀναφαίνεται μακρόθεν ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν Βέρροϊαν τραῖνον σιδηροδρομικόν. Μετ' ὀλίγον δὲ τοῦτο φθάνει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Κερτσλάρ. Κατέρχεται δὲ αὐτοῦ ὄλις ἀπροσδοκῆτως λιγηρός, εὐθυμῆτατος καὶ νεανικώτατος, φέρων μικρὰν στολὴν ἐκστρατείας, ὁ ἀειμνήστος Βασιλεὺς Γεώργιος.

Σπεύδουν οἱ ἀγαπητοὶ Ἰῶι Ἰού εἰς ὑποδοχὴν τοῦ εὐτυχῶς γεννητόρος, ὄν καὶ ἀναγκαλίζονται. Ὁ Διάδοχος—Στρατηλάτης, εὐρισκόμενος εἰς τὸ χωρίον Κερτσλάρ πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς 1^{ης} Μεραρχίας, εἰδοποιηθεὶς σπεύδει εἰς συνάντησιν τοῦ λατρευτοῦ Ἰού Πατρός. Συγκινητικώτατῃ ἢ συνάντησις τοῦ Πατρός Βασιλέως καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου. Μόλις ἐγνώσθη ἢ ἔλευσις τοῦ Βασιλέως, τρέχουν εἰς τὸν σταθμὸν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, δακρύοντες ἐκ χαρᾶς καὶ εὐτυχίας. Ὁ ἀλησμόνητος Βασιλεὺς, βλέπων μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ ἓνα στρατιώτην φοροῦντα μανδύαν Τουρκικὴν :

— Ἔ, τοῦ λέγει, κρυώνεις τώρα; Ἐὶ φέρεμα αὐτὸ σὲ ζεσταίνει. Ποῦ τὸ βρήκες;

— Ἀπὸ τὰ Γιαννιτσία, Μεγαλειότατε, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ στρατιώτης. Εἶναι Τουρκικὸς μανδύας.

— Μπράβο σας παιδιά. Σὰς συγχαίρω μὲ ἔλῃ μου τὴν καρδιά.

Καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἀειμνήστος Βασιλεὺς, πλήρης χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας διὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς νίκης καὶ τοὺς θριάμβους, ὑπῆρξεν αὐτὴν τὴν στιγμήν ὁ εὐτυχέστερος γονεὺς, περιβαλλόμενος ἀπὸ τὰ λατρευτὰ Ἰού Ἰέκνα, τὰ ὁποῖα τόσον ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν τὴν Πατρίδα.

ΚΛΗΡΟΣ ΣΤΡΑΤΕΤΟΜΕΝΟΣ

Παράλληλως πρὸς τοὺς ὁπλίτας καὶ ἀξιωματικούς ἐπραξε τὸ καθήκον του καὶ ὁ κληρὸς ἀνώτερος καὶ κατώτερος. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἔτι καθε Σύνταγμα εἶχε καὶ τὸν ἱερέα του, τὸ στρατεύμα παρεκκολλοῦται ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰς τὰ ἐχθρικά ἐδάφη προσελάσεως τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ κορυφή τῆς Ἐκκλησίας, ἢ Α. Π. ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν κύριος Θεόκλητος, ἀγογγύστως ὑποβαλλόμενος εἰς τὰς αὐτὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις, τὸ ψῦχος καὶ τὴν πείναν.

Μόλις ἐγνώσθη ἐν Ἀθήναις ἢ προέλασις τοῦ στρατοῦ ἰδοὺ ὁ Μητροπολίτης εὐρίσκειται εἰς Λάρισσαν, παρακολουθῶν τὴν Α. Μ. τὴν Βασιλισσαν Ὀλγαν. Ἐκεῖθεν δι' αὐτοκινήτου διεπεραιώθη εἰς Σέρβια,

ὅπου ἐπισκέφθη τὸ Νοσοκομεῖον παραμυθῶν τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς κατοίκους, τοὺς φοβερὰ παθόντας ὑπὸ τῶν Ἰούρκων. Εἰς τὴν Κοζάνην παρέστη κατὰ τὴν δρωμοσίαν τῶν νεοσυλλέκτων Κοζανιτῶν, ἐβλογήσας καὶ ἐνθαφίσας αὐτοὺς. Εἰς τὴν Βέρροϊαν παρέστη κατὰ τὴν κηδείαν τῶν πρώτων θυμάτων τοῦ πολέμου, ἀποχαιρετήσας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοὺς ἐκ τῶν τραυμάτων ἢ τῶν ἀσθενειῶν νεκρωθέντας στρατιώτας.

Ὁ Ἄντιβασιλεὺς

ἔμειναν ὁ Διάδοχος καὶ τὸ Ἐπιτελεῖόν Ἰού. Ἡ Α. Υ. ἰδιόχουσαν μέριμναν ἐδείκνυε ὑπὲρ τῆς Αἰδοῦ Πανιερότητος. Ἐφρόντιζε πῶς νὰ μὴ στερηθῇ κλίνης, στρωμνῆς, θερμάνσεως, ἀδιάφορον ἂν ἢ Α. Υ. ἔσπερεῖτο τοιοῦτιον.

— Ἐδῶ τοῦ μένομεν ξεύρετε τί βρήκαμεν; ἔλεγε μειδιῶν ὁ Στρα-

τηλάτης πρὸς τὸν Μητροπολίτην. Στρώμα ἀπὸ ..... κορέους καὶ τοὺς βγάλαμε μὲ τὴ σκοῦπα. Καὶ ἔμωσ ἐκοιμηθήκαμε σὺν τῇ πούπουλα. Ἴδω θὰ σὰς φιλοξενήσωμε καὶ σὰς.

— Σὰς εὐγνωμονῶ, Ὑψηλότατε, ἀπαντὰ ἢ Α. Π. Ὅταν Σαῖς ἄγρυπνος καὶ κακουχούμενος, δὲν ἐνοχλεῖσθε ἀπὸ τέτοια ζῶβρια, ἔμετε ποῦ δὲν πολεμοῦμεν, δὲν πειράζει νὰ ἔχωμεν τὴν συντροφιά τους.

Καὶ ἔμωσ ὁ Μητροπολίτης Κοζάνης εἶχε διαφήση εἰς τὸν Διαδόχον ἑώραον μεταξωτὸν ἐφάπλωμα μὲ κορδελλίτσες, τὸ ὅποιον ἔμωσ ἐκυλλετο εἰς τὸν πηλὸν καὶ ἐβρυπαίνετο ἀπὸ τοὺς κορέους.

Τοῦ Διαδόχου ἐτσιμαζομένου ν' ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, ἐρωτᾷ ὁ Μητροπολίτης :

- Καὶ ποῦ θὰ Σὰς εὔρω, Ὑψηλότατε :
- Ὅπου ἀκούσετε μουῦμ ! ἀπαντὰ ὁ Διαδόχος.

ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΟΥ ΒΑΡΔΑΡ

Ἡ τριήμερος διαμονή μας εἰς Κερτσλάρ δὲν εἶχε μόνον λόγον ἀναπαύσεως τῶν στρατευμάτων. Ὑμείναμεν ἐκεῖ προσδοκῶντες τὴν σύζευξιν τοῦ ποταμοῦ Ἀξιοῦ διὰ ξυλίνης γεφύρας, τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γεφύρας σπουδαίως βλαβείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων. Δι' αὐτὸ καὶ ξυλεία ἄφθονος μετεφέρετο ἐκεῖ σιδηροδρομικῶς. Ἀλλ' ἡ ἐργασία πρὸς ἀποπεράτωσιν ἐβράδυνεν, ἐνῆ ἢ ἀνάγκη τῆς προελάσεως ἐπεβάλλετο διὰ λόγους σπουδαιότητας.

Ἀφίνομεν τὸ Κερτσλάρ τὸ πρωτὶ τῆς 2ῆς Ὀκτωβρίου προχωροῦντες πρὸς τὸ Βαρδάρ, ὅπου ἐλέγετο εἶτι θὰ ἐπεχειρεῖ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν ὁ ἐχθρὸς. Μὲ καιρὸν βροχερὸν καὶ ψῦχος δριμύ ξεκινοῦμεν καὶ πρὸς τὸ ἀπόγευμα φθάνομεν εἰς τὸ Ἑλληνικιώτατον καὶ ἑραιότατον χωρίον Βαλμάδα.

Ἐσταθμεύσαμεν περὶ τὴν ἡμισειαν ὥραν ἐκεῖ, ἀρκετὴν ὥστε πολλοὶ τῶν ἀνδρῶν μας νὰ προμηθευθοῦν ἀπὸ τὸ φιλόξενον χωρίον κοτοπούλια, ἄρτον καὶ ὄσπρια. Ἀλλὰ ταχέως ἐγκατελείψαμεν τοῦτο, ἀκολουθήσαντες παραλλήλως τὴν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ. Ἴδω ἐκεῖ ἡμιτελής ἀκόμη ἢ ξυλίνη γέφυρα, τὴν ὅποιαν ἐπήγνουον ἄνδρες τοῦ μηχανικοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τοὺς ἀξιωματικούς των. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐφροῦρει τάγμα πεζικοῦ ὑπὸ τὸν γενναῖον Ταγματάρχην Νάσον Μήτσον.

80 ΧΙΛ. ΣΤΡΑΤΟΤ ΔΙΑ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ

Προχωροῦντες ὀλονέν πρὸς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ φθάνομεν βράδου-βράδου ὑπὸ βροχὴν βαγδαίαν εἰς τὴν ἡμικατεστραμμένην σιδηρῶν γέφυραν τοῦ Βαρδάρ, πλημμυροῦσαν ἀπὸ στρατεύματα παντὸς ὅπλου. Μυρμηκία ἀνδρῶν, συμφορμὸς διπλόδων, τετραπόδων, θέρυδος δὲ καὶ σύγγυσις ἀπεριγραπτος. Ἐπὶ τῆς γεφύρας ταύτης προχειρῶς στερεωθείσης, διότι οἱ Τούρκοι φεύγοντες κατέστρεψαν τὸ σκελετό-στρωμα αὐτῆς, διήρχοντο συνεχῶς τὰ στρατεύματα.

Ἀλλὰ τί θέαμα μεγαλοπρεπὲς ἐν τῇ ἀγριότητί του. Εἰς ἀξιωματι-

κός, ὁ διακεκριμένος Λοχαγὸς τοῦ Πεζικοῦ κ. Βερνάρδος, τοῦ Στρατηγείου, ἐφιππος, κανονίζει τὴν σειρὰν τῆς διόδου τῶν στρατευμάτων.

† Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΒΑΡΔΑΡ †

(Κατεστραμμένη ἀπὸ τὸν Τούρκον)

συγκεντρωθῆ, ν' ἀνέρχονται ὡς ἀφηνιασμένοι τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ ν' ἀκολουθοῦν κατόπιν τὴν γραμμὴν τῆς γεφύρας καὶ ἔλα ταῦτα νὰ γίνονται μὲ ἠλεκτρικὴν ταχύτητα, χωρὶς ἀκτῖνα φωτός,

Εἶναι ἀπεριγραπτος ἡ εἰκὼν τῆς νυκτὸς ἐκεῖνης. Μὲ σκότος ταρτάρειον, μὲ βροχὴν συνεχῆ καὶ βαγδαίωσιν, μὲ ψῦχος δριμύ καὶ διαπεραστικόν, πῶς νὰ διέλθῃ στρατὸς ἐξ 80 χιλιάδων περίπου.

— Πρῶτα τὸ πυροβολικὸ θὰ περάσῃ, κύριοι ἀξιωματικοί! ἀκούεται ἢ βροντώδης φωνὴ τοῦ Βερνάρδου.

Ἐξέλεπε τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους τοῦ Πυροβολικοῦ, σύροντας τὰ πυροβόλα, τὰ βλητοφόρα ἐκ τοῦ χθαμαλοῦ καὶ βορβορωμένου ἐδάφους ὅπου εἶχαν

διότι οὔτε φλόγα ἤδυνάμεθα ν' ἀνάψωμεν ὡς ἐκ τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου καὶ τῆς πυκνοτάτης βροχῆς. Καὶ ὅμως ἐκ τῶν χιλιάδων ζώων, ἵππων, ἡμιόνων οὐδὲν ἔπαθε, οὐδὲν τετράτροχον ἐκ τεσσάρων ἢ ἐξ ἵππων συρόμενον ἀνετράπη, ἔλα δὲ τὰ τροχοφόρα, ἔλα τὰ υποζύγια τοῦ Μηχανικοῦ καὶ τοῦ Ὑγειονομικοῦ, τὸ Ἴππικὸν ἐπίσης διήλθον ἐκ τῆς γεφύρας ταύτης καὶ μετὰ τὰ τετράποδα, αἱ Μερραρχαὶ κατὰ Συντάγματα μὲ τὰ πυρομαχικὰ καὶ μεταγωγικὰ των καὶ ἔλας τὰς ἐξηρημένους ὑπηρεσίας των.

Ἀληθὲς θαῦμα ὀργανώσεως καὶ μεθοδικότητος, ἀλλὰ καὶ ἀντοχῆς καὶ ταχύτητος ἢ ἐντὸς ὀκτῶ-δέκα ὥρων διέλευσις ἐκ τῆς ἰδίας γεφύρας τοῦ Βασιλέως τῶων χιλ. στρατοῦ παντὸς ἔπλου, ὀφειλόμενα πάντα ταῦτα εἰς τὸν ἰθύνοντα νοῦν καὶ τὴν προνοητικότητα τοῦ Πενικοῦ Στρατηγεῖου.

Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΗΝΗΝ ΜΟΥ

Καὶ αἱ Μερραρχαὶ πᾶσαι, μόλις διήλθον τὴν γέφυραν, ἠκολούθησεν ἑκάστη τὴν διεύθυνσίν τῆς, σύμφωνα πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἐπιτελείου.

Ἡ ἰδική μας Μερραρχία, ἡ I^η, μόλις διήλθε τὴν γέφυραν, ἐστρατοπέδευσε ἐκεῖ που πλησίον εἰς ἔδαφος ἀπαίσιον, ἀληθῶς βορβορώδες καὶ καλαμόσπαρτον, ἐντὸς τοῦ ὀποῦ ὀλισθαίνον ἄνδρες τε καὶ τετράποδα.

Ἦν μαρτυρικὴ ἡ νύξ ἐκεῖνη. Πῶς οἱ ταλαίπυροι στρατιῶται νὰ πήξουν τὰ ἀντίσκηνά των εἰς τοιοῦτον τέναγος καὶ ὑπὸ τὰς πλέον ἀπαισίας συνθήκας. Καὶ ὅμως ἀντέσχον. Οἱ ἀθάνατοι ἄνδρες κατήρτισαν μέσα εἰς τὸ ψηλαφητόν, τὸ μαῖον σκότος νὰ ξεδιπλώσουν τ' ἀντίσκηνά των, νὰ τὰ στήσουν, ἔστω καὶ μέχρι τοῦ μεσονυκτικοῦ βασιανίζόμενοι, καὶ νὰ στεγασθοῦν ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ὥρας ἐντὸς τῶν διαβρόχων αὐτῶν στεγῶν, πατώντες ἐπὶ βορβόρου, πηλοῦ, ὑδάτων.

Ἐίχε παρέλθει ἡ πρώτη μεταμεσονυκτικὰ ὥρα, ἐπότε ἐν τῇ σκηνῇ μου εὐρισκόμενος μετὰ δύο ἀξιωματικῶν, ἀκούω φωνὴν μόλις ἀκουσμένην ἐκ τῆς βραγδαίτητος τοῦ ὑετοῦ, ἐπανελημμένης καλοῦσάν με:

— Κύριε ὑπολοχαγὲ Παρασκευόπουλε!

Σπεύδω εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς φωνῆς καὶ βλέπω — ὄχι τῇ βοήθειᾳ ἠλεκτρικοῦ λαμπτήρος ἀλλὰ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς — τὸν Συνταγματάρχην μου Μπαῖρον μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του λοχαγοῦ Θεοχάρους ἐφιππούς ἀναζητοῦντάς με. Τοὺς ὀδηγῶ εἰς τὴν σκηνήν μου, τοὺς περιθάλλω ἐκ τῶν ἐνότων, τοὺς θερμαίνω ἐκ τῆς παγερᾶς φύξεως, εἰς ἣν εὐρίσκοντο, ἐπανερχόμενοι ἐξ ἄλλου χωρίου ἔπου εἶχον μεταβῆ μετὰ τμήματος τοῦ Συντάγματος, καὶ ἀφοῦ τοῖς παρέσχον πᾶν μέσον θερμαντικὸν ἐν ταιαύταις στιγμαῖς πρόχειρον, ἤκουσα τὰς ἀπεριγράπτους περιπετείας των καὶ τὸ μαρτύριον, τὸ ὀποῖον ὑπέστησαν κατὰ τὴν πρὸς τὸ χωρίον ἐκεῖνο μετάβασίν των.

ΔΙΑΤΑΓΗ ΠΡΟΣ ΝΕΑΝ ΜΑΧΗΝ

Ἦν δοκιμασία φοδερὰ κατὰ τὴν νύκτα ἐκεῖνη. Καὶ ὅμως τὴν ἄνθρωπιν ἄνδρα, διαταγῆς δοθείσης, τὸ Σύνταγμα ἦτο ἔτοιμον πρὸς νέαν πορείαν καὶ οἱ ἄνδρες ἔλοι — διελθόντες νύκτα πλήρη μαρτυροῦ, σταθήσεων, νύκτα παγετώδη καὶ ὑετώδη — μὲ τὰ ἐξαρτήματά των ἔλοι ἀναμένοντες διαταγᾶς. Ἐθαύματα τὴν ἀντοχὴν τῶν ἀνδρῶν μας, τὴν καρτερικότητα, τὸ ἀγόγγυστον καὶ πειθαρχικόν, τὴν σωματικὴν ἀλκήν, τὸν ἀνδρισμὸν των.

Μετ' ὀλίγον ἐφθάσε διαταγὴ τοῦ Στρατηγεῖου:

— Ὡρα ἐβδόμη ἢ Μερραρχία θὰ ἐκκινήσῃ πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὡρα δεκάτη θὰ γίνῃ μάχη!

Ἦν τὸ Σύνταγμα μας πειθαρχοῦν, πλήρες, ἄριτον χωρὶς ἓνα ἀσθενῆ, βραδυποροῦντα ἢ ἀνάπηρον, ὤδευσε δρμητικὸν πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ! Θαυμασμοῦ ἀξίος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, ὄχι μόνον διὰ τὰς μαχητικὰς ἀρετὰς του, ἀλλὰ διὰ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας, τῆς πειθαρχίας, τῆς αὐτοθυσίας.

Ἦν 7 1/2 ἔκκενοῦμεν ἀπὸ τὴν θέσιν ἐκεῖνη ἐν βροχῇ βραγδαίτη, μὲ διεύθυνσιν ἀντιθετοῦ πρὸς τὴν ἰδικήν μας, δι' αὐτὸ καὶ τὴν πορείαν μας καθίστα ἐπίπονον καὶ δυσχερῆ πρὸς τὸς δὲ καὶ ἔδαφος ὀλισθηρὸν, σχεδὸν λιμνάζον.

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς ψίθυροι μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν ἠκούσθησαν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπρότεινε εἰς τὸν Διάδοχον τὴν ἐσπέραν τῆς Πέμπτης — 25 Ὀκτωβρίου — ἀναχωρῆν καὶ εἶτι ὁ Ἑλληὴν Ἀρχιστράτηγος, μὴ εὐρίσκων τοὺς ἔρους αὐτῆς ἱκανοποιητικοῦς, ἠρνήθη τὴν ἐναρξιν διαπραγματεύσεων διατάξας προέλασιν τῶν στρατευμάτων.

Καὶ παρὰ τὴν καιρικὴν κατάστασιν, τὸ θέαμα ἐν τῇ πεδιάδι ἐκεῖνη τῇ δύο-τρεις ὥρας ἀπεχούσῃ τῆς Θεσσαλονίκης ἐξόχως ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Ὀλῆ ἢ πεδιάς κατελημμένη σχεδὸν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἐδεύοντο ἔλα κατὰ τῆς Μακεδονικῆς πρωτεύουσος! Ἦ κατὰ παραγωγὴν προέλασις τῶν ὀκτῶ ἰσως Μερραρχῶν κατὰ διαστήματα κανονικὰ γινομένη, ἀπετέλει ἀπεριγράφτον θέαμα. Ποῦ νὰ φαντασθῆ κανεὶς ὅτι ἡ μικρὰ πατρίς μας ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ ἔξωθεν τῆς Θεσσαλονίκης 80—100 χιλ. ἀνδρῶν μὲ ἀριτίωτατον τὸν ὀπλισμὸν, μὲ πλήρη τὰ ἐφόδιά των, ἔτοιμον πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐπικράτησιν. Ἀληθῶς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους κατεφάνη περὶ λαμπρον ἐν τῇ παρατάξει τῆς πρὸ τῆς Θεσσαλονίκης στρατιᾶς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου Κωνσταντίνου.

ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΑΤΜΟΜΗΧΑΝΗΣ ΚΑΙ ΒΑΓΟΝΙΟΥ

Παρήλθεν ἡ ὀγδόη ὥρα, ἡ ἐνάτη, ἡ δεκάτη. Ἦν τὸ Σύνταγμα μας ἀκολουθοῦν παραλλήλως τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν προχωρεῖ δλοέν. Ἦδὸ ἀντικρύζομεν τὰ ὀφώματα ἔξωθεν τῆς Θεσσαλονίκης, ἔπου ἦτο ὁ ἐχθρὸς ὀχυρωμένος: ὄχι πλέον εἰς ἀπόστασιν βολῆς τηλεβόλου εὐρισκόμεθα ἀλλ' ἀπλοῦστατα ὀπλου μάουζερ. Καὶ ὅμως ὁ ἐχθρὸς δὲν

προκαλεί. Ἐκεῖ δὲ ποῦ ἐξεφράζομεν πάντες τὴν ἀπορίαν μας πῶς ὁ ἐχθρὸς ἀφ' ὑψηλοῦ παρακολουθῶν τὴν προέλασιν τῶν Ἑλληνικῶν φάλαγγων καὶ μάλιστα συγκεντρωμένων, δὲν σπεύδει ν' ἀποσυνθέσῃ αὐτάς, δι' ἄμοιβροντίας πυροβολικοῦ, αἴφνης ἀκούομεν συριγγὸν ἀπὸ μακρυσμένου μέρους καὶ μετὰ τινα λεπτὰ βλέπομεν ἀναφαινομένην ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀτμομηχανήν, σύρουσαν ἐν βαγόνιον.

Τὸ ἀπροσδόκητον θραμα ἐννοεῖται μᾶς ἐξέπληξεν· ἀλλ' ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διαδόσεις τῆς νυκτὸς περὶ ὑποβύλης προτάσεων ἀνακωχῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, συνεδύσαμεν τὰ γεγονότα καὶ ἐπέσθημεν περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ. Καὶ ἡ πεποίθησίς μας ἐδραϊώθη πλέον, ὅταν, ἐφ' ὅσον προσήγγιζε πρὸς ἡμᾶς ἡ ἀτμομηχανή, εἶδομεν λευκὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς. Ἡμεῖον ὀλοφάνερρον τῆς παραδόσεως τοῦ ἐχθροῦ ἄνευ ὄρων.

Προσθέτω ὅτι ἐσχολιάζομεν, οἱ ἀξιωματικοὶ ἰδίως, τὸ πρᾶγμα μὲ τὴν μεγαλειτέραν αἰσιοδοξίαν, οἱ δὲ ἄνδρες μας, ἀντιληφθέντες καὶ αὐτοὶ τὰ γινόμενα, περιχαρεῖς καὶ ἐνθουσιώδεις ἔλεγον:

— Ἦτανε θαῦμα τοῦ Ἁγίου Δημήτρη! Δόξα νᾶχη ὁ καθαλλάρης Ἅγιος ποῦ δὲν ἀνοίξε νέα μάχη καὶ δὲν ἐχύθη αἷμα χριστιανικό.

Ὅταν προσήγγισεν εἰς τὸ τμήμα μας τὸ τραῖνον τὸ σταματῶμεν. Ἀξιωματικοὶ τοῦ Συντάγματος πλησιάζουν καὶ ἐρωτοῦν ποῦ διευθύνεται. Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσῃ ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ εἶναι οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Πρόξενοι τῶν Δυνάμεων καὶ ὁ Διοικητὴς αὐτῆς καὶ μεταβαίνουν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Διαδόχου, ἐπετρέψαμεν τὴν προχώρησιν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἐνῆν τὰ στρατεύματά μας χωρὶς καὶ ν' ἀνακόψουν τὸν δρόμον, ἐνθουσιώδη βαίνουν μετὰ ταχύτητος πρὸς τὰ ἔμπροσ.

Ἀκριβῶς περὶ τὴν μεσημέριαν ἀνερχόμεθα ὑψώματά τινα, ἐπάθην ἀντικρύζομεν τὰ ἐχθρικά ὄχυράματα, ἀπέχοντα ἡμῶν περίπου χίλια μέτρα.

Ὅχι ἦν φωνή, ὄχι ἦν ἀκρόασις ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ. Ἰσταματήσαμεν ἐκεῖ ὀλίγον, ὅποτε ἀκούσαμεν ἀπέναντι πρὸς τὸν ἐχθρὸν σαλπύματα· οἱ ἀπειρότεροι ἐξέλαβον ταῦτα ὡς ὀρητήρια σαλπύματα ἐπιθέσεως· ἀλλὰ κάθε ἄλλο παρὰ ταιούτη πρόθεσις ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ ὑπῆρχε. Σαλπικταὶ ἐσήμαιναν ἐκχειρίαν, καὶ πράγματι κατήλθον τῶν ὑψωμάτων ἀξιωματικοὶ δύο μετὰ σαλπικτῶν, ὧν εἰς ἐκράτει λευκὴν σημαίαν καὶ ὅστινες ἀνέμενον τοὺς ἰδικούς μας. Καὶ τότε ἔσπευσαν ἀξιωματικοὶ ἰδικοί μας πρὸς τοὺς ὀποίους εἶπον ὅτι ἔλαβον διαταγὰς νὰ μὴ πυροβολήσουν καὶ παρεκάλουν ἡμᾶς νὰ πράξωμεν τὰ ἴδια.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΑΝΕΤ ΟΥΩΝ

Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν εἶχομεν ἀκόμη λάβει διαταγὰς περὶ ἀνακωχῆς. Καθ' ἦν στιγμὴν ὅμως ἀντηλλάσσοντο ταῦτα, ἐφθασεν ἡ διαταγὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅτι ὁ ἐχθρὸς παρεδόθη ἄνευ ὄρων καὶ ὅτι ὁ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην δρόμος εἶναι ἐλεύθερος διὰ τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα.

Φαντάζεται κανεὶς τὸν τρελλὸν ἐνθουσιασμὸν ἀξιωματικῶν καὶ ἐπλιτῶν. Εὐρισκόμεθα αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὸν Ἐχέδωρον, Γαλλικὸν λεγόμενον ποταμὸν, μιάμισυ σχεδὸν ὄραν ἀπέχοντα τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ πῶς διήλθεν ἡ Μεραρχία μας τὴν γέφυραν αὐτὴν, ἐνῆν οἱ περισσότεροι ἄνδρες διέδωσαν τὸν ἀβαθῆ ἄλλως ποταμὸν καὶ εὐρέθημεν, ὡς νὰ εἶχωμεν πτερά, εἰς τὰ Τρία Χανία, ἀπερίγραπτον.

Καὶ ἡ μὲν 7^η Μεραρχία ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐνῆν ἡ ἰδικὴ μας 1^η Μεραρχία ἐστρατοπέδευσε εἰς τὰ περίε τῆς γεφύρας τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ χωρεῖα.

Εἰς τὰ Τρία Χανία

Τὸ 12ον Σύνταγμά μας κατεσκήνωσεν εἰς τὰ Τρία Χανία, πυρπολημένον μικρὸν συνοικισμόν, ὅπου μόνον ἀποθήκας τινὰς εὑρομεν ἐστεγασμένας καὶ μικρὸν οἰκίσκον ἐνῆν διενυκτερεύσαμεν μετὰ τοῦ Συνταγματάρχου. Τὸ Τάγμα μας διετάχθη καὶ ἔκαμε προφυλακὰς. Ἄλλ' ἡμεῖς στερούμενοι σαφεστέρων πληροφοριῶν περὶ τῶν ὄρων τῆς παραδόσεως, ἀπεφασίσαμεν νὰ προσέλθωμεν εἰς κατ' εὐθείαν συνεννόησιν μὲ τοὺς ὑπὲρ τὰ 500 μέτρα εὐρισκομένους εἰς τὰς προφυλακὰς Τούρκους ἀξιωματικούς. Καὶ ἐστείλαμεν πάραυτα ἕνα πρὸς αὐτοὺς Ἑλληνα Τουρκομαθῆ, ἀκολουθοῦντα τὸ Σύνταγμά μας, πρὸς τὰς ἐχθρικές προφυλακὰς, προσκαλοῦντες τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν Τούρκους ἀξιωματικούς νὰ ἔλθωσι καὶ μᾶς δηλώσωσι τί διαταγὰς εἶχον.

Μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται ὁ ἀπεσταλμένος ἡμῶν συνοδευόμενος ὑπὸ τεσσάρων Τούρκων ἀξιωματικῶν. Προχωροῦμεν πρὸς αὐτοὺς ἐφιπποὶ ὁ Ἰπασπιστὴς τοῦ Συντάγματος λοχαγὸς Θεοχάρης, ὁ λοχαγὸς Σουμπασάκος, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Ροδόπουλος καὶ ὁ ὑποφαινόμενος. Φθάνουν εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Τούρκοι ἀξιωματικοὶ ἄοπλοι, πελιδνοὶ τὴν ὄψιν, κατεπτοημένοι. Μᾶς χαιρετοῦν διὰ τεμενᾶ. Τοὺς ἐρωτῶμεν, διερχομένου τοῦ Ἑλληνικοῦ συνοδοῦ μας, τί διαταγὰς ἔλαβον. Μᾶς ἀπαντοῦν, ὅτι ἔχουν διαταγὴν νὰ μὴ πυροβολήσουν.

— Καὶ νὰ παραδοθῆτε; τοὺς ἐρωτῶμεν.

— Ἐτέοια διαταγὴ δὲν ἐλάδομεν ἀκόμη, μᾶς ἀπαντοῦν.

Ἠρώτησα, ἂν τις ἐξ αὐτῶν εἶναι Ἄλβανός.

— Ἐγὼ εἶμαι, μοῦ ἀπαντᾷ Ἄλβανιστὴ ἀνθυπολοχαγὸς τις ὑπερχαίρων διότι τοῦ ὠμίλησα τὴν γλῶσσάν του καὶ ἀνακτῆσας θάρρος.

— Καὶ πῶς ἔβρισκσαι ἐκεῖ; τὸν ἐρωτῶ. Ἡ θέσις σου εἶναι μαζὺ μας.

— Ἰὲ, μοῦ ἀπαντᾷ περίλυπος· ἐδῶ εὐρέθηκα· τὸ πῶς, μὴ ἐρωτᾷς.

Ἠρκέσθημεν εἰς τὴν μικρὰν ταύτην συνομιλίαν καὶ ἀφῆσαμεν αὐτοὺς ἐλεύθερους. Ἀποχαιρετίσαντες ἡμᾶς ἀπῆλθον κατηφείς εἰς τὰς θέσεις των, ἐνῆν ἡμεῖς ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια.

Εορτὴ εορτῶν

Ἀληθινὴ ἐορτὴ εορτῶν διὰ τὰ Ἑλληνικά ὅπλα ἡ ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἀξιωματικοὶ καὶ ἐπλιτᾶι εὐρισκόμενοι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης ἐδοξάζομεν τὸν Ἰψιστον, διότι ἠτύχησαμεν μετὰ τρεῖς

έβδομάδας από των Ἑλληνικῶν συνόρων νά εὑρεθῶμεν εἰς τήν Μακεδονικήν Πρωτεύουσαν.

Καί ἐνῷ ἀντικείμενον τῆς ἑμιλίας μας ἦτο τὸ μέγα, τὸ κοσμοστορικὸν ζήτημα τῆς παραδόσεως τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ Ὑπαίτιν εἶχον ἤδη φθάσει οἱ Ἡρόξενοι μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, οἵτινες καί υπέγραψαν πρωτόκολλον περὶ τῆς ἀνευ ἔρων παραδόσεως τῆς πόλεως ἐνώπιον τοῦ Διαδόχου καὶ τοῦ Ἐπιτελείου του.

Καί ἐνῷ ἡμεῖς ἐσταθμεύσαμεν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ἡ 7η Μεραρχία προήλασε καὶ τὸ βράδυ τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου εὑρίσκατο πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως. Τὴν νύκτα εἰσηλθὼν ὁ Μέραρχος Συνταγματάρχης Κλεομένης μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν εἰς ἐξέδρα καταλύματος διὰ τὸ στρατεῦμα. Στρατὸς ὅμως δὲν εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν πόλιν, μολονότι αὕτη εἶχε παραδοθῆ.

Τὸ πρωὶ τῆς 27ῆς ζήτη ἔγγραφον ἀδειαν ἀπὸ τὸν Συνταγματάρχην μου διὰ Θεσσαλονικὴν ὁ διοικητὴς μου προθύμως μοῦ ἐχορήγησε τοιαύτην διὰ λόγους ὑπηρεσίας. Ἡ χαρὰ μου ἀπερίγραπτος. Παρέλαθα τὸν ἱπποκόμον μου, δύο στρατιώτας τὸν Κ. Παζετόπουλον καὶ Παπαγεωργίου καὶ ἠκολουθήσαμεν τὴν πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν ὁδόν. Προχωροῦντες ἀριστερὰ εἶχομεν τὰς προφυλακὰς τοῦ ἐχθροῦ. Δὲν λησμονῶ τὴν ἐντύπωσιν ποῦ μοῦ ἔκαμαν Ὑοῦρκοι ἀξιωματικοὶ κατερχόμενοι καὶ προσλιπαροῦντές με νά διατάξω τοὺς ἰδικούς μας στρατιώτας μὴ κατὰ λάθος πυροβολήσουν κατὰ τῶν προφυλακῶν. Τοὺς διέβεβαίωσα, ὅτι αἱ προφυλακαὶ μας εἶχον αὐστηρὰς διαταγὰς νά μὴ πυροβολοῦν.

Μετὰ μίαν περίπου ὥραν, ὡς ἐπὶ πτερύγων ἀνέμου σπεύδων ἐπιπτος εὑρίσκομαι εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως. Καθ' ὅδον συναντῶ Ἑλληνας ζητωκραυγάζοντας καὶ δακρύνοντας ἐκ χαρᾶς. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς πόλεως εἶδα πολυαριθμούς στρατιώτας.

ΠΩΣ ΕἰΣΗΛΘΑ Εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν

Ὅταν ἐφθάσα πλεόν εἰς τὸν σταθμὸν καὶ ἦτο 8 1/2 π. μ., εἶδα πλείστους στρατιώτας καὶ ἀξιωματικούς περιφερομένους ἐκεῖ. Ἡ συγκίνησίς μου μεγίστη. Οἱ Ἑλληνας Θεσσαλονικῆς βλέποντες ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας δὲν ἐγνώριζον πῶς νά ἐκδηλώσουν τὴν χαρὰν των. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ κατήλθον συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν μου, εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ὅπου τὰ ξενοδοχεῖα. Εἰσηλθὼν εἰς ἐν τούτων. Μόλις εἶδον ἀξιωματικὸν οἱ ἐν αὐτῷ εὑρισκόμενοι καὶ πανηγυρίζοντες τὴν ἐλευθερίαν Ἑλληνας, ἠγγέθησαν, ὡς εἰς ἄνθρωπος, κραυγάζοντας:

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς! Ζήτω ὁ Διάδοχος! Ζήτω τὸ Ἕθνος! Καὶ δακρύνοντες ἤρχοντο καὶ κατεφίλουν καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς ἀνδρας.

— Σήμερον ἡμεῖς ἔχουμε Πάσχα. Χριστὸς ἀνέστη, κύριε ὑπολογαγέ! Ἀνάστασιν ἔχουμε!

Καὶ μοῦ προσέφεραν κόκκιν' ἀγά, τὰ ὅποια ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης διένειμαν εἰς ἡμᾶς.

Μολονότι κατάκοποι, κακουχημένοι, πειναλέοι, ἐστάθη ἀδύνατον ἀπὸ τὴν συγκίνησιν νά γευματίσωμεν. Καί ὅμως μᾶς προσέφεραν οἱ καλοὶ ἐκείνοι: Ἑλληνας ὅ,τι εἶχε τὸ Ξενοδοχεῖον, ὅταν δὲ ἐφεύγομεν, μᾶς προέπεμψαν ἐν ζητωκραυγαῖς, ἐν ἐνθουσιασμῷ ἀπεριγράπτῳ.

Ἐισελθὼν εἰς κουρείον τι ἐγενόμην δεκτὸς ὑπὸ τοῦ κουρέως μ' ἐξαιρετικὴν ἐγκαρδιότητα.

— Ἐλάτε νά σᾶς περιποιηθῶ ἐγώ, κύριε ἀξιωματικέ. Πρώτη φορά βλέπω ἀξιωματικὸν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Καί ὁ καλὸς κουρέως τόσοσιν εἶχε συγκινηθῆ, ὥστε μὲ δυσκολίαν ἐχειρίζετο τὸ ξυράφι του, τρέμων ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ἀν δὲ δὲν τὸν καθίστων προσεκτικόν, ἦτο ἐνδεχόμενον νά ἐφιλοδωροῦμην μὲ καμμιὰν ξυραφιὰ εἰρηνικωτάτην, κατόπιν τόσων ἄλλων κακουχιῶν τοῦ πολέμου.

Κατήλθομεν εἰς τὸ «Σπλέντιτ» καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα ξενοδοχεῖα. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κόσμου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείματος, ζωηρότατος. Μὴ γνωρίζων τί γίνεται εἰς τὴν πόλιν, ἐπέβην ἀμάξης, παρακαλέσας τὸν ἀμαξηλάτην νά μὲ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν περιφημὸν ἑκπαλιὴν Ἀλατίνι, ὅπου ἐφρουρεῖτο ὁ ἐκπτωτὸς Μουλτᾶνος Ἀβδούλ Χαμίτ. Δὲν δύναμαι νά περιγράψω τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πλήθους. Ὅλοι οἱ ἐξῴσται σημαυστόλιστοι καὶ ἀνιστόλιστοι, πλήρεις κόσμου χειροκρατοῦντος, ζητωκραυγάζοντες, ἐπευφημοῦντες, βαίνοντας ἡμᾶς μὲ ἀνοη καὶ δάφνας καὶ στεφάνους. Ἐκ λόγων προνοίας ἐσκέφθην νά ἀπομακρυνθῶ τοῦ κέντρον, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Διέρχομαι τὴν παραλιακὴν λεωφόρον ἐν Οὐριάδῃ. Ἡ ἀμαξα πλήρης ἀνθέων, στεφάνων. Πολλοὶ διάφοροι ἐκράτουν τὴν ἀμαξαν διὰ νά μὲ χαιρετοῦν, ἐκδηλώνοντες διὰ μυριῶν συγκινητικῶν φράσεων τὸν ἐνθουσιασμὸν των. Κατησπάζοντο ἐμὲ, τὸ ἀμπέχονόν μου, τὸ ξιφὸς μου.

Ἠλέπιον τὸ πομπῶδες τῆς ἐκδηλώσεως, παρεκάλεσα τὸν ἀμαξηλάτην εἰς τὴν ἐπιστροφὴν νά μὲ περάσῃ ἀπὸ ἄλλον δρόμον.

— Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα θά ἴδοῦμε, κ. ἀξιωματικέ, μοῦ λέγει ὁ ἀμαξηλάτης.

Καὶ πράγματι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν διήλθομεν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν συνοικίαν. Μυριμηθῶν τὸ πλήθος, αἱ δὲ οἰκίαι καὶ τὰ καταστήματα ἦσαν ἀέρατα ἀπὸ τὰς σημαίας, ἀπὸ τὰ ἀνοη καὶ ἀπὸ στολισμούς πλουσιωτάτους. Ἦτο ἀδύνατον νά προχωρῇ τὸ ἀμάξι μου καὶ μόλις πρὸς τὸ βράδυ κατάρθωσα νά εὔρω διέξοδόν τινα, ἀφοῦ ὅμως συνέλεξα ὅλα τὰ βιβλιόνητα εἰς τὸ ἀμάξι μου ἀνοη, τηρήσας αὐτὰ ὡς μίαν ἀληθινὸν ἀνάμνησιν ἐκ τῆς εἰσόδου μου εἰς τὴν Ἑλληνικωτάτην Μακεδονικήν Πρωτεύουσαν.

Ἡ Εἰσοδος τῶν Ἑτζωνῶν

Ἦτο 4 π. μ. ὅποτε εἰσήρχοντο οἱ ἀθάνατοι εὐζωνοὶ καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ καταληφθέντα δι' αὐτοὺς οἰκήματα. Πανδαιμόνιον κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν ἡρωϊκῶν εὐζωνικῶν ταγμάτων μὲ τοὺς διοικητὰς των

*I. A. ΑΡΣΕΝΗ: ΜΙΧ. Α. ΡΑΦΗΛΟΒΙΤΣ "ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΑ", * 32^{ον}

κ. κ. Φικιώρην και Λούρον. Τὴν 27^{ην} ἀπὸ πρωῆας ἡ Θεσσαλονίκη ἐπλημ-
μύρησε πλεόν ἀπὸ ἀξιωματικούς και στρατιώτας Ἑλλήνας.

Νὰ ἐπιχειρήσῃ γὰ περιγράψῃ τις τί ἐγένετο ἐν τῇ πόλει κατὰ τὴν
ἄφιξιν τοῦ Διαδόχου τὴν πρώτην τῆς 28^{ης} ἢ τὴν τοῦ Βασιλέως Γε-
ωργίου τὴν 29^{ην} ἢ τὴν τῆς Βασιλείας Ὀλγας εἶναι τι ἀνέφικτον, αἱ
ἐφημερίδες δὲ λεπτομερῶς περιέγραψαν τὰ τῆς ἀποθειωτικῆς αὐτῆς δε-
ξιώσεως τοῦ στρατοῦ, τοῦ Διαδόχου και τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως μας
Γεωργίου.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ ΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Ἄλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὴν μνήμην μου τὸ μεγα-
λοπρεπὲς θέαμα τῆς εἰσόδου εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἑλληνικῆς Θεσσα-
λονίκης ἐξήκοντα μεταγωγικῶν και ἐμπορικῶν Ἑλληνικῶν σκαφῶν,
ἕλων σημαιοστολιστῶν και διὰ συριγμάτων ἐκδηλούντων τὸν θρίαμ-
βον τῶν Ἑλληνικῶν ἔπλων. Δάκρυα συγκινήσεως, μέγαν ἐνθουσια-
σμόν, αἰσθημα ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἐπροκάλεσεν ἡ κατὰ τὴν 1^{ην}
Νοεμβρίου πανηγυρικὴ αὐτῆ εἰσόδος. Μετὰ τὸ γνωστὸν ἐπεισόδιον
μεταξὺ τοῦ κυβερνήτου τοῦ Ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ και τοῦ Γάλλου
ἀξιωματικοῦ τοῦ διευθύνοντος Τουρκικὸν ἀλλ' ὑπὸ Ἑλληνικὴν σημαίαν
ἔρμουλκόν, πυροβοληθὲν διότι ἤρνεϊτο νὰ σταματήσῃ κατὰ τὴν εἰσο-
δον τοῦ Καρμισιουρηῦ και ἐδηγήσῃ τὰ Ἑλληνικὰ πλοία εἰς τὸν
λιμένα ἕνεκα τοῦ ἐκ τῶν τορπιλλῶν κινδύνου—ἐπεισόδιον προκαλέσαν
ἐκανοποίησιν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν μεταδάντων ἐπὶ
τοῦ Γαλλικοῦ πολεμικοῦ και δοσάντων ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἐνεργείας
αὐτῶν ταύτης εἰς τὸν Γάλλον κυβερνήτην—τὸ θέαμα τῆς κατὰ παρα-
γωγὴν εἰσόδου τῶν πλοίων τούτων εἰς τὸν λιμένα μας ἦτο μεγαλο-
πρεπέστατον.

Τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου εἰσῆρχοντο τὰ ἀτιμόπλοιά μας και ἠγκυ-
ροδύλου εἰς τὸ κέντρον τοῦ λιμένος και παρὰ τὴν προκυμαίαν, ἐνῆ
χιλιάδες κόσμου παρηκολούθουν ἀπὸ τῆς παραλίας, Ἑλλήνες, Βούλ-
γαροι, Τούρκοι, Σέρβοι, Ἰσραηλίται, Κόρμηκαί, τὸ μοναδικὸν θέαμα.
Ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ ξενοδοχείου «Ὀλυμπος» μηχανὴ κινήματογρα-
φικὴ ἀπετύπου τὴν μάγον εἰκόνα ἢ ἑποία βεβαίως θάπετέλει μίαν
ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας σελίδας τῶν ἐν Θεσσαλονίκη Ἑλληνικῶν ἑορτῶν.

Και ἄλλα ἀτιμόπλοια προήρχοντο ἐξ Ἑλευθεροχωρίου, ἄλλα ἐκ Πει-
ραιῶς, ἄλλα ἐκ Βόλου ὑποστάντα μαρτυρικὴν δοκιμασίαν ἐκ τῆς τρι-
κυμίας κ' ἐκ τῆς τριήμερου πρὸ τοῦ Καρμισιουρηῦ ἀγκυροβολίας.
Ἐπὶ τινος μάλιστα ἀτιμοπλοίου, ἔπου ἦτο τὸ χειρουργεῖον, τὴν νύκτα
τῆς 29^{ης} Νοεμβρίου κεραυνὸς ἐπέσεν ἐπὶ τοῦ ἰατοῦ του, ὡς ἐκ θαύ-
ματος δ' ἐσώθησαν οἱ οἱ ἐπιβάται ἐκ βεβαίου καταποντισμοῦ.

Ἄγγλος δημοσιογράφος, ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἡμερησίου Χρονο-
γράφου» κ. Στῆβενς, μοῦ ἔλεγεν:

—Ὅτε ἡ Ἄγγλια αὐτῆ, ἡ μεγάλη Παλασσοκράτειρα, ἦτο δυνατόν
νὰ συγκεντρώσῃ ἐντὸς δύο μῶλις ἡμερῶν ἐξήκοντα σκάφη εἰς ἓνα και

τὸν αὐτὸν λιμένα. Μένω κατάπληκτος πρὸ τοῦ μοναδικοῦ τούτου
θριάμβου τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος.

ΑΙ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑΙ

Τί δὲ νὰ εἶπω διὰ τὴν λατρείαν τῆς ὁποίας ἀπολαύουν παρὰ τῆς
στρατῆς αἱ Πριγκήπισσαι; Εἰς ποίας θυσίας και εἰς πόσους κόπους δὲν
ὑπεβλήθησαν περιθάλπουσαι, παρηγοροῦσαι, γλυκαίνουσαι, περι-
ποιούμεναι τοὺς τραυματίας; Ἡ Πριγκήπισσα Ἑλένη, ἡ Πριγκήπισσα
Ἀλίκη ἐγένοντο τὸ ἀντικείμενον τῆς δλοφύχου στοργῆς τῶν τραυ-
ματιῶν μας. Ἀφήκαν πληγωμένον ἀπεριποίητον, εἰς τὸν ὄποιον νὰ
μὴ ἐπεδαφίλευσαν τὴν τρυφερωτέραν τῶν περιποιήσεων; Ἡ γλυκυ-
τάτη Πριγκήπισσα Ἑλένη, ἡ συμπαθεστάτη Πριγκήπισσα Ἀλίκη, ὡς
ἄγγελοι παρηγόροι, ὡς μητέρες φιλόστοργοι περιέβαλλον τοὺς τραυμα-
τίας. Ἡ Ἀλίκη ἐπλυνε τοὺς πόδας ἐδζώνου τραυματίου, και ἠσπά-
σθη ἄλλον εἰς τὸ τραυματισμένον πρόσωπον και ἐν μῆ λέξει ἔκα-
μαν θαύματα φιλοστοργίας, ἀντικαταστήσασαι τὰς μητέρας, τὰς ἀδελ-
φὰς τῶν τραυματιῶν.

Ἐκ δὲ τῶν Κυριῶν μας, ποῦ δὲν εὐρέθη, ποῖον δὲν ἐγλύκανε, ποῖον
δὲν ἐπαρηγόρησε, ποῖον δὲν ἐθέρμανεν ἢ ἀνεξάντλητος εἰς εὐποιαν
Κυρία Σοφίη Σχλήμαν, μετὰ τῆς Κυρίας Ναδίης Ἄγ. Σχλήμαν, τῆς
Κυρίας Ἀνδρομαίχης Μελᾶ και ἄλλων κυριῶν, αἵτινες ἐφρόντιζον ὄχι μόνον
πῶς νὰ θεραπεύουν τοὺς τραυματίας, ἀλλὰ νὰ τοὺς τρέφουν, νὰ
τοὺς ἐνδύουν και χρηματικῶς ἀκόμη νὰ τοὺς διευκολύνουν.

Η ΟΨΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ποία ἡ ὄψις τῆς Θεσσαλονίκης; Πανοπερμία, οὐγγυαίς γλωσσῶν,
μορφῶν, ἐθνικοτήτων. Πρυτανεύει ἡ Ἑλληνικὴ ὄψις, διότι ἔπου στα-
θῆς Ἑλληνικὴν γλώσσαν ἀκούεις, Ἑλληνικὸν στρατὸν βλέπεις, Ἑλ-
ληνικὸν στόλον ἀντικρύζεις. Καὶ κατὰ ξηρὰν και κατὰ θάλασσαν δια-
κρίνει και ὁ τυφλὸς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπεροχὴν, πρᾶγμα τὸ ὄποιον ἀνα-
γνωρίζουν οἱ οἱ ξένοι και πρὸ πάντων οἱ Βούλγαροι... Τὸ τί ἐγι-
νετο εἰς τὰ καφενεῖα ἀπερίγραπτον. Εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον «Ὀλυμπος»
τὸ θέαμα τοῦ συμφορμῶν στρατιωτικῶν και πολιτῶν σὲ
θαμβώνει. Ἀδύνατον νὰ εὐρῆς κάθισμα. Ἄμωτις και
παλιῆροια κόσμου ποικιλωτάτου. Ἀξιωματικοὶ μετὰ
στρατιωτῶν συμφορμένοι. Συναντήσεις στρατιωτῶν μετὰ
συγγενῶν και φίλων συγκινητικώταται. Καὶ ἦκουες δι-
αλόγους:

— Ἀλήθεια, πῶς ἐσώθης ἀπὸ τὴν δόδιδα ἐκείνη; Θυ-
μάσαι τὴν μάχην τῶν Γιουμισιῶν; Πῶς πέρασες στὸ
Γλύκιστο;

Και ἔρχονται και παρέρχονται στρατιῶται και ἀξιο-
ματικοὶ ἐξηντλημένοι, καχεκτικοὶ, μόλις ἀναλαβόντες
ἐκ τῶν ἀπεριγράπτου ἀπαισιότητος κακουχιῶν. Διότι

ἐπὶ τέλους εἰς τὴν μάχην ξεύρει ὁ στρατιώτης ὅτι πολεμεῖ, ὅτι θὰ τὸν εὕρῃ μία σφαῖρα, μία βόλις. Ἀλλὰ ποῦ ἀφίνεις τὰ ψόχη, τὸ βρέξιμο ἀπὸ τὰς Θεομηνίας, τὴν ὑπνωσιν εἰς τὸ ὑπαιθρον;

Καὶ ὅμως, Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἠκούοντο ἐξ ἄλλου λέγοντες:
— Καλὰ παιδιὰ, σὰν νὰ ξεσυνειθέσαμε ἐδῶ στήν ἀνάπαυσι καὶ στήν ἡσυχία. Καὶ ἀβρωστήσαμε μάλιστα. Καιρὸς εἶναι ν' ἀφήσουμε τὴν πόλι καὶ νὰ πάρομε πάλι τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους. Ἐκεῖ εἶναι ὑγεία, ἐδῶ εἶναι σαπίλα!

Πράγματι δὲ τί θαυματουργὸν τὸ ὑπαιθρον! Παρ' ἑλας τὰς καταπονθήσεις καὶ τὰς κακουχίας, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τοὺς βραδυποροῦντας, ὅλοι οἱ στρατιῶται εἶχον πλήρη ὑγείαν, κανεὶς δὲν ἠσθένησε σοβαρῶς.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΑΧΣΙΝ ΠΑΣΣΑΝ

Ἐἰς τὴν κεντρικὴν λέσχην τῆς πόλεως, τὴν περιφημιον λέσχην τῆς «Ἐνώσεως καὶ Προόδου», ἔπαι ἐσφυρηλατεῖτο ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων τὸ μακαριὰ τῆ λήξει Τουρκικὸν Σύνταγμα, πλησίον τοῦ φρουραρχείου μας, ἐτοποδετήθησαν ὅλοι οἱ παραδοθέντες Τούρκοι ἀξιωματικοί, 200 ἐν ὄλῳ.

Ἐἶχα πολλὴν περιέργειαν νὰ γνωρίσω προσωπικῶς τὸν Τούρκον ἀρχιστράτηγον, τὸν περιώνυμον *Χασὴν Ταχσὴν*, συνοδευόμενος δὲ παρὰ τοῦ ἐν τῇ φρουραρχείῳ ὑπηρετοῦντος δεκανεῖος τοῦ πεζικοῦ Γ. Μιουκούρη, υἱοῦ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων, μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ.

Ἐἶδον τὸν Τούρκον στρατηγὸν περιστοιχούμενον ὑπὸ τινῶν ἀξιωματικῶν, μεθ' ὧν συνομιλεῖ περὶ τοῦ ἐκκρεμοῦς ἀκόμη ζητήματος τῆς παραδόσεως αὐτῶν.

Ἦς ὁ *Ταχσὴν Πασσᾶς*; Φυσιογνωμία εὐψυεστάτη, ἀντίληψις δευτάτη, ἀρχικότης, ἀληθῆς στρατιωτικῆ φυσιογνωμία μὲ τοὺς μικροὺς, ἀλλὰ πονηροτάτους ὀφθαλμοὺς, ὁ Τούρκος στρατάρχης ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν περιφημιον *Σαρκὴν Πασσᾶν*. Ἦν εἶρον ἐξηγτημένον, μειωμένον ἠθικῶς, μὲ ὄψιν ὠχρὰν καὶ ἀνήσυχον, σχεδὸν δ' ὡς κατάδικος ἐφέρετο πρὸς ἡμᾶς. Γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀλβανικῆς, μόλις μᾶς εἶδεν εἰσελθόντας εἰς τὸ ἰδιαιτέρον διαμέρισμά του, μᾶς ἀπηύθυνε Ἑλληνιστὶ τὸν λόγον:

— Καθῆστε, παρακαλῶ, μοῦ κάμνετε εὐχαρίστησιν.

— Ἐπιτρέψατέ μου, στρατηγέ, νὰ σὰς ἐρωτήσω, πῶς ἔγεινεν ἡ παράδοσίς σας.

— Ἐ τζάνουμι, ἔτσι εἶναι οἱ πόλεμοι. Ἦ εἶδατε καὶ σεῖς καὶ τὸ ξέρετε. Ὁ πολὺς στρατὸς τῶν τεσσάρων κρατῶν, στρατὸς διπλὸς ἀπὸ τὸν Τουρκικόν, αὐτὸ μᾶς ἐνίκησε.

— Πόσος ἦτο ὁ στρατὸς ἐδῶ εἰς τὰ ὑψίματα τῆς Θεσσαλονίκης;

— Ἦ, δὲν ἦτο πολὺς. Δεκαπέντε χιλιάδες (γράφε εἰκοσιπέντε χιλιάδες) ὁ ἴδιος στρατὸς ποῦ ἔμεινεν ἀπὸ τὰ Γιαννιτῶν καὶ τὰ ἄλλα μέρη, ἐμαζεύθη ἐδῶ. Ἀλλὰ ἦταν τόσοον λίγος ποῦ δὲν μπορούσαμε νὰ ἀντισταθοῦμε.

— Πῶς ἐτελείωσεν ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀξιωματικῶν;

— Ὅση προχωροῦμε καὶ τελειώνομε. Ὁ *Παίγκρη Νικόλαος* ὁ ἴδιος διέταξε νὰ μὴ πειραχθῇ κανένας ἀξιωματικός. Ἐγειναν ὅμως μερικὰ ἄτοπα, ἀλλὰ δὲν πταίει ὁ *Παίγκρη*. Ἐλπίζω ὅτι θὰ λείψουν εἰς τὸ μέλλον.

— Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ἐνοχλήθησαν;

— Ἐ τζάνουμι, ξέρω ἐγώ; Ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σας, ἀπὸ ἄλλους στρατιώτας δὲν ξέρω. Ἀλλὰ ἐδῶ ἐσεῖς τώρα ἐρίζετε καὶ πιστεύω ὅτι θὰ τὰ κανονίσετε καλά.

— Σεῖς εἰσθε στήν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου;

— Ὅχι, ἄλλος στρατηγός. Ἐγὼ ἀνέλαβα ἐδῶ καὶ εἰκοσιπέντε ἡμέρες, γιὰ τὸν ἄλλον τὸν ἔστειλαν ἄλλοῦ.

— Εἰσθε Ἀλβανός;

— Μάλιστα, Ἀλβανός εἶμαι, ἀλλὰ τὰ Ἑλληνικὰ τὰ ἐσπούδασα εἰς τὰ Γιάννενα.

Τοῦ ὁμίλησα Ἀλβανικὰ καὶ ἀμέσως ἠστράφην ἡ νοήμων μορφὴ του.

— Κ' ἐγώ, τοῦ εἶπα, ὁμιλῶ Ἀρβανίτικα καὶ νὰ σὰς εἰπῶ λυπούμαι ποῦ οἱ Ἀρβανίταις δὲν ἐγνίριταν τὸ συμφέρον των.

— Καλλίτερα νὰ μὴν τᾶξερεις τ' ἀρβανίτικα, μοῦ προσέθετε, θέλων νὰ μοῦ δείξῃ ὅτι ὑπὸ τιασίτην ταπεινώσιν καὶ τοιούτον ἐξουτελισμὸν δὲν ἠθέλεν οὔτε αὐτὸς νὰ ἦναι Ἀρβανίτης-αἰχμάλωτος.

Ἐἰς τὸ μεταξὺ τοῦτο ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο ἀξιωματικοί, περιδεεῖς καὶ ταπεινωμένοι, συνεννοούμενοι μετ' αὐτοῦ διὰ τὸ ζήτημα τῆς διαιτησίως αὐτῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν. Οἶκτον μοῦ ἐνέπνευσεν ἡ μελοσις ἑκατοντάδων ἀξιωματικῶν παντὸς βαθμοῦ καὶ ὄπλου, προκαλούντων διὰ τῆς σχεδὸν ἰκετευτικῆς στάσεώς των τὴν συμπάθειαν καὶ ἀπολεσάντων ἀληθῶς τὸν ἀνδρισμὸν των.

Δὲν ἠθέλησα ἐπὶ πλέον νὰ ἐνοχλήσω τὸν Τουρκαλβανὸν στρατηγόν, ἀλλὰ τὸν ἀφήκα εἰς τὴν Ὀλίφιν καὶ τὴν κατήφειαν, τὴν ὅποιαν ἐλλόγως ἠσθάνετο, Στρατηγὸς αὐτὸς μὲ μεγάλην ἐξουσίαν καὶ κύρος στρατιωτικόν, αἰχμάλωτος πολέμου σήμερον μεθ' ἐλοκλήρου τοῦ στρατοῦ του.

Δὲν ἀποκρίπτω τὴν ἐντύπωσίν μου ἐκ τῆς βραχείας μετ' αὐτοῦ συνομιλίας. Ὁ *Ταχσὴν Πασσᾶς* δὲν μοῦ ἐξεδήλωσε διὰ ζήσης, ἀλλὰ διειδὼν μίσος ἀσπασθὸν κατὰ τῶν τέως συμμάχων μας Βουλγάρων, ἐνῆ περι ἡμῶν ἐξεφράζετο λεπτότατα.

— Δὲν μοῦ λές, τί θέλουν ἐδῶ οἱ Βούλγαροι; Πῶς θὰ τὰ ξεμπλέξετε, μ' ἐριτωῖ ἐμπιστευτικῶς. Δύσκολος ἦ... συμμαχία σας. Νὰ μοῦ τὸ θυμηθῆς, προσθέτει, φέρων τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ χροτάφου του.

Ὁ *Ταχσὴν Πασσᾶς* προσεμάντευσε τὴν ἐπελοῦσαν σύβραξιν μὲ τοὺς περιφημούς συμμάχους μας.

ΚΑΘΑΓΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΑΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ

Καὶ αἱ εἰς τὴν Θεσσαλονικίην προσενεχθεῖσαι ὑπηρεσίαι τοῦ Π. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν *Θεοκλήτου* δὲν ὑπῆρξαν μικραὶ καὶ ἀσήμαντοι. Ἐισελλθὼν ὁ Πανιερώτατος μετὰ τοῦ Διαδόχου ἐσπεισε νὰ καθαιγάσῃ

δλους τοὺς Ναοὺς τῆς πόλεως ὡς καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν ὅποιον εἶχον καταλάβει οἱ Βούλγαροι. Καὶ ἕμωσ εἰσῆλθεν καὶ εἰς τὸν Ναὸν αὐτὸν καὶ ἔφαλε τροπάρια τινά.

Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἦλθον γυναῖκες μετὰ θυμιαμάτων, τοῦ Μητροπολίτου ψάλλοντος «Ὁ ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια...» «Ὁν Σταυρὸν σου, προσκυνούμεν, Δέσποτα...» καὶ ἀνωθεν τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔβου ἔψάλλη ἔγκιασμός, τὸ τροπάριον τοῦ Ἁγίου «Μέγαν εὐρατο ἐν τοῖς κινδύνοις».

Εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, εὐρῶν Βουλγάρους κοιμημένους, τοὺς ἐξεδίωξεν ἐκείθεν, τὰ στρώματά των τὰ ἀπέβριψε, γυναῖκες δ' ἐνθαφρύνθησαν ἐκ τούτου προσῆλθον μετὰ θυμιαμάτων, ἐν ἀκροασθῶσι τοῦ ἁγιασμοῦ, περιχαρεῖς καὶ συγκινημέναι ἐκ τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης τελείης. Κατὰ τὴν ἐρκωμοσίαν τοῦ Βασιλόπαιδος Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τῆ κατατάξει του εἰς τὸν Στρατὸν ὡς Ἀνθυπολοχαγοῦ, ἐξεφώνησεν ἐνθουσιωδέστατον λόγον, τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου ἐμιλήσαντος ὡσαύτως ἐκ μνήμης ἐκτενῶς καὶ ἐξάραντας τὸ εὐφρόσυνον γεγονός.

Καθ' ἑλὴν τὴν διαμονὴν του εἰς Θεσσαλονίκην ἡ Α. Π. ἐπεσκέπτετο τὰ Νοσοκομεία, παρευρίσκετο εἰς τὰς κηδεῖας τῶν στρατιωτῶν, ἐξεφώνησε δὲ συγκινητικώτατον λόγον εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ ἐφέδρου Ἀθηναίου ὑπολοχαγοῦ Πασσαλῆ, ἐνώπιον πλήθους ἀμετρήτου, μακρόθεν δὲ θεωμένων τὴν νεκρικὴν πομπὴν καὶ ἀκροαιμένων τῶν διαφόρων ἱερωμένων Νουσουλμάνων.

* Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Μεγάλου Ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου *

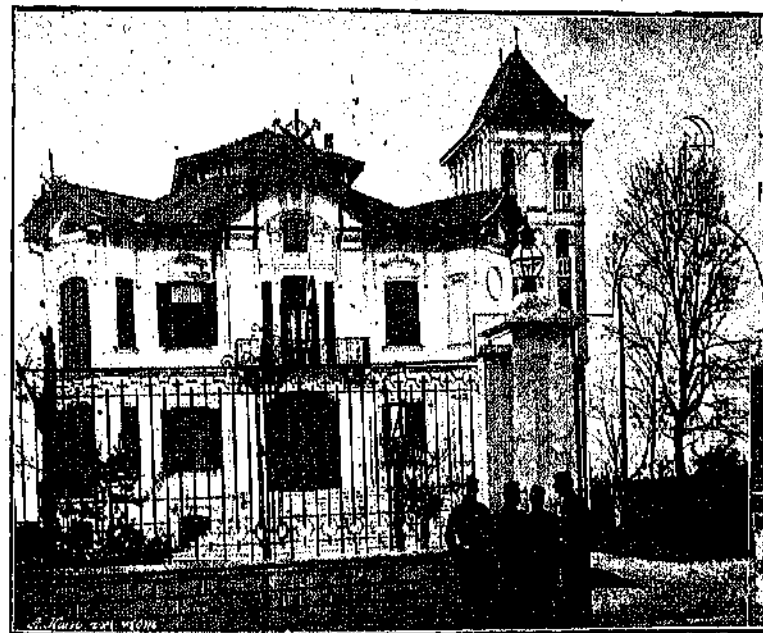
Πράγματι δ' Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀληθῆς στρατιώτης τοῦ Σταυροῦ, συνέπασχε μετὰ τοῦ στρατεύματος, συμμεριζόμενος τὰς κακουχίας, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρῶν τὸ γιγάντειον ἔργον του, ἀληθῆς ἀπόστολος τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἑρησκείας γενόμενος.

Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Α. Π. ἔπραξε κατὰ τὸν ἀγῶνα τὸν ἔθνικόν, ἔτι καὶ οἱ ἀθάνατοι τοῦ Εἰκοσιένα λεύται κληρὸς καὶ στρατὸς συναδελφωμένοι καὶ προκινδυνεύων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ Σαμουήλ, τοῦ Ἀθηναίου Διάκον.

Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Εὐθὺς ὡς ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα, ἐγένετο σοβαρὰ σκέψις περὶ ἀναλήσεως τῆς διοικήσεως τῆς Μακεδονίας, ἐστράφη δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Διάδοχος καὶ ἡ Κυβέρνησις πρὸς μέλος τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἐνδεδειγμένον διὰ τόσῃ σημαντικὴν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀποστολὴν καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξελέγη ἡ Α. Υ. ὁ Πρίγκηψ Νικόλιος. Πόσον δ' ἐπιτυχῆς ἦτο ἡ ἐκλογή αὐτῆ, κατεφάνη ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πρίγκηπος Διοικητοῦ. Πολιτικώτερον, διπλωματικώτερον, προνοητικώτερον καὶ πολυμαθέστερον ἀντιπρόσωπον δὲν ἠδύνατο νὰ εἴρη Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις.

Ἡ Α. Υ. συνεδύαζεν, ὡς ἐν δέσμῃ μυριπνῶν ἀνθέων, πάσας τὰς πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς ιδιότητας, αἱ ὅσαι ἀπητοῦντο διὰ τοσοῦτον ὑψηλὸν καὶ πολυεύθυνον ἀξίωμα εἰς μίαν τόσῃ κρίσιμον περίστασιν

* Ἡ Villa Sarantzi, ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς ἀνάκτορον τῆς Α. Β. Υ. ἔτι καὶ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Θεσσαλονίκης.

Κωνσταντίνος

και εις τόπον εν η̄ συνεφύροντο ἔθνη, φυλαί, γλώσσαι, θρησκείαι. Καί ἀληθῶς ἡ Διοίκησις τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλωθοῦν ἡ πολυμάθεια, ἡ ἐμπειρία, ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεων, ἡ διπλωματικὴ καὶ πολιτικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ ἐκ καταγωγῆς καὶ ἐκ φύσεως ἀβροῦ καὶ λεπτοτάτου τὴν διάνοιαν συμπαθεστάτου Πρίγκηπος. Πρὸς μὲν τοὺς Ἕλληνας τρυφερός, γλυκύτατος, φιλοστοργότατος· εἰς τὰς ἀλλοεθνεῖς κοινότητας, τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἰσραηλίτας, τοὺς Βουλγάρους, ἐξόχως ὑποχρεωτικὸς καὶ πολιτικώτατος ὁ Πρίγκηψ, ἐνῶ ἐξ ἄλλου εἰς τὰς μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων ἐπισήμους σχέσεις Του, εὐστροφώτατος καὶ εἰλικρινέστατος, ἐμπνεόμενος εἰς τοῦτο ἀπὸ τὸ ψυχικόν Του σθένος, τ' ὅποιον καὶ ἡ φύσις Τῆς ἐδώρησε, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαράμιλλος ἐγκυκλοπαιδικὴ του μόρφωσις, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ ἐξόχως δίκαιον τοῦ ἐλευθερωτικοῦ ἀγώνος, εἰς ὃν ἀπεδύθη τὸ ἔθνος, τὸ ὅποιον ἀντιπροσώπευεν. Ἡ δεξιῶσις ἐν τῇ Λέσχῃ Θεσσαλονίκης ἡ γενομένη εἰς πάντας τοὺς ἀξιωματικούς Ἕλληνας, Σέρβους, Βουλγάρους καὶ τοὺς Πρίγκηπας τῶν τότε συμμάχων Κρατῶν, ἡ πολιτικώτατη προσφώνησις τοῦ Πρίγκηπος Διοικητοῦ πρὸς Αὐτοὺς ἀπεκάλυψεν εἰς πάντας τὰ ἔξοχα διπλωματικὰ προσόντα τοῦ Ἕλληνος Βασιλόπαιδος, καταπλήξαντα ἀληθῶς τὴν πρώτην ταύτην συνάθροισιν ἑκατοντάδων ἀξιωματικῶν. Πάντες, εἴτε πολιτικοί, εἴτε στρατιωτικοί, ἡμεδαποὶ ἢ καὶ ἀλλοδαποί, οἱ εὐτυχίσαντες ἢ νὰ συνομιλήσωσιν ἢ νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τοῦ Πρίγκηπος, διατηροῦσιν ἀλησιμόνητον καὶ οἶονεὶ ἐγκεχαραγμένην εἰς τὴν διάνοιάν των τὴν μεγίστην ἠθικὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ ὑπέροχον κῦρος τοῦ Ἰψηλοῦ αὐτῶν συνομιλητοῦ, εὗρισκον δ' ἐν τῇ προσώπῳ Αὐτοῦ οὐ μόνον γοητεῖαν καὶ ἡγεμονικὴν ὄντως ἀδρότητα καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ ἠρηλογοισμὸν καὶ κρίσιν περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ἀσφαλῆ καὶ στερεάν.

(1) ἔθνικὸς ἀγὼν πλὴν τῶν ἀπειρῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ ἔθνικοῦ βίου, ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν Ἕλλητισμὸν καὶ τὰς ἀδαμαντίνους καὶ πολυτιμοτάτας ἀρετὰς ἀπάντων τῶν μελῶν τοῦ καλλικλάδου Βασιλικοῦ ἡμῶν (Ἰακωβίου).

ΜΙΑ ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ

Περαινῶν ἐνταῦθα εἰς τὰς ὥραίας σελίδας τῆς ἀγαπητῆς «Ποικίλης Ἱστορίας» τὰς προσωπικὰς ἀναμνήσεις μου τῆς πρώτης Μακεδονικῆς ἐκστρατείας, τὴν ὅποιαν δὲν ἠτύχησα νὰ παρακολουθήσω μέχρι τοῦ ἐνδόξου τέρατος αὐτῆς, διατελῶ κατάπληκτος ἀκόμη ἀπέναντι τοιούτων μεγάλων κοσμοϊστορικῶν γεγονότων, τὰ ὅποια κατέδειξαν τὸ μεγαλεῖον, τὴν δύναμιν, τὴν αὐταρξίαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὴν καταπλήξασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς μὴ ἐπιτραπῆ δὲ νὰ κλείσω τὰς σημειώσεις μου αὐτὰς ἐκ τοῦ πρώτου Μακεδονικοῦ πολέμου, μὲ τὴν ταπεινὴν ὑπόμνησιν, ὅτι περιοδεύσας πρὸ εἰκοσαετίας ἀνὰ τὸν ἐλεύθερον καὶ δούλον Ἕλλητισμὸν, εἶρον ἐν αὐτῷ τοσοῦτον ψυχικὸν σφρέγγος καὶ τοιαύτας ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ιδιότητας εἰς τὸν Ἕλληνα, ὥστε τὰς ἐκ τῶν περιηγήσεων ἐκείνιων ἐντυπώσεις μου